
แบบแผนการใช้พืชกระท่อมเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน
ในจังหวัดสงขลา : การศึกษาระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง

Patterns of kratom use as a substitute among heroin user
in Songkhla province: Follow-up phase

ดาริกา ไสงาม

เมษายน 2564

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาแบบแผนการใช้พืชกระท่อมเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นการศึกษาในระยะติดตามผล กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เป็นผู้เคยเข้าร่วมโครงการนี้เมื่อปี 2560 จำนวน 300 ราย ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 300 ราย เป็นกลุ่มตัวอย่างเก่าที่สามารถติดตามได้จำนวน 160 ราย กลุ่มตัวอย่างใหม่อีกจำนวน 140 ราย กลุ่มตัวอย่างเก่าที่ไม่สามารถติดตามได้เนื่องจาก เสียชีวิต 4 ราย ติดคุก 16 ราย ส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติด ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เหลือคือตามไม่พบ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอจะนะรองลงมาคืออำเภอเมือง และอำเภอสะเดา ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 38 ปี นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 56.3) และนับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 43.3) สถานภาพโสดรองลงมาคือแต่งงานแล้ว (ร้อยละ 56.5 และ 34.7) จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า รองลงมาคือระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาคือว่างงาน เกษตรกรรมและค้าขาย รายได้ส่วนใหญ่ของครอบครัวมาจากการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง

แบบแผนการใช้กระท่อมใน 3 เดือนที่ผ่านมา ในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน พบว่า เคยใช้พืชกระท่อมทุกวันหรือเกือบทุกวันคิดเป็นร้อยละ 20.7 จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เคยใช้พืชกระท่อมใน 3 เดือนที่ผ่านมาจำนวน 116 ราย พบว่า อายุที่ใช้กระท่อมครั้งแรกประมาณ 27 ปี วัตถุประสงค์ในการใช้กระท่อม เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนและหรือทดแทนเฮโรอีน ใช้เพื่อทำงาน ใช้เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ กลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 80 ยืนยันว่าการใช้กระท่อมช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน ลดอาการปวดเมื่อย และผ่อนคลายความเครียด

แบบแผนการใช้ 4x100 ใน 3 เดือนที่ผ่านมา ในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเคยใช้ 4x100 ทุกวันหรือเกือบทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 26.7 จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เคยใช้ 4x100 ใน 3 เดือนที่ผ่านมาจำนวน 120 ราย พบว่า อายุที่เริ่มใช้ 4x100 ครั้งแรกประมาณ 24 ปี วัตถุประสงค์ในการใช้ 4x100 เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนหรือทดแทนเฮโรอีน รองลงมาคือ ใช้เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ กลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 80 บอกว่าการใช้ 4x100 ช่วยลดอาการปวดเมื่อย ผ่อนคลายความเครียด และลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่า 4x100 ไม่มีผลเสียต่อสุขภาพ ไม่มีผลเสียต่อครอบครัว และไม่มีผลเสียต่อชุมชน

อัตราความชุกและความถี่ของการใช้สารเสพติดชนิดต่างๆ พบว่า ใน 3 เดือนที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่ไม่ใช้เฮโรอีนถึงร้อยละ 23.5 ใช้ 1-2 ครั้ง ร้อยละ 5.8 ใช้ทุกเดือน ร้อยละ 6.8 ใช้ทุกสัปดาห์ ร้อยละ 28.3 และใช้เกือบทุกวันหรือทุกวันถึงร้อยละ 35.5 นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ยาบ้า กัญชา ไอซ์ เกือบทุกวันหรือทุกวัน (ร้อยละ 25.6, 10.5, และ 5.8 ตามลำดับ)

สุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง ผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 203 ราย มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี อีก 18 รายมีโรคประจำตัวและเจ็บป่วยเรื้อรัง มี 72 ราย ที่ไปโรงพยาบาลเพื่อรับเมทาโดน ไปรับยาต้านไวรัส 7 ราย รักษาอาการเจ็บป่วยจำนวน 13 ราย ผู้ใช้เฮโรอีนที่มารับเมทาโดนอย่างต่อเนื่อง รับมาแล้วประมาณเกือบ 8 ปี (พิสัย 1-60 ปี) ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับในปัจจุบันโดยเฉลี่ยประมาณ 50 cc ต่อวัน (พิสัย 20-140 cc) เมื่อถามเกี่ยวกับสารที่ใช้ทดแทนในวันที่ไม่สะดวกไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กลับไปใช้เฮโรอีน คิดเป็นร้อยละ 91 รองลงมาคือใช้พืชกระท่อมทดแทน สูบบุหรี่ ใช้ 4x100 และใช้ยาบ้าทดแทน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 รายที่รายงานว่า ตั้งแต่ที่ใช้เฮโรอีนมาเคยมีอาการน็อกจาจากการใช้ยาเกินขนาด กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 67 รายที่เคยเข้ารับการรักษาบำบัดรักษาเสพติด เหตุผลที่เข้ารับการรักษาบำบัดรักษาครั้งล่าสุด เนื่องจากสมัครใจด้วยความเต็มใจ อายากลิก ทางบ้านบังคับหรือขอร้อง หา

ชื่อยาเสพติดยากและไม่มีเงินชื่อยาเสพติด และเมื่อถามกลุ่มตัวอย่างทั้ง 300 รายว่าอยากเลิกยาเสพติดหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างที่บอกว่าอยากเลิกยาเสพติดมีถึงร้อยละ 70.3

กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้และติดตามไม่ได้ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอจะนะและอำเภอหาดใหญ่ซึ่งมีสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก อายุเฉลี่ยของกลุ่มที่ติดตามได้มีอายุมากกว่ากลุ่มที่ติดตามไม่ได้เพียงเล็กน้อย ประกอบอาชีพเกษตรกรและรับจ้างทั่วไป กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้ส่วนมากเป็นคนโสด พักอาศัยอยู่กับพ่อแม่และมีที่อยู่อาศัยที่เป็นบ้านของตนเองหรือบ้านของครอบครัว เช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้ ซึ่งข้อมูลทั่วไปของทั้งสองกลุ่มไม่ได้แตกต่างกันมากนักที่อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ไม่สามารถติดตามได้ สาเหตุดังกล่าวเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่งติดคุก เสียชีวิต ส่วนที่ตามไม่พบ มีหลายปัจจัยคือ นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ภาคสนามเอง เมื่อไม่พบกลุ่มตัวอย่างในครั้งแรกส่วนใหญ่ไม่ได้กลับไปสัมภาษณ์ในครั้งที่สองเพราะไม่ต้องการเสียเวลาและงบประมาณที่จำกัด เนื่องจากโครงการไม่ได้สำรองงบประมาณในการเดินทางไปติดตามซ้ำ จึงหากกลุ่มตัวอย่างรายใหม่แทน อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างในบางพื้นที่ที่เป็นชาวประมงและต้องออกเรือหาปลา ซึ่งต้องใช้เวลาหลายสัปดาห์ในการรอคอยกลุ่มตัวอย่างกลับเข้าฝั่ง ผู้วิจัยจึงไม่รอและหากกลุ่มตัวอย่างรายใหม่มาแทน บางรายรักษาตัวอยู่โรงพยาบาล และไปเข้ารับการรักษาในศูนย์บำบัดฟื้นฟู

กลุ่มตัวอย่างที่สามารถดำเนินการติดตามได้จากการศึกษาเมื่อปี 2560 จำนวน 160 ราย พบว่า เป็นผู้ใช้เฮโรอีนทุกวัน จำนวน 117 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 75.5 เมื่อเก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างเดิมในระยะติดตามในปี 2563 พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 47 ราย ยังคงใช้เฮโรอีนทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 30.3

จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 160 ราย มีผู้รายงานว่าได้รับเมทาโดนจำนวน 35 ราย และในจำนวนนี้ พบว่า 11 ราย ที่ยังคงใช้เฮโรอีนทุกวันตั้งแต่ปี 2560 จนถึงปัจจุบันแม้จะได้รับเมทาโดนด้วยก็ตาม

ในการเก็บข้อมูลครั้งแรกผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 113 คน มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ในขณะที่การเก็บข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 6 คน มีโรคประจำตัวหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง กลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนในปี 2563 ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล มีอัตราการลดลงจากการศึกษาในระยะแรก แต่กลับพบว่า ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับในปี 2563 มีปริมาณเฉลี่ยสูงกว่าปริมาณที่ได้รับในการศึกษาครั้งแรก

แบบแผนการใช้กระท่อมและเฮโรอีนในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองการศึกษา พบว่า กลุ่มที่ใช้เฮโรอีนแต่ไม่ใช้กระท่อมในปี 2560 มีจำนวน 52 คน ในปี 2563 ก็ยังคงมีพฤติกรรมไม่แตกต่างจากเดิมคือใช้เฮโรอีนแต่ไม่ได้ใช้กระท่อม แต่มี 30 รายที่ใช้ทั้งกระท่อมและเฮโรอีน ส่วนกลุ่มที่ใช้เฮโรอีนและใช้กระท่อมในปี 2560 จำนวน 14 ราย ยังคงใช้เหมือนเดิมในปี 2563 นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 ราย ที่ไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้กระท่อม โดยมีแบบแผนการใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ พบว่า ไม่ใช้เฮโรอีน แต่ยังคงใช้สารเสพติดผิดกฎหมายชนิดอื่น เช่น ยาบ้า ไอซ์ กัญชา และทั้ง 4 รายนี้ก็ยังคงใช้ทั้งกระท่อม ในปี 2560 มีเพียง 1 รายที่ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แต่ในระยะติดตามผลการศึกษา ทั้ง 4 รายไม่ได้ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลเลย

กลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดในการเก็บข้อมูลครั้งแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่างเหมือนเดิมมากที่สุด เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ทั้งเฮโรอีนและ 4x100 จำนวน 28 ราย ส่วนกลุ่มที่ใช้เฮโรอีนและใช้ 4x100 ในปี 2560 มีจำนวน 20 ราย แต่ปี 2563 ไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้ 4x100 โดยมีแบบแผนการใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ พบว่า ไม่ใช้เฮโรอีน แต่ยังคงใช้สารเสพติดผิดกฎหมายชนิดอื่น คือ ยาบ้า จำนวน 7 ราย มี 5 รายที่ไม่ใช้สารเสพติดชนิดใดเลย นอกจาก 4x100 และอีก 8 ราย สูบบุหรี่ อย่างไรก็ตามทั้งหมดนี้ก็ยังคงใช้ 4x100 โดยมีใช้กระท่อมเป็นส่วนผสมหลัก และยังคงเป็นยาเสพติดผิดกฎหมายประเภท 5 ในปี 2560 มีเพียง 1 รายที่ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แต่ในระยะติดตามผลการศึกษาไม่ได้ไปรับแล้ว อีก 1 รายไม่ได้รับเมทาโดนในปี 2560 แต่ไปรับในปี 2563 ส่วนรายที่เหลือ ไม่ได้ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลเลยทั้งการศึกษาระยะแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลจากการศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นเพศชาย จำนวน 26 ราย เลิกเฮโรอีนได้ 4 ราย อีก 2 รายไม่ใช้เฮโรอีนเพราะได้รับเมทาโดน ที่เหลือ 20 รายยังคงใช้เฮโรอีนแม้หลายรายได้รับเมทาโดนแล้วก็ตาม กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นเพศชายวัยทำงาน อายุเฉลี่ย 35 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและเกษตรกรกรรม นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม อายุที่เริ่มใช้เฮโรอีนโดยเฉลี่ยประมาณ 24 ปี ใช้มาประมาณ 2-10 ปี การใช้และปริมาณกระท่อมที่ใช้ในแต่ละวันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้ เช่น ใช้เพื่อเลิกเฮโรอีน ใช้เพื่อทดแทนเฮโรอีนหรือเมทาโดน และใช้เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน

สาเหตุการใช้กระท่อม/ 4x100 ในการทดแทนเฮโรอีน : เพื่อช่วยทดแทนเฮโรอีนในวันที่หาเฮโรอีนไม่ได้ หรือในวันที่ไม่ได้ไปรับยาเมทาโดนที่โรงพยาบาล ซึ่งกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้กระท่อมทดแทนเฮโรอีนมาจากคนในชุมชน คนเฒ่าคนแก่ จากรุ่นพี่และกลุ่มเพื่อนผู้ใช้ยา บางรายรู้จากประสบการณ์ตรงที่เคยใช้ 4x100 มาก่อน

วิธีการใช้/ ใช้อย่างไร แต่ละครั้งใช้จำนวนกี่ใบ ใช้กระท่อมร่วมกับอะไรบ้าง : ในกรณีที่ผู้ใช้ใบกระท่อมเคี้ยวเพื่อทดแทนเฮโรอีนนั้น ส่วนใหญ่มักใช้ไม่เกิน 20 ใบต่อวัน เนื่องจากต้องเคี้ยวเรื่อย ๆ ผู้ใช้ส่วนใหญ่บอกว่าไม่สามารถทนต่อความขมของใบกระท่อมได้ จึงใช้วิธีการต้มแล้วผสมสารอื่น ๆ ลงไป แต่มีบางรายไม่ผสมสารอะไรเลย วิธีการทำ 4x100 ส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น ใช้ใบกระท่อมตั้งแต่ 20-100 ใบ ก่อนต้มต้องขยี้ใบกระท่อมก่อน ต้มในน้ำ 1.5-2 ลิตร ต้มให้เหลือประมาณ 1.5 ลิตร ใช้เวลาต้มโดยเฉลี่ยไม่เกิน 30 นาที รอให้เย็นแล้วนำมากรอง บ้างก็ใช้ผ้าขาวบาง บ้างก็ใช้สาลี โดยมีวนสำลีสอดไว้ที่ปากขวดน้ำต้ม แล้วเทน้ำต้มใบกระท่อมลงไป รอให้เย็นจากนั้นก็ใส่ส่วนผสมเพื่อช่วยลดความขมเพื่อนของใบกระท่อม เช่น โฉกและยาแก้ไอ หากไม่มียาแก้ไอก็ใช้ซามิกซ์หรือบิว

กรณีการใช้น้ำต้มใบกระท่อมผสมสารชนิดอื่น (4x100) เพื่อเลิกเฮโรอีน : ปริมาณกระท่อมที่ใช้ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาและปริมาณการใช้เฮโรอีน เช่น ใช้ 5-10 ปีขึ้นไป ใช้ 3 ตัว - 1 ผาต่อวัน ช่วงที่หยุดใช้เฮโรอีน และยังไม่ได้ไปรับเมทาโดน วันที่ 1-2 จะมีอาการทรมานมาก วันที่ 3-7 อาการเริ่มทุเลาลง ใช้กระท่อมประมาณ ครึ่งกิโลกรัม หรือประมาณ 200-600 ใบต่อวัน ในการต้ม 4x100 ในช่วงแรกของการเลิกเฮโรอีน หลังจากต้ม 4x100 ประมาณ 10-15 นาที อาการปวดเริ่มทุเลาลง และสามารถลดอาการลงแดงได้ประมาณ 1-2 ซม. หลังจากนั้นก็จะเริ่มปวดและมีอาการอีกในทุกๆ 2 ซม. ก็ต้มไปเรื่อย ๆ ทั้งวัน หลังจากนั้นลดปริมาณลง ประมาณ 1 เดือน อาการอยากใช้เฮโรอีนไม่มีแล้ว

กรณีใช้กระท่อม/ 4x100 เพื่อทดแทนเฮโรอีนและหรือเมทาโดน : กระท่อมหรือ 4x100 สามารถใช้ทดแทนเฮโรอีนได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถเทียบเท่ากับเฮโรอีน เพราะหากจะใช้กระท่อมทดแทนต้องใช้จำนวนมาก จึงจะไม่มีอาการถอนยาจากเฮโรอีน 4x100 เป็นทางเลือกเมื่อหาสารเสพติดไม่ได้ หลายรายบอกว่าอยากเลิกเฮโรอีน แต่ไม่ยอมไปรับเมทาโดนเพราะกลัวติด “เพื่อน ๆ ผมที่ไปรับเมทาโดนบอกว่า อาการติดเมทาโดน เลิกยากกว่าเฮโรอีน และยาเสพติดชนิดอื่น ๆ ” ก็ใช้กระท่อมช่วย และลดปริมาณการใช้เฮโรอีนลง เช่น เดือนแรก ใช้ 4x100 2 ชุด/วัน จากที่เคยใช้เฮโรอีนวันละ 3 ตัว ลดลงเหลือ 2 ตัว เดือนที่ 2 ใช้กระท่อม 2 ชุดต่อวัน ลดการใช้เฮโรอีนเหลือ 1 ตัว เดือนที่ 3 ใช้กระท่อม 2 ชุดต่อวัน ไม่ใช้เฮโรอีน ระยะเวลาและปริมาณการใช้ 4x100 ในการช่วยลดการใช้เฮโรอีนขึ้นอยู่กับปริมาณและระยะเวลาการใช้ยา และการได้รับเมทาโดน

กรณีใช้กระท่อม/ 4x100 เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน : การใช้ 4x100 นั้น ใช้เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน เพราะกระท่อมหรือ 4x100 ทดแทนเฮโรอีนไม่ได้ แม้ว่าวันที่มีเฮโรอีนใช้ก็ยังคงใช้ 4x100 เนื่องจากเฮโรอีนมีราคาแพงก็ต้องหาสารอื่นมาช่วยเสริมฤทธิ์ บางรายแม้มารับเมทาโดนที่โรงพยาบาลวันละ 40 cc ก็ยังคงใช้เฮโรอีนวันละ 2-3 ตัว หากมารับเมทาโดนแล้วแต่ไม่ได้ใช้เฮโรอีน วันนั้นต้องใช้ 4x100 ประมาณ 3 ชุด (1 ชุด = กระท่อม 25 ใบ ราคา 50 บาท ยาแก้ไอ ครั้งขวด 80 บาท โฉก 10 บาท น้ำแข็ง 5 บาท) โดยกลุ่มที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ใช้สารเสพติดทุกชนิด เฮโรอีน เมทา

โคโคน่า ยาบ้า กัญชา ไอซ์ และ 4x100 บางวันที่ไม่มารับเมทาโดน ก็ใช้เฮโรอีน ยาบ้า 4x100 หรือมารับเมทาโดนแล้วแต่ก็ยังใช้ยาบ้า และ 4x100

ผลจากการใช้พืชกระท่อมในการทดแทนเฮโรอีน : ช่วยลดอาการปวดกล้ามเนื้อ และลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน

ผลกระทบจากการใช้พืชกระท่อม/4x100 : การใช้กระท่อม และ 4x100 ไม่มีผลกระทบทางลบใดๆ ต่อร่างกายและจิตใจเลย มีบางรายที่มีอาการท้องผูก แต่ในกรณีคนที่ไม่ได้ใช้ 4x100 เป็นประจำมักไม่มีปัญหานี้ รวมทั้งไม่มีผลกระทบต่อชุมชนและครอบครัว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายพืชกระท่อม : ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะทำให้พืชกระท่อมถูกกฎหมาย เพื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือกให้กับผู้ใช้ยาสามารถใช้พืชกระท่อมทดแทนเฮโรอีนได้ แต่มีบางรายที่ยังกังวลว่าวัยรุ่นจะเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น และมีการใช้ 4x100 กันเพิ่มมากขึ้น อาจเป็นอีกปัจจัยของการเพิ่มปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ ต่อเยาวชน

ปัจจัยความสำเร็จในการเลิกเฮโรอีน : ผู้ที่เลิกเฮโรอีนได้ ส่วนใหญ่บอกว่า อยู่ที่ใจของตัวเองและคนในครอบครัว จุดเปลี่ยนที่อยากเลิกและไม่อยากกลับไปใช้อีก คือ “เบื่อ เสียหายเงินเพราะหมดเงินไปเยอะมากกับการใช้เฮโรอีน เสียเวลาและร่างกายทรุดโทรม สงสารพ่อแม่ ครอบครัว เวลาที่มาโรงพยาบาลเจอคนรู้จักก็อาย ไม่อยากมารับเมทาโดน จึงตัดสินใจบอกตัวเองเลยว่าต้องเลิกให้ได้ ทุกอย่างมันอยู่ที่ใจ”

จากผลการศึกษาเชิงปริมาณจะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่สามารถไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลได้แม้หลายรายจะกลับไปใช้เฮโรอีนเหมือนเดิม แต่มีถึงร้อยละ 37 ที่บอกว่าใช้กระท่อมทดแทน อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างที่สามารถติดตามได้ที่ใช้เฮโรอีนและใช้ 4x100 ในปี 2560 แต่ปี 2563 ไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้ 4x100 มีจำนวน 20 รายนั้น เมื่อดูแบบแผนการใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ พบว่า มี 5 ราย ไม่ใช้สารเสพติดชนิดใดเลยนอกจาก 4x100 และอีก 8 ราย สูบบุหรี่ อีก 7 ราย ใช้ยาบ้า ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่กระท่อมและ 4x100 ช่วยในการลดและทดแทนเฮโรอีนได้ หรืออาจสรุปได้ว่ากระท่อมและ 4x100 สามารถใช้เป็นสารเสพติดทางเลือกเพื่อช่วยลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดชนิดอื่นที่มีความรุนแรงของปัญหาต่าง ๆ (Harm reduction) กระท่อมและ 4x100 เมื่อเทียบกับสารเสพติดชนิดอื่นแล้ว มีโทษต่อร่างกายและสังคมน้อยกว่า อย่างไรก็ตามเนื่องจากกระท่อมในพื้นที่ศึกษาค่อนข้างหายากและมีราคาแพงเมื่อเทียบกับยาบ้า ที่มีราคาถูกและเข้าถึงง่ายกว่า จากข้อมูลจึงเห็นว่าแม้กลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนในระยะติดตามจะสามารถเลิกเฮโรอีนได้ แต่ยังคงใช้ยาบ้า

ข้อจำกัดของการศึกษา :

- การเก็บข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากสามารถติดตามกลุ่มตัวอย่างได้เพียง 160 ราย เมื่อต้องการวิเคราะห์ข้อมูลที่ลึกลงไป เช่นการหาความสัมพันธ์ของการใช้กระท่อมและ 4x100 กับการลดและเลิกใช้เฮโรอีน จึงไม่สามารถทำได้ในการศึกษานี้
- ข้อมูลจากการศึกษานี้เป็นการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ อีกทั้งกระท่อมและ 4x100 ก็ยังเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดในพื้นที่ ซึ่งอาจต่างจากพื้นที่หรือภูมิภาคอื่น ๆ ดังนั้นการจะนำผลการศึกษานี้ไปใช้ควรต้องพิจารณาให้รอบด้าน

สารบัญ

		หน้า
	บทสรุปผู้บริหาร	1
บทที่ 1	บทนำ	8
	ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย	8
	วัตถุประสงค์ของโครงการ	9
	ระเบียบวิธีวิจัย	9
บทที่ 2	ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
	สถานการณ์การใช้เฮโรอีน	12
	สถานการณ์การใช้กระท่อม	12
	สถานการณ์การใช้น้ำต้มกระท่อมผสมสารชนิดต่างๆ (4x100)	13
	จำนวนผู้เข้ารับการบำบัด	14
	พืชกระท่อมถูกนำมาใช้ในการรักษาโรคและใช้ทดแทนสารเสพติดได้อย่างไร	14
บทที่ 3	ผลการศึกษาในระยะแรก (ปี พ.ศ. 2560)	17
บทที่ 4	ผลการศึกษาเชิงปริมาณในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง	22
บทที่ 5	ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ	45
บทที่ 6	สรุปผลการศึกษา	52
	บรรณานุกรม	57

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1	จำนวนและอัตรา (ต่อพัน) ของประชากรที่ใช้เฮโรอีน จำแนกรายภาค 12
ตารางที่ 2.2	จำนวนและอัตรา (ต่อพัน) ของประชากรที่ใช้กระท่อม จำแนกรายภาค 13
ตารางที่ 2.3	จำนวนและอัตรา (ต่อพัน) ของประชากรที่ใช้ 4x100 จำแนกรายภาค 13
ตารางที่ 2.4	เปรียบเทียบจำนวนการเข้ารับการบำบัดรักษาผู้ใช้เฮโรอีน กระท่อม น้ำต้มใบกระท่อม และสารเสพติดชนิดอื่นๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2549-2562 14
ตารางที่ 3.1	ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 17
ตารางที่ 3.2	แบบแผนการใช้เฮโรอีน 19
ตารางที่ 3.3	ข้อมูลสุขภาพและการบำบัดรักษาในผู้ใช้เฮโรอีน 20
ตารางที่ 3.4	อัตราการใช้กระท่อมและ 4x100 ในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เฮโรอีน 21
ตารางที่ 4.1	ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการศึกษา 22
ตารางที่ 4.2	แบบแผนการใช้กระท่อมแบบพื้นบ้าน 24
ตารางที่ 4.3	แบบแผนการใช้ 4x100 27
ตารางที่ 4.4	อัตราความชุกและความถี่ของการใช้สารเสพติดชนิดต่าง ๆ ใน 3 เดือนที่ผ่านมา 30
ตารางที่ 4.5	แบบแผนการใช้เฮโรอีน 31
ตารางที่ 4.6	อัตราความชุกของสารเสพติดที่ใช้ครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน และอายุที่เริ่มใช้ 31
ตารางที่ 4.7	สารเสพติด 5 ลำดับ ที่กลุ่มตัวอย่างใช้ครั้งแรกในชีวิต 32
ตารางที่ 4.8	สาเหตุของการใช้สารเสพติดในครั้งแรก 32
ตารางที่ 4.9	ข้อมูลสุขภาพและการบำบัดรักษาในผู้ใช้เฮโรอีน 33
ตารางที่ 4.10	สัมพันธ์สภาพของกลุ่มตัวอย่างกับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อน ๆ 35
ตารางที่ 4.11	ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาระยะแรกที่ติดตามได้จำนวน 160 ราย และกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้ จำนวน 140 ราย 36
ตารางที่ 4.12	อัตราความชุกของการใช้เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้จำนวน 160 ราย และกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้ จำนวน 140 ราย 38
ตารางที่ 4.13	ความถี่ในการใช้เฮโรอีน ในกลุ่มตัวอย่าง 160 คน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) และข้อมูลระยะการติดตามกลุ่มตัวอย่าง (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้) 38
ตารางที่ 4.14	แบบแผนการใช้สารเสพติดในกลุ่มผู้ใช้กระท่อมเพื่อทดแทนเฮโรอีน (n=160) 39
ตารางที่ 4.15	อัตราความชุกของการใช้เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดต่าง ๆ ในกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาครั้งแรก (N=297) และระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (N=300) 40
ตารางที่ 4.16	เปรียบเทียบข้อมูลสุขภาพในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (n=160) 40
ตารางที่ 4.17	4.17 เปรียบเทียบข้อมูลสุขภาพในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=160) 41
ตารางที่ 4.18	เปรียบเทียบปริมาณเมทาโดนที่ได้รับต่อวันในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับ ระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=21) 41

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า	
ตารางที่ 4.19	เปรียบเทียบอาการน็อกยาจากการใช้เฮโรอีนเกินขนาดในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=160)	41
ตารางที่ 4.20	แบบแผนการใช้กระท่อมและเฮโรอีน ในกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=160)	42
ตารางที่ 4.20a	แบบแผนการใช้สารเสพติดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้กระท่อมเพื่อทดแทนเฮโรอีน จากการศึกษาระยะที่ 1 ใช้เฮโรอีนและใช้กระท่อม แต่ในระยะติดตามไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้กระท่อม จำนวน 4* ราย	42
ตารางที่ 4.21	แบบแผนการใช้ 4x100 และเฮโรอีน ในกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=160)	43
ตารางที่ 4.21a	แบบแผนการใช้สารเสพติดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ 4x100 เพื่อทดแทนเฮโรอีน จากการศึกษาระยะที่ 1 ใช้เฮโรอีนและใช้ 4x100 แต่ในระยะติดตามไม่ใช้เฮโรอีน แต่ใช้ 4x100 จำนวน 20* ราย	44
ตารางที่ 5.1	แบบแผนการใช้กระท่อมและ 4x100 ในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน	45

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

กระท่อม (*Mitragyna speciosa* (Roxb.) Korth.) เป็นไม้ยืนต้น เป็นพืชเขตร้อน และพบมากในภาคใต้ของไทย ประเทศไทยเป็นประเทศแรกที่ประกาศควบคุมการใช้พืชกระท่อม โดยตราพระราชบัญญัติพืชกระท่อม พ.ศ. 2486 ซึ่งระบุการห้ามปลูกและครอบครอง รวมทั้งห้ามจำหน่ายและเสพใบกระท่อม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2486 เป็นต้นมา และต่อมาในปี พ.ศ. 2522 กระท่อมได้ถูกจัดให้เป็นพืชเสพติดให้โทษประเภท 5 ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 [1] ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นยังไม่มีข้อมูลทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ยืนยันชัดเจนว่าพืชกระท่อมมีผลทำให้เกิดการเสพติดเท่ากับกัญชา หรือพืชฝิ่น

คุณสมบัติทางเภสัชวิทยาของใบกระท่อมได้ถูกค้นพบและตีพิมพ์มาตั้งแต่ในปี ค.ศ. 1932 โดยนักวิจัยพบว่าสารมิตราภัยนิน (mitragynine) ซึ่งเป็นสารอัลคาลอยด์ในใบกระท่อมมีฤทธิ์กระตุ้นประสาทคล้ายยาโคเคน [2, 3] ในพืชกระท่อมมีสารอัลคาลอยด์อยู่มากกว่า 25 ชนิด สารหลักได้แก่ มิตราภัยนินซึ่งออกฤทธิ์กระตุ้นประสาท และ 7-hydroxymitragynine ออกฤทธิ์กดประสาท [4, 5]

เมื่อนำใบกระท่อมมาสกัดเพื่อดูสารสำคัญ พบว่า ในสารสกัดหยาบมีสารอัลคาลอยด์มิตราภัยนินถึงร้อยละ 50 โดยในใบกระท่อม 20 ใบ จะสกัดได้สารมิตราภัยนินประมาณ 17 มิลลิกรัม สารมิตราภัยนินออกฤทธิ์ต่อ opioid receptors ด้วย โดยมีฤทธิ์น้อยกว่ามอร์ฟีนประมาณ 10 เท่า ดังนั้นเมื่อเคี้ยวใบกระท่อม 2-3 ใบ หรือประมาณ 650-1300 มิลลิกรัม จะทำให้หลอดเลือดขยายตัว และช่วยให้ทำงานได้มากขึ้น [6, 7]

จากการศึกษาในสัตว์ทดลองที่ผ่านมา พบว่า อัลคาลอยด์ในใบกระท่อมมีฤทธิ์แก้อาการท้องเสีย (8) น้ำหนักตัวและการบริโภคอาหารลดลง (9) ลดน้ำตาลในเลือดซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการศึกษาเชิงคุณภาพ (10, 11) บรรเทาอาการปวดเมื่อย (12) และการให้สารสกัดจากใบกระท่อมแก่สัตว์ทดลองเป็นเวลานานกว่า 6 เดือน ไม่ก่อให้เกิดพิษเรื้อรังได้ (13)

นอกจากนี้ยังพบว่าพืชกระท่อมถูกนำไปใช้เพื่อเป็นสารทดแทนสารเสพติดชนิดอื่น เช่น ฝิ่น เฮโรอีน ยาบ้า และแอลกอฮอล์ (11, 14) ใบกระท่อมและเปลือกของต้นกระท่อมสามารถนำมารักษาอาการถอนยาจากการใช้สารฝิ่น [15]

ข้อมูลจากการศึกษาที่ผ่านมานี้อาจเชื่อได้ว่ากระท่อมมีคุณสมบัติและมีฤทธิ์เป็นยารักษาโรคและใช้ทดแทนสารเสพติดชนิดต่าง ๆ ได้ แต่เนื่องจากยังไม่เคยมีการศึกษาเกี่ยวกับรายละเอียดและแบบแผนการใช้พืชกระท่อม ประสิทธิภาพอันตรายและผลข้างเคียงจากการใช้พืชกระท่อมในการทดแทนสารเสพติด และสุขภาพของผู้ใช้ รวมทั้งยังไม่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์มากพอที่จะสรุปได้ว่ากระท่อมสามารถใช้เป็นยารักษาผู้ติดยาบ้า เฮโรอีน หรือสารเสพติดชนิดอื่นได้หรือไม่ ผลจากการศึกษานี้จะสามารถอธิบายได้ในเบื้องต้นว่าผลจากการใช้กระท่อมเพื่อทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนเป็นอย่างไร และมีผลกระทบอะไรบ้างต่อร่างกาย อีกทั้งการศึกษาในครั้งนี้เป็นการติดตามกลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมโครงการเมื่อปี 2560 เพื่อจะศึกษาเกี่ยวกับแบบแผนการใช้กระท่อมทดแทน การได้รับการรักษาด้วยเมทาโดน และรักษาโรคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาแบบแผนการใช้พืชกระท่อมเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนในจังหวัดสงขลา ในระยะติดตามผล
2. เพื่อศึกษาข้อมูลด้านสุขภาพของผู้ใช้เฮโรอีนที่ใช้กระท่อมในการทดแทน
3. ศึกษาแบบแผนการใช้พืชกระท่อมทดแทนเฮโรอีนในกลุ่มผู้ที่เคยใช้และสามารถลด/ เลิกเฮโรอีนได้

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลแบบแผนการใช้พืชกระท่อมในการทดแทนสารเสพติด
2. ได้ข้อมูลด้านผลกระทบในทุกมิติจากการใช้พืชกระท่อมในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน

1.4 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- แผนงานศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
- เครือข่ายชุมชนและ NGO ที่ทำงานด้านป้องกันช่วยเหลือผู้ติดสารเสพติด
- ป.ป.ส.
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสาธารณสุข
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการปกครอง

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

- ศึกษาแบบแผนการใช้พืชกระท่อมเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นการศึกษาในระยะติดตามผล กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เป็นผู้เคยเข้าร่วมโครงการนี้เมื่อปี 2560

1.6 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเชิงปริมาณ ประชากรที่ศึกษา ได้แก่

- กลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนที่เคยเข้าร่วมโครงการเมื่อปี 2560 จำนวน 300 คน ในจังหวัดสงขลา
- วัตถุประสงค์ในการศึกษาระยะแรก เพื่อศึกษาความชุกและแบบแผนการใช้กระท่อมและ 4x100 เพื่อเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในจังหวัดสงขลา
- จากข้อมูลของผู้เข้ารับการรักษาเฮโรอีนในจังหวัดสงขลา ปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนทั้งหมด 292 ราย (ข้อมูลจาก บสต. : ธันวาคม 2559) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้จึงเท่ากับ 292 ซึ่งผู้วิจัยและทีมงานสามารถเก็บข้อมูลในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนได้ทั้งหมดจำนวน 300 ราย แต่แบบสอบถามสามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ 297 ราย
- การเก็บข้อมูลในระยะแรก ผู้วิจัยและทีมผู้ช่วยผู้วิจัยเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่คลินิกเมทาโดนในโรงพยาบาลอำเภอของจังหวัดสงขลา และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่บ้านในวันที่เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครศูนย์ไอโชนไปเยี่ยมบ้านเพื่อนผู้เข้า

การศึกษาเชิงคุณภาพ

- ในจำนวนนี้ เลือก case ที่สามารถลดเมทาโดนลงจากเมื่อ 2 ปีที่แล้ว 15-20 รายเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก
- สัมภาษณ์ผู้เคยใช้เฮโรอีนที่สามารถเลิกได้ คนที่เข้ารับการบำบัดด้วยเมทาโดนจากโรงพยาบาลที่ลดปริมาณเมทาโดน คนที่ยังคงใช้เมทาโดนเท่าเดิมและคนที่ต้องเพิ่มปริมาณ ซึ่งเคยมีประสบการณ์ในการใช้พืชกระท่อมทดแทน

กลุ่มตัวอย่าง

- ผู้ใช้เฮโรอีนที่เคยเข้าร่วมการศึกษาในระยะที่ 1 เมื่อปี 2560 และมีอายุ 20 ปีขึ้นไป
- ไม่เป็นผู้มีโรคทางจิตเวช

การเก็บข้อมูล

- นักวิจัยขอความอนุเคราะห์ไปยังประธานคณะกรรมการมูลนิธิไอโซน แห่งประเทศไทย เพื่อขอความอนุเคราะห์เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครศูนย์ไอโซนสงขลา ในการช่วยนำนักวิจัยเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างในระยะการติดตามกลุ่มตัวอย่าง
- นักวิจัยขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการโรงพยาบาลอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลาที่มีบริการคลินิกเมทาโดน และมูลนิธิไอโซนเพื่อขออนุญาตใช้ห้องให้คำปรึกษาในคลินิกเมทาโดน เพื่อขอสัมภาษณ์ผู้ใช้เฮโรอีนที่มารับ methadone
- ก่อนการเก็บข้อมูล นักวิจัยจัดการประชุมเตรียมการเก็บข้อมูลร่วมกับเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครศูนย์ไอโซนสงขลา
- เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครศูนย์ไอโซนประสานชี้แจงโครงการฯ และสอบถามความสนใจของกลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมโครงการการศึกษาแบบแผนการใช้กระท่อมทดแทนเฮโรอีนเมื่อปี 2560 จากนั้นนัดหมายวัน เวลา ในการให้ข้อมูลแก่นักวิจัย ณ คลินิกเมทาโดน ของโรงพยาบาลในพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่างหรือศูนย์ไอโซนสงขลา
- ในวันที่กลุ่มตัวอย่างมารับเมทาโดนที่โรงพยาบาล นักวิจัยขอสัมภาษณ์หลังจากรับเมทาโดนที่คลินิกเมทาโดนเรียบร้อยแล้ว หากกรณีที่ต้องตรวจเรียกตรวจในระหว่างการเดินทาง คนใช้ทุกคนมีบัตรโรงพยาบาลก็สามารถใช้บัตรคนไข้ของโรงพยาบาลยืนยันได้ว่าอยู่ระหว่างการบำบัดรักษา
- เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครนำนักวิจัยเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล
- ในกรณีที่อาสาสมัครอยู่ในช่วงถอนยาหรือเพิ่งเสพยา หรือไม่สะดวกในการให้ข้อมูล นักวิจัยจะนัดสัมภาษณ์ในวันถัดไป หรือเมื่อกลุ่มตัวอย่างพร้อมให้ข้อมูล
- นักวิจัยไม่เก็บชื่อ นามสกุล หรือข้อมูลต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่าง แม้ในการรับค่าตอบแทนก็จะมีเจ้าหน้าที่มูลนิธิไอโซนเป็นคนเซ็นชื่อรับแทน
- กลุ่มตัวอย่างจะไม่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการเข้าร่วมวิจัยนี้ แต่องค์ความรู้ที่ได้จะถูกนำไปพัฒนางานวิจัยต่อไปในด้านเภสัชวิทยาในการใช้พืชกระท่อมทดแทนเฮโรอีน

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย

- ข้อมูลส่วนบุคคล
- แบบแผนการใช้พืชกระท่อมแบบพื้นบ้าน
- แบบแผนการใช้ 4x100
- พฤติกรรมการใช้สารเสพติด
- ข้อมูลสุขภาพ ประกอบด้วย a) การประเมินสุขภาพโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างใน 3 เดือนที่ผ่านมาว่าสุขภาพเป็นอย่างไร โดยผู้ตอบเป็นผู้ประเมินเอง ว่าตนเองสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงดีหรือไม่ มีโรคประจำตัวหรือโรค

เรื่องอะไรบ้าง และมีโรคที่เกิดจากการใช้สารเสพติดอะไรบ้าง b) ใน 3 เดือนที่ผ่านมาได้ไปโรงพยาบาลเพื่อตรวจสุขภาพ รักษาอาการเจ็บป่วย รับประทานไวรัส และรับเมทาโดนหรือไม่ c) ตั้งแต่ที่ใช้เฮโรอีนมา เคยมีอาการนอกยาจากการใช้ยาเกินขนาดหรือไม่

การศึกษาเชิงคุณภาพ

- ในจำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้เฮโรอีน 300 คนนี้ เลือก case ที่สามารถลดการใช้เมทาโดนลงจากเมื่อ 2 ปีที่แล้ว 15-30 รายเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก

- นักวิจัยขอความอนุเคราะห์เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครศูนย์ไอโซนสงขลาในการนัดกลุ่มตัวอย่าง ณ สถานที่ผู้ใช้ยาสบายใจที่จะให้ข้อมูล เช่น คลินิกเมทาโดน หรือ มูลนิธิไอโซนสงขลา ซึ่งนักวิจัยได้เตรียมค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และค่าตอบแทนสำหรับกลุ่มตัวอย่างในการมาให้ข้อมูล

มีประเด็นในการสัมภาษณ์ ดังนี้

- สารเสพติดที่ใช้ในปัจจุบัน/สารเสพติดที่เคยใช้ในอดีต
- สาเหตุการใช้กระท่อมในการทดแทนสารเสพติด
- ผลจากการใช้พืชกระท่อมในการทดแทนสารเสพติด
- แบบแผนในการใช้ใบกระท่อม
 - การดำเนินชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการใช้กระท่อม เช่น ความถี่ในการใช้ในแต่ละวัน ใช้เมื่อใดบ้าง แต่ละครั้งใช้จำนวนกี่ใบ
 - วิธีการใช้/ ประสบการณ์การใช้ ใช้อย่างไร
 - ใช้กระท่อมร่วมกับอะไรบ้าง
- ประโยชน์/โทษ ที่ได้รับจากการใช้พืชกระท่อม/ การเปลี่ยนแปลงกับร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ความคิดอ่านอย่างไรบ้าง
 - มีผลกระทบจากการใช้กระท่อมต่อครอบครัวและชุมชนหรือไม่ อย่างไร
 - ภายหลังจากการใช้ใบกระท่อมมีการเปลี่ยนแปลงกับร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ความคิดอ่านแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
 - ภาวะสุขภาพกายและจิตใจ ณ ปัจจุบัน การเข้าถึงบริการการรักษา
 - ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับเมื่อ 2 ปี ที่ผ่านมา และปริมาณเมทาโดนที่ได้รับ ณ ปัจจุบัน
 - ความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายพืชกระท่อม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิเคราะห์แบบ Content Analysis

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น frequency, percentage, mean and standard deviation

ระยะเวลาที่ทำการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินงาน 9 เดือน (1 เมษายน – 30 ธันวาคม 2563)

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากรายงานผลการสำรวจครัวเรือนเพื่อคาดประมาณจำนวนประชากรผู้ใช้สารเสพติดของประเทศไทยปี 2562 พบว่าจำนวนผู้เคยใช้สารเสพติดชนิดใดชนิดหนึ่งประมาณ 3.74 ล้านคน เมื่อจำแนกตามภูมิภาค พบว่า ประชากรในกรุงเทพมหานคร มีอัตราการเคยใช้สูงที่สุด รองลงมาคือประชากรในภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคเหนือ (199.39, 71.82, 64.24, 62.54 และ 53.84 ต่อพันคน ตามลำดับ) ส่วนจำนวนผู้ใช้สารเสพติดชนิดใดชนิดหนึ่งใน 1 ปีที่ผ่านมาประมาณ 1.96 ล้านคน อันดับแรกยังคงเป็นกรุงเทพมหานคร รองลงมาเป็นภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคเหนือ (อัตรา 72.81, 55.52, 39.15, 36.06 และ 14.45 ต่อพันคนตามลำดับ) [16]

สถานการณ์การใช้เฮโรอีน

ประชากรไทยที่เคยใช้เฮโรอีนในปี 2562 มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 192,824 คน เมื่อจำแนกตามภูมิภาค พบว่าประชากรในภาคเหนือมีจำนวนผู้ใช้มากกว่าภาคอื่นๆ ถึง 66,522 คน (หรืออัตรา 7.42 ต่อพันคน) อยู่ในเขตเทศบาลจำนวน 38,106 คน นอกเขตเทศบาล 28,416 คน

ซึ่งในจำนวนนี้ มีประชากรภาคใต้ 22,186 คนหรืออัตรา 3.16 ต่อพันคน ที่เคยใช้เฮโรอีน และ 10,490 คน หรืออัตรา 1.50 ต่อพันคน ที่ยังคงใช้เฮโรอีนในหนึ่งปีที่ผ่านมา โดยอัตราการใช้ในประชากรในเขตเทศบาลสูงกว่าประชากรนอกเขตเทศบาล (3.96 กับ 0.50 ต่อพันคนในภาคใต้) [16]

ตารางที่ 2.1 จำนวนและอัตรา (ต่อพัน) ของประชากรที่ใช้เฮโรอีน จำแนกภูมิภาค

จำนวนและอัตรา (ต่อพัน) ของประชากร 12-65 ปีที่ใช้เฮโรอีน				
ภาค	เคยใช้	ใช้ใน 1 ปี	ใช้ใน 30 วัน	ใช้ 20 วันใน 30 วัน
กลาง	25,936 (2.00)	11,067 (0.85)	5,082 (0.39)	0
เหนือ	66,522 (7.42)	41,516 (4.63)	37,955 (4.23)	0
ตะวันออกเฉียงเหนือ	16,683 (0.98)	11,050 (0.65)	4,778 (0.28)	1,538 (0.09)
ใต้	22,186 (3.16)	10,490 (1.50)	5,491 (0.78)	0
กทม.	61,496 (14.30)	18,978 (4.41)	8,216 (1.91)	2,387 (0.56)
รวม	192,824 (3.83)	93,101 (1.85)	61,522 (1.22)	3,925 (0.08)

สถานการณ์การใช้กระท่อม

ประชากรไทยที่เคยใช้กระท่อมในปี 2562 มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 1,605,040 คน เมื่อจำแนกตามภูมิภาค พบว่าประชากรในกรุงเทพมหานครมีผู้ใช้ถึง 460,550 คน หรืออัตรา 107.12 ต่อพันคน รองลงมาคือภาคใต้มีผู้ใช้ 383,637 คน หรืออัตรา 54.70 ต่อพันคน

ซึ่งในจำนวนนี้ มีประชากรภาคใต้ 150,078 คนหรืออัตรา 21.40 ต่อพันคน ที่ยังคงใช้น้ำดื่มโบริกะท่อมในหนึ่งปีที่ผ่านมา และ 122,874 คนใช้ใน 30 วันที่ผ่านมา และมีผู้ใช้เป็นประจำประมาณ 58,475 คนในภาคใต้ โดยอัตราการใช้ในประชากรในเขตเทศบาลสูงกว่าประชากรนอกเขตเทศบาล (11.65 กับ 7.00 ต่อพันคนในภาคใต้)

ตารางที่ 2.2 จำนวนและอัตรา (ต่อพัน) ของประชากรที่ใช้โบริกะท่อม จำแนกรายภาค

จำนวนและอัตรา (ต่อพัน) ของประชากร 12-65 ปีที่ใช้โบริกะท่อม				
ภาค	เคยใช้	ใช้ใน 1 ปี	ใช้ใน 30 วัน	ใช้ 20 วันใน 30 วัน
กลาง	357,654 (27.55)	101,392 (7.81)	52,396 (4.04)	12,296 (0.95)
เหนือ	135,547 (15.11)	11,835 (1.32)	3,955 (0.44)	0
ตะวันออกเฉียงเหนือ	267,653 (15.72)	79,203 (4.65)	34,027 (2.00)	18,032 (1.06)
ใต้	383,637 (54.70)	150,078 (21.40)	122,874 (17.52)	58,475 (8.34)
กวม.	460,550 (107.12)	148,196 (34.47)	92,156 (21.44)	16,345 (3.80)
รวม	1,605,040 (31.91)	490,704 (9.76)	305,408 (6.07)	105,148 (2.09)

สถานการณ์การใช้น้ำดื่มโบริกะท่อมผสมสารชนิดต่างๆ (4x100)

ประชากรไทยที่เคยใช้น้ำดื่มโบริกะท่อม (4x100) ในปี 2562 มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 512,298 คน เมื่อจำแนกตามภูมิภาค พบว่า ประชากรในกรุงเทพมหานครมีผู้ใช้ถึง 159,296 คน หรืออัตรา 37.05 ต่อพันคน รองลงมาคือภาคใต้มีผู้ใช้ 178,116 คน หรืออัตรา 25.40 ต่อพันคน

ซึ่งในจำนวนนี้ มีประชากรภาคใต้ 113,491 คนหรืออัตรา 16.18 ต่อพันคน ที่ยังคงใช้น้ำดื่มโบริกะท่อมในหนึ่งปีที่ผ่านมา และ 87,767 คนใช้ใน 30 วันที่ผ่านมา และมีผู้ใช้เป็นประจำประมาณ 40,309 คนในภาคใต้ โดยอัตราการใช้ในประชากรในเขตเทศบาลสูงกว่าประชากรนอกเขตเทศบาล (8.61 กับ 4.59 ต่อพันคนในภาคใต้)

ตารางที่ 2.3 จำนวนและอัตรา (ต่อพัน) ของประชากรที่ใช้ 4x100 จำแนกรายภาค

จำนวนและอัตรา (ต่อพัน) ของประชากร 12-65 ปีที่ใช้ 4x100				
ภาค	เคยใช้	ใช้ใน 1 ปี	ใช้ใน 30 วัน	ใช้ 20 วันใน 30 วัน
กลาง	57,234 (4.41)	28,861 (2.22)	18,386 (1.42)	5,594 (0.43)
เหนือ	43,884 (4.89)	1,750 (0.20)	1,750 (0.20)	0
ตะวันออกเฉียงเหนือ	73,768 (4.33)	31,845 (1.87)	24,957 (1.47)	5,498 (0.32)
ใต้	178,116 (25.40)	113,491 (16.18)	87,767 (12.52)	40,309 (5.75)
กวม.	159,296 (37.05)	45,354 (10.55)	33,900 (7.89)	4,526 (1.05)
รวม	512,298 (10.19)	221,300 (4.40)	166,760 (3.32)	55,927 (1.11)

จำนวนผู้เข้ารับการรักษา

ข้อมูลการเข้ารับการรักษาจากแบบรายงานการบำบัดรักษาผู้ใช้สารเสพติด (บสต.3) ปี 2549-2562 ในตารางที่ 2.4 แสดงให้เห็นว่าการใช้เฮโรอีนมีจำนวนผู้เข้ารับการรักษาเพิ่มขึ้นแต่เมื่อดูอัตราผู้เข้ารับการรักษาทั้งหมดในแต่ละปีพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในปี 2560 มีผู้เข้ารับการรักษาทั้งหมดจำนวน 206,969 ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้เข้ารับการรักษาจากการใช้เฮโรอีนจำนวน 3,386 ราย (ร้อยละ 1.64) ในปี 2562 มีผู้เข้ารับการรักษาทั้งหมดจำนวน 209,912 ราย ในจำนวนนี้เป็นผู้เข้ารับการรักษาจากการใช้เฮโรอีนจำนวน 3,518 ราย (ร้อยละ 1.68)

ตารางที่ 2.4 เปรียบเทียบจำนวนการเข้ารับการรักษาผู้ใช้เฮโรอีน กระท่อม น้ำต้มใบกระท่อม และสารเสพติดชนิดอื่นๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2549-2562

ปี พ.ศ.	ผู้เข้ารับการรักษาทั้งหมด	เฮโรอีน n (%)	กระท่อม n (%)	4x100 n (%)	กัญชา n (%)	ยาบ้า n (%)	ไอซ์ n (%)
2549	50,468	1,440 (2.85)	12 (0.02)	22 (0.04)	5,078 (10.06)	38,551 (76.38)	6 (0.01)
2550	62,366	1,214 (1.95)	274 (0.44)	159 (0.25)	5,949 (9.54)	49,279 (79.02)	13 (0.02)
2551	95,593	1,104 (1.15)	900 (0.94)	155 (0.16)	6,159 (6.44)	80,030 (83.72)	5 (0.01)
2552	125,181	1,381 (1.10)	1,580 (1.26)	372 (0.30)	8,749 (6.99)	103,009 (82.29)	19 (0.02)
2553	137,824	1,440 (1.04)	1,724 (1.25)	487 (0.35)	7,556 (5.48)	117,315 (85.12)	111 (0.08)
2554	201,546	2,209 (1.10)	2,087 (1.04)	646 (0.32)	7,624 (3.78)	175,413 (87.03)	643 (0.32)
2555	331,072	2,697 (0.81)	10,638 (3.21)	1,364 (0.41)	15,855 (4.79)	273,808 (82.70)	6,488 (1.96)
2556	325,973	2,757 (0.85)	7,739 (2.37)	1,304 (0.40)	15,464 (4.74)	278,124 (85.32)	14,459 (4.44)
2557	234,089	3,106 (1.33)	4,923 (2.10)	1,373 (0.59)	13,907 (5.94)	196,329 (83.87)	8,540 (3.65)
2558	133,280	3,269 (2.45)	1,964 (1.47)	1,021 (0.77)	9,460 (7.10)	105,392 (79.08)	6,005 (4.51)
2559	87,491	2,635 (3.01)	1,458 (1.67)	841 (0.96)	6,289 (7.19)	67,252 (76.87)	4,721 (5.40)
2560	206,969	3,386 (1.64)	6,915 (3.34)	-	14,871 (7.19)	164,990 (79.72)	10,739 (5.19)
2561	231,544	3,821 (1.65)	5,401 (2.33)	-	13,046 (5.63)	190,641 (82.33)	12,743 (5.50)
2562	209,912	3,518 (1.68)	4,434 (2.11)	-	15,480 (7.37)	167,019 (79.57)	14,486 (6.90)

แหล่งที่มา : ป.ป.ส. ข้อมูลปี 2549-2559 ข้อมูลจากระบบ บสต. ณ วันที่ 12 ธันวาคม 2559

ป.ป.ส. ข้อมูลปี 2560-2562 ข้อมูลจากระบบ บสต. ณ วันที่ 27 มกราคม 2563 ซึ่งระบบไม่ได้บันทึกข้อมูล 4x100 หรือน้ำต้มกระท่อม

พืชกระท่อมถูกนำมาใช้ในการรักษาโรคและใช้ทดแทนสารเสพติดได้อย่างไร

จากการศึกษาที่ผ่านมาได้มีผลการทดลองฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชกระท่อมในมนุษย์และสัตว์ทดลองมากมาย ซึ่งพบว่า ใบกระท่อมมีฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลางมากกว่าฤทธิ์กดประสาทส่วนกลาง เนื่องจากใบกระท่อมมีอัลคาลอยด์มากกว่า 25 ชนิด อัลคาลอยด์แต่ละชนิดมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของใบกระท่อมมักเป็นการศึกษาเฉพาะตัวสารสำคัญ เช่น มิตรากัยนีน (mitragynine) หรือเป็นการศึกษาผลของสารสกัดในใบกระท่อม โดยสรุป ดังนี้ (17)

การศึกษาเภสัชจลนศาสตร์

จากการศึกษาเภสัชจลนศาสตร์ของมิตราภัยนินในหนูขาว พบว่า ระยะเวลาที่ระดับยาสูงสุดในเลือดประมาณ 1.3-1.8 ชั่วโมง มีค่าครึ่งชีวิตในการกำจัดยาออกจากร่างกายประมาณ 3.9-9.4 ชั่วโมง และถูกแปรรูปที่ตับ

การศึกษาเภสัชพลศาสตร์

- ฤทธิ์ระงับปวด

มิตราภัยนินมีฤทธิ์ระงับปวด และสารสำคัญอีกชนิดในใบกระท่อมคือ 7-ไฮดรอกซีมิตราภัยนินมีฤทธิ์ระงับปวดดีกว่ามอร์ฟีน และอาการข้างเคียงที่ทำให้เกิดอาการท้องผูกน้อยกว่าผลที่เกิดจากมอร์ฟีน

- ผลต่อระบบทางเดินอาหาร

มิตราภัยนินลดการหดตัวของลำไส้เล็กส่วนต้น (ileum) โดยมีความแรงน้อยกว่ามอร์ฟีน 10 เท่า สารสกัดใบกระท่อมลดอัตราการเคลื่อนที่ของอาหารในลำไส้เล็กอย่างชัดเจนเมื่อให้ยาแบบครั้งเดียว แต่เมื่อให้สารสกัดใบกระท่อมเป็นระยะเวลานาน 15 วัน ถึง 30 วัน พบว่าจะไม่ลดอัตราการเคลื่อนที่ของอาหารในลำไส้เล็ก แสดงว่าเมื่อมีการให้สารสกัดใบกระท่อมเป็นระยะเวลานาน ระบบทางเดินอาหารจะมีการปรับตัวหรืออาจเกิดภาวะทนยา (tolerance) และสารสกัดใบกระท่อมใช้รักษาอาการท้องเสียได้ดีใกล้เคียงกับยามาตรฐาน

- ผลต่อความอยากอาหาร

การให้สารสกัดจากใบกระท่อมจะลดปริมาณอาหารและน้ำที่บริโภค และเมื่อใช้เป็นเวลานานพบว่าน้ำหนักตัวลดลง

- ผลต่อระดับน้ำตาลในเลือด

สารสกัดน้ำ สารสกัดเมทานอลจากใบกระท่อม สารสกัดอัลคาลอยด์ในใบกระท่อม รวมถึง มิตราภัยนิน เพิ่มอัตราการนำกลูโคสเข้าสู่เซลล์กล้ามเนื้อ ซึ่งตรงกับตำรับแพทย์พื้นบ้านที่ใช้ใบกระท่อมรักษาโรคเบาหวาน

- ผลต่อกล้ามเนื้อลาย

ทั้งสารสกัดจากใบกระท่อมและมิตราภัยนินทำให้กล้ามเนื้อลายคลายตัว ซึ่งอาจทำให้ลดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ

- ความเป็นพิษ

เมื่อให้สารสกัดเมทานอลจากใบกระท่อมแบบเฉียบพลันในขนาด 4.90 กรัม/กิโลกรัม หรือสารสกัดอัลคาลอยด์ในขนาด 173.20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้สัตว์ทดลองตายไป 50% (LD₅₀) การให้สารสกัดเมทานอลจากใบกระท่อมในขนาดสูงทำให้ความดันเลือดสูงขึ้นใน 1 ชั่วโมงแรกหลังจากการให้สารสกัดและเอนไซม์ในตับ ไตรกลีเซอไรด์ โคลเลสเตอรอลสูงขึ้น ส่วนสารสกัดในขนาดสูง 1,000 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ทำให้ creatinine สูงขึ้นซึ่งอาจเป็นพิษต่อไต แต่ไม่มีผลต่อน้ำหนักตัว ปริมาณอาหารและน้ำที่บริโภคหรือค่าต่าง ๆ ทางโลหิตวิทยา ส่วนการให้สารสกัดพีชกระท่อมแบบเรื้อรังไม่ได้ก่อให้เกิดอาการพิษที่เด่นชัดในหนูขาว ดังนั้นถ้าบริโภคพีชกระท่อมในขนาดปกติ ความเป็นพิษที่เกิดขึ้นจะน้อย

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของระดับ mitragynine ในเลือดกับผลกระทบต่อสมรรถภาพสมองของผู้ใช้พีชกระท่อมเป็นประจำ [18] พบว่า การใช้พีชกระท่อมแบบวิถีชุมชนดั้งเดิม คือ การเคี้ยวใบสดหรือต้ม/ ชงใบพีชกระท่อมแห้งดื่ม

แบบขา เป็นประจำไม่ส่งผลกระทบต่อสมรรถภาพด้านความคิดและการรับรู้ การทำงานของระบบประสาทอัตโนมัติ และการทำงานของสมอง

การทดลองใช้พืชกระท่อมเพื่อลดการเสพติดในสัตว์ทดลอง [19]

กระท่อมสามารถใช้เพื่อทดแทนการเสพติดสารเสพติดรุนแรง เช่น แอลกอฮอล์ มอร์ฟิน หรือ เฮโรอีน ได้หรือไม่ จากการทดลองที่ใช้สารสกัดน้ำต้มใบกระท่อมในหนูที่ได้รับแอลกอฮอล์อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานแล้วงดการให้แอลกอฮอล์ทันทีเพื่อกระตุ้นให้เกิดอาการถอนยาจากแอลกอฮอล์และอยากแอลกอฮอล์ซึ่งสังเกตได้โดยง่ายจากพฤติกรรมเคลื่อนไหวพบว่าการที่หนูได้รับแอลกอฮอล์เป็นเวลานานแล้วงดการให้แอลกอฮอล์ทันทีนั้นจะมีการทรมานทรมาย เห็นได้จากการเคลื่อนไหว กระสับกระส่ายมาก แต่พบว่าการได้รับสารสกัดน้ำต้มใบกระท่อมสามารถบรรเทา กลุ่มอาการเคลื่อนไหวกระสับกระส่ายลงได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากการใช้สารสกัดน้ำต้มแล้วการใช้สารแอลคาลอยด์สกัดหยาบก็สามารถบรรเทาอาการถอนแอลกอฮอล์ได้ดีเช่นกัน พบว่าอาการทรมานทรมายลดระดับลงเหลือประมาณครึ่งหนึ่งเมื่อสังเกตจากพฤติกรรม ส่วนการทดลองในหนูที่ได้รับมอร์ฟินอย่างต่อเนื่องก็เช่นกัน กลุ่มที่ถูกงดการให้มอร์ฟินแบบกะทันหันจะเกิดอาการทรมานทรมาย อยากยารุนแรงจนกระทั่งกระโดดซ้ำ ๆ ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับสารแอลคาลอยด์สกัดหยาบนั้นอาการทรมานทรมายลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ตัดสินได้จากการนับจำนวนครั้งของการกระโดด และการถ่ายเหลวซึ่งเป็นอาการลงแดงจากการเสพติดสารกลุ่มฝิ่น มอร์ฟินหรือเฮโรอีน เป็นต้น นับว่าสารแอลคาลอยด์สกัดหยาบจากใบกระท่อมมีสรรพคุณที่สามารถใช้เพื่อบรรเทาอาการที่เกิดจากการเสพติดได้จริงในสัตว์ทดลอง ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ที่จะประยุกต์ใช้พืชกระท่อมเพื่อการบำบัดการเสพติด

จากการศึกษาการใช้พืชกระท่อมทดแทนสารเสพติดในคน พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศแถบยุโรป [20] พืชกระท่อมไม่ได้จัดเป็นสารเสพติดที่ผิดกฎหมาย ดังนั้น จึงมีการซื้อขายพืชกระท่อมผ่านทางอินเทอร์เน็ต และยังพบมีการขายในประเทศญี่ปุ่น มีรายงานการใช้พืชกระท่อมเพื่อทดแทนการติดสารฝิ่น [21, 22] ใช้เพื่อป้องกันอาการถอนยาจากแอลกอฮอล์ [23] หรือเพื่อผ่อนคลาย ลดความวิตกกังวล [24] และบรรเทาปวด [25]

นอกจากนี้ จากการศึกษาที่ผ่านมายังพบว่า ผู้ใช้สารเสพติดอย่างเฮโรอีน และสุรา มักใช้กระท่อมทดแทนเมื่อหาสารเสพติดไม่ได้ หรือในรายที่ไม่สามารถเดินทางไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลได้ก็มักใช้พืชกระท่อมทดแทนเพื่อลดอาการถอนพิษจากเฮโรอีน [26]

บทที่ 3

ผลการศึกษาในระยะแรก (ปี พ.ศ. 2560)

จากการศึกษาแบบแผนการใช้พืชกระท่อมเป็นสารทดแทนเฮโรอีนในปี 2560 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินโครงการจากภาควิชาการสารเสพติด (ภวส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความชุกและแบบแผนการใช้พืชกระท่อมและ 4x100 เพื่อเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนในจังหวัดสงขลา

จากการศึกษาแบบแผนการใช้พืชกระท่อมเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในจังหวัดสงขลา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด จำนวน 300 คน มีแบบสอบถามไม่สมบูรณ์ 3 ชุด เนื่องจากผู้ให้ข้อมูล 2 รายอยู่ในอาการมึนเมาเฮโรอีน อาสาสมัครไอโซนที่ช่วยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเก็บข้อมูลได้ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ และอีก 1 ราย มีอาการขาดยาหรือลงแดงในระหว่างการให้ข้อมูล จึงต้องยุติการตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามที่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้มีจำนวนทั้งสิ้น 297 ชุด อย่างไรก็ตามในระยะการติดตามกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะยังดำเนินการติดตามกลุ่มตัวอย่างทั้ง 300 รายนี้ ผลการศึกษาในระยะแรกสรุปดังนี้

จากตาราง 3.1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอจะนะรองลงมาคืออำเภอหาดใหญ่ และอำเภอนาทวี (ร้อยละ 40.1, 25.6, และ 10.1 ตามลำดับ) กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการบำบัดรักษาในระบบคิดเป็นร้อยละ 43.4 และที่เหลือยังปกปิดตัวเองและไม่เข้ารับการบำบัดรักษา (ร้อยละ 56.6) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 35 ปี พิสัย 15-63 ปี กลุ่มตัวอย่างนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 52.9 และนับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 47.1 สถานภาพส่วนใหญ่ยังโสดรองลงมาคือแต่งงานแล้ว (ร้อยละ 47.8 และ 43.1 ตามลำดับ) จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 57.6 รองลงมาคือระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 24.2 กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 35.4 รับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 33.7 และว่างงาน คิดเป็นร้อยละ 14.8 ส่วนใหญ่พักอาศัยกับพ่อแม่ รองลงมาคือพักอาศัยอยู่กับแฟน (ร้อยละ 54.9 และ 33.6 ตามลำดับ) และบ้านของตนเอง หรือบ้านของครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 82.7

ตารางที่ 3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (จำนวน 297 คน)

กลุ่มตัวอย่าง		n (ร้อยละ)
อำเภอ	จะนะ	119 (40.1)
	เทพา	6 (2.0)
	นาทวี	30 (10.1)
	สิงหนคร	1 (0.3)
	สะเดา	26 (8.8)
	เมือง	18 (6.1)
	หาดใหญ่	76 (25.6)
	ระโนด	19 (6.4)
	กระแสสินธุ์	2 (0.7)
การรับบริการจากโรงพยาบาล	อยู่ในสถานบริการ	129 (43.4)
	อยู่นอกสถานบริการ	168 (56.6)

อายุ (mean)		35.4 (sd=9.16) (พิสัย 15-63)
เพศ	ชาย	295 (99.3)
	หญิง	2 (0.7)
ศาสนา	พุทธ	157 (52.9)
	อิสลาม	140 (47.1)
สถานภาพสมรส	โสด	142 (47.8)
	สมรส	128 (43.1)
	หม้าย	17 (5.7)
	หย่าร้าง	6 (2.0)
	แยกกันอยู่	4 (1.3)
ระดับการศึกษา	ไม่ได้เรียนหนังสือ	10 (3.4)
	ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า	72 (24.2)
	มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	171 (57.6)
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	26 (8.8)
	ปวช./ ปวส.	18 (6.1)
อาชีพ	ว่างงาน	44 (14.8)
	เกษตรกรรม	105 (35.4)
	ค้าขาย	23 (7.7)
	รับจ้าง	100 (33.7)
	พนักงานรัฐวิสาหกิจ	2 (0.7)
	อาชีพอิสระ	17 (5.7)
	อื่นๆ	6 (2.0)
บุคคลที่พักอาศัยด้วย	อยู่คนเดียว	13 (4.4)
	อยู่กับพ่อแม่	162 (54.9)
	อยู่กับพี่น้อง ญาติ	16 (5.4)
	อยู่กับเพื่อน	3 (1.0)
	อยู่กับแฟน	99 (33.6)
	อื่นๆ	2 (0.7)
ลักษณะของที่พัก	บ้านของตนเอง	244 (82.7)
	บ้าน/อพาร์ทเมนต์เช่า	31 (10.5)
	ไม่มีที่อยู่แน่นอน	6 (2.0)
	ห้องพักชั่วคราว	13 (4.4)
	อื่นๆ	1 (0.3)

จากแบบแผนการใช้เฮโรอีนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ใช้เฮโรอีนใน 3 เดือนที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 6.1 กลุ่มที่ใช้ 1-2 ครั้งใน 3 เดือนที่ผ่านมา มีประมาณร้อยละ 5.4 กลุ่มที่ใช้ทุกเดือนมีเพียงร้อยละ 2.4 กลุ่มที่ใช้ทุกสัปดาห์คิดเป็นร้อยละ 13.5 และเป็นกลุ่มที่ใช้เฮโรอีนเกือบทุกวัน/ใช้ทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 72.7 ส่วนวิธีการใช้ทั้งการสูบและฉีดมีส่วนใกล้เคียงกัน แบบแผนการใช้เฮโรอีนในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เฮโรอีนอย่างเดียวยุโรปเป็นกลุ่มที่ใช้ทุกวันถึงร้อยละ 78.5 ส่วนกลุ่มที่ใช้สารร่วมพบมากในกลุ่มที่ใช้เฮโรอีนทุกวันหรือเกือบทุกวันเช่นเดียวกับกลุ่มที่ใช้สลับกับสารอื่น เช่น ตอนเช้าใช้เฮโรอีน สาย ๆ ใช้ ยาบ้า ตอนเย็นดื่มสุรา ใช้กัญชา หรือใช้ 4x100 เป็นต้น

ปริมาณที่ใช้ต่อวัน พบว่า กลุ่มที่ใช้เฮโรอีน 1-2 ครั้งใน 3 เดือนที่ผ่านมา พบว่ากลุ่มที่ใช้ทุกสัปดาห์และกลุ่มที่ใช้ทุกวัน มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ส่วนราคาของเฮโรอีน ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ณ ปี พ.ศ. 2560 พบว่า เฮโรอีน 1 ตัว ปริมาณ 50 มิลลิกรัม ราคา 100 บาท ดังนั้นหากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้วันละ 2 ตัวมีค่าใช้จ่าย 200 บาทต่อวัน มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้มากที่สุดถึง 7 ตัวหรือ 350 มิลลิกรัมต่อวัน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายต่อวันถึง 700 บาท (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 แบบแผนการใช้เฮโรอีน (ร้อยละ)

แบบแผนการใช้	ความถี่ในการใช้เฮโรอีน ใน 3 เดือนที่ผ่านมา (ร้อยละ)				
	ไม่ใช้	ใช้ 1-2 ครั้ง	ใช้ทุกเดือน	ใช้ทุกสัปดาห์	ใช้เกือบทุกวัน/ใช้ทุกวัน
ความถี่ของการใช้เฮโรอีน ใน 3 เดือนที่ผ่านมา (n= 297)	18 (6.1)	16 (5.4)	7 (2.4)	40 (13.5)	216 (72.7)
วิธีใช้					
สูบ (n=84)		7.1	1.2	13.1	78.6
ฉีด (n=195)		5.1	3.1	14.9	76.9
ลักษณะการใช้สาร					
1) ใช้เฮโรอีนอย่างเดียว (n=200)		5.0	2.0	14.5	78.5
2) ใช้สารร่วม (คือก็ใช้สารในครั้งเดียวกัน) เช่น ใช้เฮโรอีนผสมยาบ้า/ไอซ์แล้วฉีดหรือเฮโรอีนโรยหน้ากัญชาแล้วสูบ (n=48)		12.5	-	14.6	72.9
3) ใช้สลับกับสารอื่น เช่น ตอนเช้าใช้เฮโรอีน สาย ๆ ใช้กัญชา ยาบ้า ตอนเย็นดื่มสุรา หรือใช้ 4x100 ฯลฯ (n=90)		3.3	3.3	14.4	78.9
ปริมาณที่ใช้ต่อวัน mg		53.6	78.6	73.7	82.2
Mean (sd, range)		(sd=13.4)	(sd=26.7)	(sd=41.7)	(sd=41.2)
(n = 274) ไม่รวมค่า missing		(50-100)	(50-100)	(25-250)	(25-350)

ตารางที่ 3.3 ข้อมูลสุขภาพและการบำบัดรักษาในผู้ใช้เฮโรอีน (ร้อยละ)

		ร้อยละ
สุขภาพใน 3 เดือนที่ผ่านมา (n= 297)	สมบูรณ์แข็งแรง	92.6
	มีโรคประจำตัว/ เจ็บป่วยเรื้อรัง	4.0
	ไม่สะดวกให้ข้อมูล	3.4
การรับยาเมทาโดน (n= 297)	ไปรับยาที่โรงพยาบาล	25.3
	ไม่ได้ไปรับยา	74.7
ระยะเวลาที่รับยาเมทาโดน (mean) ปี (n=81) ไม่รวมค่า missing		6.5 (sd=5.8) (5 เดือน-30 ปี)
ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับต่อวันโดยเฉลี่ย (mean) cc/ml ต่อวัน (n=76)		45.4 (sd=22.5) (20-120)
อาการนี้ออกจากการใช้ เฮโรอีนเกินขนาด (n=297)	เคย	10.8
	ไม่เคย	83.2
	ไม่ตอบ	5.1
	missing	1.0

ข้อมูลสุขภาพของผู้ใช้เฮโรอีนส่วนใหญ่รายงานว่าตนเองมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง (ร้อยละ 92.6) มีเพียงร้อยละ 4.0 เท่านั้นที่บอกว่าตัวเองมีโรคประจำตัวหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง นอกจากนี้กลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนร้อยละ 25.3 ที่ไปรับยาเมทาโดนที่โรงพยาบาล ที่เหลือคือไม่ไปรับยา เนื่องจากยังปกปิดตัวตน ในกลุ่มที่รับยาเมทาโดนที่โรงพยาบาล พบว่า ระยะเวลาที่รับยาเมทาโดน โดยเฉลี่ย 6.5 ปี ปริมาณเมทาโดนที่ได้ต่อคนต่อครั้งโดยเฉลี่ยประมาณ 45.4 cc/ml มีผู้ใช้เฮโรอีนที่เคยมีอาการนี้ออกจากการใช้เกินขนาดคิดเป็นร้อยละ 10.8 (ตาราง 3.3)

ตารางที่ 3.4 อัตราการใช้กระท่อมและ 4x100 ในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เฮโรอีน (จำนวน 297 คน) (ร้อยละ)

แบบแผนการใช้กระท่อม และ 4x100	ความถี่ในการใช้เฮโรอีน ใน 3 เดือนที่ผ่านมา (ร้อยละ)				
	ไม่ใช้	ใช้ 1-2 ครั้ง	ใช้ทุกเดือน	ใช้ทุกสัปดาห์	ใช้เกือบทุกวัน/ใช้ทุกวัน
การใช้กระท่อม					
ไม่เคยใช้เลย	88.9	75.0	28.6	42.5	72.2
เคยใช้แต่หยุดแล้ว	-	-	14.3	-	0.5
ใช้ 1-2 ครั้ง	-	-	42.9	12.5	7.9
ใช้ทุกเดือน	-	-	-	10.0	2.3
ใช้ทุกสัปดาห์	-	6.2	-	5.0	4.2
ใช้ทุกวัน/เกือบทุกวัน	11.1	18.8	14.3	30.0	13.0
การใช้ 4x100					
ไม่เคยใช้	-	25.0	57.1	35.0	19.4
หยุดใช้แล้ว	5.6	-	-	-	-
ใช้ 1-2 ครั้ง	-	6.2	14.3	10	18.1
ใช้ทุกเดือน	-	-	-	-	4.2
ใช้ทุกสัปดาห์	-	6.2	-	15.0	13.9
ใช้ทุกวัน/เกือบทุกวัน	94.4	62.5	28.6	40.0	44.4

อัตราการใช้กระท่อมในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เฮโรอีน พบว่า ผู้ใช้เฮโรอีนทุกวันใช้พืชกระท่อมน้อยรองจากคนที่ไม่ใช้เฮโรอีนใน 3 เดือนที่ผ่านมา (ร้อยละ 13.0 และ 11.1 ตามลำดับ) ในขณะที่คนที่ใช้เฮโรอีนทุกสัปดาห์ใน 3 เดือนที่ผ่านมา มีอัตราการใช้กระท่อมทุกวันหรือเกือบทุกวันถึงร้อยละ 30.0 นอกจากนี้อัตราการใช้ 4x100 ในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เฮโรอีน พบว่า ผู้ที่ไม่ได้ใช้เฮโรอีนใน 3 เดือนที่ผ่านมาเป็นกลุ่มที่นิยมใช้น้ำต้มใบกระท่อมผสมสารชนิดอื่นๆ หรือ 4x100 มากที่สุดถึงร้อยละ 94.4 รองลงมาคือผู้ใช้เฮโรอีน 1-2 ครั้ง ใน 3 เดือนที่ผ่านมา ผู้ใช้เฮโรอีนทุกวันหรือเกือบทุกวัน และผู้ใช้เฮโรอีนทุกสัปดาห์ (ร้อยละ 62.5, 44.4 และ 40.0 ตามลำดับ) เหตุผลในการใช้กระท่อมของผู้ใช้เฮโรอีน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 74.5 ใช้เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนและทดแทนเฮโรอีน ผู้ใช้เฮโรอีนร้อยละ 27.7 ใช้เพื่อทำงาน และร้อยละ 18.1 ใช้เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ ส่วนเหตุผลในการใช้น้ำกระท่อมหรือ 4x100 พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 94.0 ใช้เพื่อลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนและทดแทนเฮโรอีน และร้อยละ 43.8 ใช้เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ (ตาราง 3.4)

บทที่ 4 ผลการศึกษาเชิงปริมาณในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง

หมวด A ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้มีทั้งหมดจำนวน 301 ราย สามารถนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลได้จำนวน 300 ราย เป็นกลุ่มตัวอย่างเก่าที่สามารถติดตามได้จำนวน 160 ราย กลุ่มตัวอย่างใหม่อีกจำนวน 140 ราย กลุ่มตัวอย่างเก่าที่ไม่สามารถติดตามได้เนื่องจาก เสียชีวิต 4 ราย ติดคุก 16 ราย ส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติด ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เหลือคือตามไม่พบ

จากตาราง 4.1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอจะนะรองลงมาคืออำเภอเมือง และอำเภอสะเตา (ร้อยละ 44.3, 22.3, และ 8.3 ตามลำดับ) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้บัตรทองในการรักษาสุขภาพเมื่อเจ็บป่วยและเข้ารับการรักษาที่สถานพยาบาล (ร้อยละ 95.3) รองลงมาคือใช้สิทธิประกันสังคม (ร้อยละ 4) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 98.3) และเป็นเพศหญิงจำนวน 5 ราย อายุเฉลี่ย 38 ปี พิสัย 19-65 ปี กลุ่มตัวอย่างนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 56.3 และนับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 43.3 ส่วนใหญ่ยังโสดรองลงมาคือแต่งงานแล้ว (ร้อยละ 56.5 และ 34.7 ตามลำดับ) จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 40.0 รองลงมาคือระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 36.0 กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 30.7 รองลงมาคือ ว่างาน เกษตรกรรมและค้าขาย (ร้อยละ 16.0, 15.0 และ 11.3 ตามลำดับ) ส่วนใหญ่พักอาศัยกับพ่อแม่ รองลงมาคือพักอาศัยอยู่กับแฟนและอยู่คนเดียว (ร้อยละ 52.7, 24.7 และ 12.7 ตามลำดับ) และบ้านของตนเอง หรือบ้านของครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 83.3 นอกจากนี้รายได้ส่วนใหญ่ของครอบครัวมาจากการทำงานเองของกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 77.7) และจากพ่อแม่ (ร้อยละ 40.7)

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการศึกษา (จำนวน 300 คน)

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน (ร้อยละ)
อำเภอ	จะนะ	133 (44.3)
	เทพา	13 (4.3)
	นาทวี	14 (4.7)
	สิงหนคร	22 (7.3)
	สะเตา	25 (8.3)
	เมือง	67 (22.3)
	หาดใหญ่	17 (5.7)
	ระโนด	9 (3.0)
สิทธิในการรักษา	บัตรทอง	286 (95.3)
	ประกันสังคม	12 (4.0)
	จ่ายตรง	-
	อื่น ๆ	2 (0.7)
เพศ	ชาย	295 (98.3)
	หญิง	5 (1.7)
อายุ (mean±sd)		38.1 (SD=9.5) พิสัย 19-65

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน (ร้อยละ)
ศาสนา	พุทธ	169 (56.3)
	อิสลาม	130 (43.3)
	คริสต์	-
	อื่น ๆ	1 (0.3)
สถานภาพสมรส	โสด	169 (56.5)
	สมรส	104 (34.7)
	หม้าย	11 (3.7)
	หย่าร้าง	7 (2.3)
	แยกกันอยู่	9 (3.0)
ระดับการศึกษา	ไม่ได้เรียนหนังสือ	11 (3.7)
	ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า	108 (36.0)
	มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	120 (40.0)
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	44 (14.7)
	ปวช./ ปวส.	14 (4.7)
	ปริญญาตรี หรือสูงกว่า	-
	อื่น ๆ	3 (1.0)
อาชีพ	ว่างงาน/ ไม่ได้ประกอบอาชีพ	48 (16.0)
	เกษตรกรกรรม	45 (15.0)
	ค้าขาย	34 (11.3)
	รับจ้างทั่วไป	92 (30.7)
	พนักงานรัฐวิสาหกิจ	2 (0.7)
	ข้าราชการหรือพนักงานของรัฐ	1 (0.3)
	นักเรียน นักศึกษา	-
	อาชีพอิสระ	31 (10.3)
	อื่น ๆ	47 (15.7)
บุคคลที่พักอาศัยด้วย	อยู่คนเดียว	38 (12.7)
	อยู่กับพ่อแม่	158 (52.7)
	อยู่กับพี่น้อง/ญาติ	21 (7.0)
	อยู่กับเพื่อน	4 (1.3)
	อยู่กับแฟน	74 (24.7)
อื่น ๆ	5 (1.7)	
ลักษณะของที่พัก	บ้านของตนเอง หรือบ้านของครอบครัว	250 (83.3)
	บ้าน/ อพาร์ทเมนต์เช่า	37 (12.3)
	ไม่มีที่อยู่แน่นอน	6 (2.0)
	ห้องพักชั่วคราว (หอพัก)	4 (1.3)
	อื่น ๆ	3 (1.0)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
ที่มาของรายได้ในครอบครัว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ทำงานเอง 233 (77.7)
	สามี/ แฟน 66 (22.0)
	พ่อแม่ 122 (40.7)
	พี่น้อง/ญาติ 43 (14.3)
	อื่น ๆ 5 (1.7)

หมวด B แบบแผนการใช้กระท่อมแบบพื้นบ้าน

แบบแผนการใช้กระท่อมแบบพื้นบ้านใน 3 เดือนที่ผ่านมา ในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน พบว่า เคยใช้พืชกระท่อมทุกวันหรือเกือบทุกวันคิดเป็นร้อยละ 20.7 ไม่เคยใช้พืชกระท่อมเลยใน 3 เดือนที่ผ่านมาถึงร้อยละ 60.0 จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เคยใช้พืชกระท่อมใน 3 เดือนที่ผ่านมาจำนวน 116 ราย พบว่า อายุที่เคยใช้กระท่อมครั้งแรกเฉลี่ย 27 ปี (พิสัย 10-50) วัตถุประสงค์ในการใช้กระท่อมครั้งแรก คือ ช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนหรือทดแทนเฮโรอีน และใช้เพื่อการทำงาน (ร้อยละ 57.8 และ 21.6 ตามลำดับ) ส่วนอาการที่เกิดหลังจากใช้กระท่อมในครั้งแรก พบว่า ลดอาการปวดเมื่อย ผ่อนคลายความเครียด คลื่นไส้ พะอืดพะอม มือสั่น ตัวสั่น เวียนหัว อาเจียน แขนขาอ่อนแรง มีนหัว ปวดหัว และง่วงซึม ส่วนวัตถุประสงค์ในการใช้กระท่อมในปัจจุบันส่วนใหญ่ใช้เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนและหรือทดแทนเฮโรอีน ใช้เพื่อทำงาน ใช้เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ และใช้เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากยาบ้าและหรือทดแทนยาบ้า และใช้เพื่อรักษาโรค (ร้อยละ 74.1, 53.4, 24.1, 11.2 และ 7.8 ตามลำดับ) นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 80 ยืนยันว่าการใช้กระท่อมช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน ลดอาการปวดเมื่อย และผ่อนคลายความเครียด รวมทั้งลดอาการถอนยาจากยาบ้า (ร้อยละ 77.6, 40.5 และ 12.9 ตามลำดับ) ผู้ใช้กระท่อมใช้เฉลี่ยวันละประมาณ 20 ใบต่อวัน (พิสัย 2-100 ใบต่อวัน) โดยการเคี้ยวใบกลืนน้ำแล้วคายกากทิ้ง กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อมว่า ส่วนใหญ่มักใช้ร่วมกับบุหรี่ยาสูบ เครื่องดื่มชูกำลัง และน้ำเปล่า (ร้อยละ 41.4, 39.7, 29.3 และ 28.4 ตามลำดับ) ผู้ใช้กระท่อมที่บอกว่าไม่ติดกระท่อม คิดเป็นร้อยละ 39.1 ส่วนในรายที่คิดว่าตนเองติดกระท่อม คิดเป็นร้อยละ 37.4 และที่บอกว่าไม่แน่ใจ คิดเป็นร้อยละ 23.5 ส่วนค่าใช้จ่ายในการซื้อหาพืชกระท่อมโดยเฉลี่ยประมาณ 1,000 บาท ต่อเดือน (พิสัย 50-5,000 บาทต่อเดือน) ปริมาณการใช้พืชกระท่อมใน 1 เดือนที่ผ่านมา พบว่า ส่วนใหญ่ใช้ในปริมาณเท่าเดิม (ร้อยละ 73.0) นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่ากระท่อมไม่มีผลเสียต่อสุขภาพ ไม่มีผลเสียต่อครอบครัว ไม่มีผลเสียต่อชุมชน และเห็นด้วยหากรัฐบาลจะอนุญาตให้ใช้พืชกระท่อมแบบพื้นบ้านและสามารถปลูกไว้เพื่อใช้แต่ห้ามจำหน่ายหรือนำไปใช้ในทางที่ผิดเช่น 4x100 (ร้อยละ 71.3, 86.1, 84.3, และ 98.3 ตามลำดับ)

ตารางที่ 4.2 แบบแผนการใช้กระท่อมแบบพื้นบ้าน

แบบแผนการใช้กระท่อม	n (ร้อยละ)
ความถี่ของการใช้กระท่อมใน 3 เดือนที่ผ่านมา	ไม่เคยใช้เลย 180 (60.0)
	เคยใช้แต่หยุดใช้แล้ว 2 (0.7)
	ใช้ 1-2 ครั้ง 20 (6.7)
	ใช้ทุกเดือน 8 (2.7)
	ใช้ทุกสัปดาห์ 26 (8.7)
	ใช้ทุกวัน/เกือบทุกวัน 62 (20.7)
	ไม่ระบุ 2 (0.7)

ข้อมูลผู้ใช้พืชกระท่อมภายใน 3 เดือน (n=116)		
อายุที่เริ่มใช้กระท่อมครั้งแรก: mean±sd		27±8.7 (พิสัย 10-50)
วัตถุประสงค์ในการใช้กระท่อมครั้งแรก	ช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน/ทดแทนเฮโรอีน	67 (57.8)
	ช่วยลดอาการถอนยาจากยาบ้า/ทดแทนยาบ้า	4 (3.4)
	ช่วยลดอาการถอนยาจากเหล้า/ทดแทนเหล้า	1 (0.9)
	เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์	15 (12.9)
	ทำงาน	25 (21.6)
	รักษาโรค	-
	อื่น ๆ	4 (3.4)
	อาการที่เกิดหลังจากการใช้กระท่อมในครั้งแรก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ไม่รู้สึกอะไรเลย
ลดอาการปวดเมื่อย		97 (83.6)
ผ่อนคลายความเครียด		56 (48.3)
แขนขาอ่อนแรง		14 (12.1)
เดินไม่ไหว		7 (6.0)
ง่วงซึม		12 (10.3)
มีนหัว ปวดหัว		13 (11.2)
อ่อนเพลีย		11 (9.5)
คลื่นไส้ พะอืดพะอม		27 (23.3)
เวียนหัว อาเจียน		19 (16.4)
มือสั่น ตัวสั่น		27 (23.3)
แน่นหน้าอก		-
อื่น ๆ		6 (5.2)
วัตถุประสงค์ในการใช้กระท่อมในปัจจุบัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน/ทดแทนเฮโรอีน	86 (74.1)
	ช่วยลดอาการถอนยาจากยาบ้า/ทดแทนยาบ้า	13 (11.2)
	ช่วยลดอาการถอนยาจากเหล้า/ทดแทนเหล้า	1 (0.9)
	เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์	28 (24.1)
	ทำงาน	62 (53.4)
	รักษาโรค	9 (7.8)
	อื่น ๆ	4 (3.4)
การใช้กระท่อม ช่วยให้เกิดผลดังต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน	94 (81.0)
	ลดอาการถอนยาจากยาบ้า	15 (12.9)
	ลดอาการถอนยาจากเหล้า	1 (0.9)
	ลดอาการปวดเมื่อย	90 (77.6)
	ผ่อนคลายความเครียด	47 (40.5)
	ไม่มีอาการอะไรเลย	4 (3.4)
อื่น ๆ	18 (15.5)	

ปริมาณกระท่อมที่ใช้ต่อวัน (ใบ): mean±sd		20.5±18.9 (พิสัย 2-100)
ใช้กระท่อมร่วมกับสารต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ไม่ร่วมกับอะไรเลย	18 (15.8)
	เฮโรอีน	12 (10.3)
	ไอซ์	5 (4.3)
	ยาบ้า	14 (12.1)
	ยานอนหลับ	1 (0.9)
	กัญชา	11 (9.5)
	ยาแก้ไอ	16 (13.8)
	ยากล่อมประสาท	1 (0.9)
	เหล้าสี/ เหล้าขาว/ เบียร์	-
	ยาตองเหล้า	2 (1.7)
	บุหรี	48 (41.4)
	ใบจากมวนยาสูบ	46 (39.7)
	กาแฟ	15 (12.9)
	เครื่องดื่มชูกำลัง	34 (29.3)
	ชา	5 (4.3)
	น้ำเปล่า	33 (28.4)
อื่น ๆ	6 (5.2)	
คิดว่าตัวเองติดกระท่อม	ติด	43 (37.4)
	ไม่ติด	45 (39.1)
	ไม่แน่ใจ	27 (23.5)
ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยในการซื้อกระท่อมต่อเดือน : mean±sd		995.7 ±1003.4 (พิสัย 50-5,000)
ปริมาณการใช้ใบกระท่อมใน 1 เดือนที่ผ่านมา	ใช้เท่าเดิม	84 (73.0)
	ใช้น้อยลง	13 (11.3)
	ใช้มากขึ้น	6 (5.2)
	ไม่แน่นอน	12 (10.4)
คิดว่ากระท่อมมีผลเสียต่อสุขภาพ	ไม่มี	82 (71.3)
	มี	33 (28.7)
คิดว่ากระท่อมมีผลเสียต่อครอบครัว	ไม่มี	99 (86.1)
	มี	16 (13.9)
กระท่อมมีผลเสียต่อชุมชน	ไม่มี	97 (84.3)
	มี	18 (15.7)
เห็นด้วยหรือไม่หากรัฐบาลจะอนุญาตให้ใช้พืชกระท่อมแบบพื้นบ้าน และสามารถปลูกไว้เพื่อใช้ แต่ห้ามจำหน่ายหรือนำไปใช้ในทางที่ผิดเช่น 4x100	เห็นด้วย	113 (98.3)
	ไม่เห็นด้วย	2 (1.7)

หมายเหตุ : ร้อยละคิดจากผู้ใช้พืชกระท่อมใน 3 เดือนที่ผ่านมา (ไม่รวม missing)

หมวด C แบบแผนการใช้ 4x100

แบบแผนการใช้ 4x100 ใน 3 เดือนที่ผ่านมา ในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเคยใช้ 4x100 ทุกวันหรือเกือบทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 26.7 ไม่เคยใช้ 4x100 เลยใน 3 เดือนที่ผ่านมา ร้อยละ 58.7 จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เคยใช้ 4x100 ใน 3 เดือนที่ผ่านมาจำนวน 120 ราย พบว่า เริ่มใช้ 4x100 ครั้งแรก อายุเฉลี่ย 24 ปี (พิสัย 14-50) วัตถุประสงค์ในการใช้ 4x100 ครั้งแรก คือ เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ รองลงมาคือใช้เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนหรือทดแทนเฮโรอีน (ร้อยละ 81.7 และ 35.8 ตามลำดับ) ในทางกลับกันวัตถุประสงค์ในการใช้ 4x100 ในปัจจุบันนั้น ส่วนใหญ่ใช้เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนหรือทดแทนเฮโรอีน รองลงมาคือใช้เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ (ร้อยละ 70.8 และ 66.7 ตามลำดับ) กลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 80 บอกว่าการใช้ 4x100 ช่วยลดอาการปวดเมื่อย ผ่อนคลายความเครียด และลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน ส่วนอาการที่เกิดขึ้นหลังจากใช้ 4x100 ในครั้งแรก พบว่า ช่วยผ่อนคลายความเครียด ลดอาการปวดเมื่อย ง่วงซึม คลื่นไส้ พะอืดพะอม แขนขาอ่อนแรง อ่อนเพลีย ปวดหัว เวียนหัว และอาเจียน ผู้ใช้ 4x100 บอกว่าปริมาณใบกระท่อมที่ใช้ดื่มต่อครั้ง ใช้เฉลี่ยประมาณ 32 ใบต่อครั้ง (พิสัย 15-100 ใบต่อครั้ง) ปริมาณน้ำที่ใช้ดื่มประมาณ 2 ลิตร เคี้ยวให้เหลือประมาณ 1.7 ลิตร ระยะเวลาในการดื่มประมาณ 42 นาที ส่วนผสมของ 4x100 ได้แก่ น้ำต้มใบกระท่อม ผสมกับโค้ก และยาแก้ไอ หากไม่มียาแก้ไอส่วนใหญ่มักใช้ ซามิกส์ หรือบ้วยแทน เพื่อลดความขมฝื่อนของน้ำกระท่อม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ 4x100 โดยเฉลี่ยวันละประมาณ 2 ครั้ง ส่วนปริมาณที่ใช้ต่อคนต่อวัน เฉลี่ยประมาณ 2.3 ลิตร และใช้มานานประมาณ 10 ปี ผู้ใช้ส่วนใหญ่คิดว่าตัวเองติด 4x100 คิดเป็นร้อยละ 42.0 ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้อย่างน้อยรายบอกว่าไม่แน่ใจว่าตนเองติด 4x100 หรือไม่ คิดเป็นร้อยละ 38.7 และที่บอกว่าไม่ติด 4x100 คิดเป็นร้อยละ 19.3 และยังพบว่าใน 1 เดือนที่ผ่านมา ผู้ใช้ 4x100 เกือบร้อยละ 50 ยังคงใช้ในปริมาณเท่าเดิม ในขณะที่ผู้ใช้ร้อยละ 30 บอกว่าใช้ 4x100 ในปริมาณที่ไม่แน่นอน อีกทั้งสารเสพติดที่ผู้ใช้มักใช้ร่วมกับ 4x100 ได้แก่ ใบจากมวนยาสูบ บุหรี่ ยาบ้า ยาแก้ไอ เฮโรอีน กัญชา จะเห็นว่าผู้ใช้ 4x100 ไม่นิยมใช้ 4x100 ร่วมกับการดื่มสุรา ส่วนค่าใช้จ่ายต่อครั้งในการใช้ 4x100 โดยเฉลี่ยประมาณ 158 บาทต่อครั้ง (พิสัย 50-400 บาทต่อครั้ง) นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่า 4x100 ไม่มีผลเสียต่อสุขภาพ ไม่มีผลเสียต่อครอบครัว และไม่มีผลเสียต่อชุมชน

ตารางที่ 4.3 แบบแผนการใช้ 4x100 (n=300)

แบบแผนการใช้ 4x100		n (ร้อยละ)
การใช้ 4x100 ใน 3 เดือนที่ผ่านมา	ไม่เคยใช้เลย	176 (58.7)
	เคยใช้แต่หยุดใช้แล้ว	4 (1.3)
	ใช้ 1-2 ครั้ง	13 (4.3)
	ใช้ทุกเดือน	3 (1.0)
	ใช้ทุกสัปดาห์	24 (8.0)
	ใช้ทุกวัน/เกือบทุกวัน	80 (26.7)
ข้อมูลผู้ใช้ 4x100 ภายใน 3 เดือน (n=120)		
อายุที่เริ่มใช้ 4x100 ครั้งแรก : mean±sd		23.7±7.5 (พิสัย 14-50)
วัตถุประสงค์ในการใช้ 4x100 ครั้งแรก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน/ทดแทนเฮโรอีน	43 (35.8)
	ช่วยลดอาการถอนยาจากยาบ้า/ทดแทนยาบ้า	8 (6.7)
	ช่วยลดอาการถอนยาจากเหล้า/ทดแทนเหล้า	3 (2.5)
	เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์	98 (81.7)
	อื่น ๆ	10 (8.3)

แบบแผนการใช้ 4x100		n (ร้อยละ)
วัตถุประสงค์ในการใช้ 4x100 ในปัจจุบัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน/ทดแทนเฮโรอีน	85 (70.8)
	ช่วยลดอาการถอนยาจากยาบ้า/ทดแทนยาบ้า	11 (9.2)
	ช่วยลดอาการถอนยาจากเหล้า/ทดแทนเหล้า	-
	เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์	80 (66.7)
	อื่น ๆ	18 (15.0)
การใช้ 4x100 ช่วยลดอาการเหล่านี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน	96 (80.0)
	ลดอาการถอนยาจากยาบ้า	13 (10.8)
	ลดอาการถอนยาจากเหล้า	1 (0.8)
	ลดอาการปวดเมื่อย	103 (85.8)
	ผ่อนคลาย ความเครียด	97 (80.8)
	อื่น ๆ	7 (5.8)
อาการที่เกิดหลังจากการใช้ 4x100 ในครั้งแรก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ไม่รู้สึกระไรเลย	10 (8.3)
	ลดอาการปวดเมื่อย	85 (77.3)
	ผ่อนคลายความเครียด	93 (84.5)
	แขนขาอ่อนแรง	22 (20.0)
	เดินไม่ไหว	9 (8.2)
	ง่วงซึม	71 (64.5)
	มีเหงื่อ ปวดหัว	11 (10.0)
	อ่อนเพลีย	14 (12.7)
	คลื่นไส้ พะอืดพะอม	22 (20.0)
	เวียนหัว อาเจียน	11 (9.2)
	มือสั่น ตัวสั่น	1 (0.8)
	แน่นหน้าอก	-
	อื่น ๆ	4 (3.3)
ปริมาณใบกระท่อมที่ใช้ต่อครั้ง (ใบ) : mean±sd		31.6 ±15.1 (พิสัย 15-100)
ปริมาณน้ำที่ใช้ต้ม (ลิตร) : mean±sd		2.2 (0.8)
เคี้ยวให้เหลือกี่ลิตร : mean±sd		1.7 (0.8)
ระยะเวลาที่ใช้ในการต้ม (นาที) : mean±sd		42.4±22.7
ส่วนผสมของ 4x100 ที่มักใช้ เป็นส่วนผสมในคราวเดียวกัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	โค้ก	116 (98.3)
	ยาแก้ไอ	115 (97.5)
	ยาบ้า	-
	เฮโรอีน	-
	ยานอนหลับ ยาแก้ปวดประสาท/ยาคลายเครียด (มาโน โซแลม)	1 (0.8)
	เมทาโดน	1 (0.8)
	ซามิกส์	28 (23.7)
	บัว	28 (23.7)
	อื่น ๆ	19 (16.1)

จำนวนการใช้ 4x100 ในแต่ละวัน (ครั้ง) : mean±sd		2 (0.8)
ปริมาณที่ใช้ 4x100 ต่อวัน (ลิตร) : mean±sd		2.3 (1.9)
จำนวนเวลาที่ใช้ 4x100 (ปี) : mean±sd		10.1 (6.2)
คิดว่าตัวเองติด 4x100	ไม่ติด	23 (19.3)
	ติด	50 (42.0)
ใน 1 เดือนที่ผ่านมา เพิ่มหรือลดปริมาณการใช้ 4x100	ไม่แน่ใจ	46 (38.7)
	ใช้เท่าเดิม	53 (44.5)
	ใช้น้อยลง	16 (13.4)
	ใช้มากขึ้น	14 (11.8)
	ไม่แน่นอน	36 (30.3)
สารเสพติดที่มักใช้ร่วมกับ 4x100 (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ไม่ร่วมกับอะไรเลย	13 (10.8)
	เฮโรอีน	38 (31.7)
	ไอซ์	6 (5.0)
	ยาบ้า	49 (40.8)
	ยานอนหลับ	2 (1.7)
	กัญชา	27 (22.5)
	ยาแก้ไอ	48 (40.0)
	ยากล่อมประสาท	2 (1.7)
	สารระเหย	-
	เหล้า/เบียร์	1 (0.8)
	บุหรี่	62 (51.7)
	ใบจากมวนยาสูบ	72 (60.0)
	อื่น ๆ	13 (10.8)
ประมาณการค่าใช้จ่ายต่อครั้งในการใช้ 4x100 (บาท) : mean±sd		157.8 (60.5) (พิสัย 50-400)
คิดว่า 4x100 มีผลเสียต่อสุขภาพของผู้ใช้	ไม่มี	89 (74.8)
	มี	30 (25.2)
คิดว่า 4x100 มีผลเสียต่อครอบครัว	ไม่มี	76 (65.0)
	มี	41 (35.0)
คิดว่า 4x100 มีผลเสียต่อชุมชน	ไม่มี	90 (75.0)
	มี	30 (25.0)

หมายเหตุ : ร้อยละคิดจากผู้ที่ใช้ 4x100 ใน 3 เดือนที่ผ่านมา (ไม่รวม missing)

หมวด D แบบแผนการใช้เฮโรอีนและสารเสพติดชนิดต่าง ๆ

อัตราความชุกและความถี่ของการใช้สารเสพติดชนิดต่าง ๆ จากตารางที่ 4.4 พบว่า ใน 3 เดือนที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่ไม่ใช้เฮโรอีนถึงร้อยละ 23.5 ใช้ 1-2 ครั้ง ร้อยละ 5.8 ใช้ทุกเดือน ร้อยละ 6.8 ใช้ทุกสัปดาห์ ร้อยละ 28.3 และใช้เกือบทุกวันหรือทุกวันถึงร้อยละ 35.5 นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ยาบ้า กัญชา ไอซ์ เกือบทุกวันหรือทุกวัน (ร้อยละ 25.6, 10.5, และ 5.8 ตามลำดับ) ในขณะที่บุหรีก็เป็นสารเสพติดที่กลุ่มตัวอย่างใช้มากที่สุดโดยใช้เกือบทุกวันหรือใช้ทุกวันถึงร้อยละ 63.4

ตารางที่ 4.4 อัตราความชุกและความถี่ของการใช้สารเสพติดชนิดต่าง ๆ ใน 3 เดือนที่ผ่านมา

ชนิดของสาร เสพติดที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	ความถี่ในการใช้สารเสพติดชนิดต่าง ๆ ใน 3 เดือนที่ผ่านมา จำนวน (ร้อยละ)					
	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม	ไม่ใช้	ใช้ 1-2 ครั้ง	ใช้ทุกเดือน	ใช้ทุกสัปดาห์	ใช้เกือบทุก วัน/ใช้ทุกวัน
เฮโรอีน	293	69 (23.5)	17 (5.8)	20 (6.8)	83 (28.3)	104 (35.5)
ยาบ้า	293	137 (46.8)	11 (3.8)	14 (4.8)	56 (19.1)	75 (25.6)
กัญชา	294	241 (82.0)	4 (1.4)	7 (2.4)	11 (3.7)	31 (10.5)
ไอซ์	293	255 (87.0)	3 (1.0)	8 (2.7)	10 (3.4)	17 (5.8)
ยาอี	292	287 (98.3)	-	1 (0.3)	-	4 (1.4)
ยาแก้ไอ	290	255 (87.9)	2 (0.7)	3 (1.0)	5 (1.7)	25 (8.6)
ยานอนหลับ ยากลายเครียด	293	286 (97.6)	-	1 (0.3)	2 (0.7)	4 (1.4)
บุหรี	292	97 (33.2)	7 (2.4)	1 (0.3)	2 (0.7)	185 (63.4)
ใบจากมวนยาสูบ	292	113 (38.7)	6 (2.1)	2 (0.7)	3 (1.0)	168 (57.5)
เหล้า/เบียร์	294	268 (91.2)	3 (1.0)	5 (1.7)	8 (2.7)	10 (3.4)
ยาตองเหล้า	293	283 (96.6)	1 (0.3)	1 (0.3)	1 (0.3)	7 (2.4)
เหล้าขาว	292	286 (97.9)	2 (0.7)	-	-	4 (1.4)

แบบแผนการใช้เฮโรอีนจากตาราง 4.5 กลุ่มที่ใช้เฮโรอีนชนิดเดียว มักใช้การฉีดถึงร้อยละ 64.9 รองลงมาคือใช้เฮโรอีนโดยการสูบ ร้อยละ 34.6 และพบ 1 รายที่ใช้โดยการสูดเฮโรอีนเข้าจมูกโดยตรง นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 20 ราย ที่รายงานว่าจะใช้เฮโรอีนร่วมกับสารเสพติดชนิดอื่น ในจำนวนนี้ พบว่าใช้เฮโรอีนผสมกับยาบ้าหรือผสมกับไอซ์แล้วฉีด 13 ราย และยังพบว่ากลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 56 ราย ที่รายงานว่าจะใช้สารสลักกัน โดยใช้สารหลักก่อนแล้วดับท้ายด้วยสารตัวอื่น เช่น ตอนเข้าใช้เฮโรอีน สายๆ ใช้กัญชา ตอนเย็นใช้ยาบ้า หรือ 4x100

จากตารางที่ 4.6 จะเห็นว่า เหล้าเบียร์และกัญชา เป็นสารเสพติดที่เยาวชนเริ่มใช้เมื่ออายุก่อน 20 ปี ส่วนเฮโรอีน อายุที่เริ่มใช้โดยเฉลี่ย ประมาณ 21 ปี ในขณะที่กระท่อมและไอซ์ อายุที่เริ่มใช้โดยเฉลี่ยเกือบ 30 ปี

ตารางที่ 4.5 แบบแผนการใช้เฮโรอีน

วิธีใช้/ ลักษณะการใช้สาร	จำนวน (ร้อยละ)	
ใช้เฮโรอีนชนิดเดียว (n=208)	สูบ	72 (34.6)
	สูดเข้าจมูกโดยตรง	1 (0.5)
	ฉีด	135 (64.9)
ใช้สารร่วมกัน เป็นการใช้ในครั้งเดียวกัน เช่น ใช้เฮโรอีนผสมกับยาบ้าแล้วฉีด เฮโรอีนผสมยาบ้าและ/หรือไอซ์แล้วฉีด หรือฉีดเฮโรอีนแล้วสูบยาบ้า/ไอซ์ต่อ (n=20)	สูบ	4 (20.0)
	ฉีด	13 (65.0)
ใช้สลับกัน เป็นการใช้สารหลักก่อนแล้วตบท้ายด้วยสารตัวอื่น เช่น ตอนเช้าใช้เฮโรอีน สายๆ ใช้กัญชา ตอนเย็นใช้ยาบ้า หรือ 4x100 (n=56)	สูบ ฉีด	3 (15.0)
	กิน/ดื่ม สูบ	36 (67.9)
	กิน/ดื่ม สูบ ฉีด	17 (32.1)

หมายเหตุ : ร้อยละคิดจากผู้ใช้เฮโรอีนใน 3 เดือนที่ผ่านมา (ไม่รวม missing)

ตารางที่ 4.6 อัตราความชุกของสารเสพติดที่ใช้ครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน และอายุที่เริ่มใช้ (n=300)

สารเสพติด	ความชุก	อายุที่เริ่มใช้ (ปี)	ระยะเวลาที่เริ่มใช้สารเสพติดจนถึงปัจจุบัน (ปี)
	จำนวน (ร้อยละ)	mean±sd	mean±sd
เฮโรอีน	253 (84.3)	21.3±4.8	15.7±8.5
ยาบ้า	180 (60.0)	23.5±5.6	11.1±6.7
กระท่อม	107 (35.7)	27.9±8.7	10.7±8.1
4x100	139 (45.3)	23.0±6.9	10.3±6.6
กัญชา	134 (44.7)	18.4±3.2	13.6±7.7
ไอซ์	57 (19.0)	29.3±8.6	8.9±7.8
ฝิ่น	2 (0.7)	22.5±7.8	4.0±1.4
ยาแก้ไอ	11 (3.7)	24.4±10.2	9.6±5.8
ยากล่อมประสาท ยานอนหลับ	14 (4.7)	26.7±8.3	6.9±6.9
บุหรี่	226 (75.3)	15.6±2.1	20.9±8.8
ใบจากมวนยาสูบ	169 (56.3)	16.0±3.2	18.5±9
เหล้า/เบียร์	66 (22.0)	19.8±6.2	14.1±9.9
ยาตองเหล้า	19 (6.3)	23.8±11.0	10.6±10.3
เหล้าขาว	16 (5.3)	22.6±8.7	14.2±12.7

ตารางที่ 4.7 สารเสพติด 5 ลำดับ ที่กลุ่มตัวอย่างใช้ครั้งแรกในชีวิต (N=300)

ลำดับที่	สารเสพติด	จำนวน (ร้อยละ)
สารเสพติด 5 ลำดับ ที่กลุ่มตัวอย่างใช้ครั้งแรกในชีวิต		
1	บุหรี่	164 (54.7)
2	ใบจากมวนยาสูบ	107 (35.7)
3	4x100	17 (5.7)
4	เฮโรอีน	15 (5.0)
5	ยาบ้า	11 (3.7)
สารเสพติด 5 ลำดับ ที่กลุ่มตัวอย่างใช้ต่อมาจากการใช้สารเสพติดในครั้งแรก		
1	เฮโรอีน	60 (20.0)
2	บุหรี่	60 (20.0)
3	ใบจากมวนยาสูบ	50 (16.7)
4	กัญชา	45 (15.0)
5	ยาบ้า	27 (9.0)
สารเสพติด 5 ลำดับ ที่กลุ่มตัวอย่างใช้ต่อมาจากการใช้สารเสพติดในครั้งที่สอง		
1	เฮโรอีน	64 (21.3)
2	กัญชา	63 (21.0)
3	4x100	39 (13.0)
4	ยาบ้า	36 (12.0)
5	กระท่อม	33 (11.0)

เมื่อถามเกี่ยวกับสารเสพติดชนิดแรกที่ใช้ กลุ่มตัวอย่างรายงานว่ บุหรี่คือสารเสพติดชนิดแรกที่ใช้ (ร้อยละ 54.7) และยังพบว่าสารเสพติดชนิดแรกในกลุ่มตัวอย่างใช้ ได้แก่ ใบจากมวนยาสูบ 4x100 เฮโรอีน และยาบ้า ตามลำดับ (ตาราง 4.7) ส่วนสาเหตุของการใช้สารเสพติดในครั้งแรก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รายงานว่ อยากรลอง ต้องการความสนุกสนาน และเพื่อนชวน (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 สาเหตุของการใช้สารเสพติดในครั้งแรก (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

สาเหตุของการใช้สารเสพติดในครั้งแรก	จำนวน (ร้อยละ)
อยากรลอง	267 (89.0)
สนุกสนาน	97 (32.3)
เพื่อนชวน	67 (22.3)
ไม่สบายใจ	22 (7.3)
ช่วยในการทำงาน	20 (6.7)
รักษาโรค	5 (1.7)
อื่น ๆ	11 (3.7)

หมวด E ข้อมูลสุขภาพและการบำบัดรักษา

เมื่อถามเกี่ยวกับสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า 79 รายไม่สะดวกให้ข้อมูล 203 รายมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี อีก 18 รายมีโรคประจำตัวและเจ็บป่วยเรื้อรัง เมื่อถามเกี่ยวกับการไปตรวจสุขภาพที่โรงพยาบาลใน 3 เดือนที่ผ่านมา พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 192 คน (ร้อยละ 65.1) ไม่ได้ไปโรงพยาบาลเพื่อตรวจสุขภาพหรือรักษาอาการเจ็บป่วยเลย ส่วนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 72 ราย (ร้อยละ 69.9) ที่ไปโรงพยาบาลเพื่อรับเมทาโดน ไปรับยาต้านไวรัส 7 ราย (ร้อยละ 6.8) รักษาอาการเจ็บป่วยจำนวน 13 ราย (ร้อยละ 12.6) และตรวจสุขภาพจำนวน 43 ราย (ร้อยละ 41.7) กลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนที่มารับเมทาโดนอย่างต่อเนื่อง รับมาแล้วประมาณเกือบ 8 ปี (พิสัย 1-60 ปี) ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับในปัจจุบันโดยเฉลี่ยประมาณ 50 cc ต่อวัน (พิสัย 20-140 cc) เมื่อถามเกี่ยวกับสารที่ใช้ทดแทนในวันที่ไม่สะดวกไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กลับไปใช้เฮโรอีน คิดเป็นร้อยละ 91 รองลงมาคือใช้พืชกระท่อมทดแทน (ร้อยละ 37.1) สูบบุหรี่ ใช้ 4x100 และใช้ยาบำบัดแทน (ร้อยละ 25.8, 22.5 และ 19.1 ตามลำดับ) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 ราย (ร้อยละ 5.0) ที่รายงานว่า ตั้งแต่ที่ใช้เฮโรอีนมาเคยมีอาการน็อกจากการใช้ยาเกินขนาด กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 67 รายที่เคยเข้ารับการบำบัดรักษายาเสพติด คิดเป็นร้อยละ 22.3 เหตุผลที่เข้ารับการบำบัดรักษาครั้งล่าสุด เนื่องจากสมัครใจด้วยความเต็มใจ อยากเลิก ทางบ้านบังคับหรือขอร้อง หาซื้อยาเสพติดยาก และไม่มีเงินซื้อยาเสพติด ในจำนวนผู้ที่เข้ารับการบำบัด พบว่า จำนวนครั้งที่เคยรับการบำบัดรักษาโดยเฉลี่ยประมาณ 3 ครั้ง และเมื่อถามกลุ่มตัวอย่างทั้ง 300 รายว่าอยากเลิกยาเสพติดหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างที่บอกว่าอยากเลิกยาเสพติดมีถึงร้อยละ 70.3 (ตาราง 4.9)

ตารางที่ 4.9 ข้อมูลสุขภาพและการบำบัดรักษาในผู้ใช้เฮโรอีน (n=300)

ข้อมูล		จำนวน (ร้อยละ)
สุขภาพใน 3 เดือนที่ผ่านมา	ไม่สะดวกให้ข้อมูล	79 (26.3)
	สมบูรณ์แข็งแรงดี	203 (67.7)
	มีโรคประจำตัว/ เจ็บป่วยเรื้อรัง	18 (6.0)
ใน 3 เดือนที่ผ่านมา ท่านไป	ไม่ไป	192 (65.1)
	โรงพยาบาลเพื่อตรวจสุขภาพ/ รักษา	72 (69.9)
	อาการเจ็บป่วย/ รับยาต้านไวรัส/ รับ	7 (6.8)
	เมทาโดน หรือไม่	13 (12.6)
	(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	43 (41.7)
โดยปกติมารับบริการ ครอบอิน ที่	ไม่ไป	227 (75.7)
	ไป	66 (22.0)
	ไม่ตอบ	7 (2.3)
ระยะเวลาที่รับเมทาโดน อย่างต่อเนื่อง (n=91) (ปี) : mean		7.7 ปี (SD=7.5) (พิสัย 1-60)
ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับในปัจจุบัน (n=90) (cc/ml ต่อวัน) : mean		49.9 (SD=21.6) (พิสัย 20-140)
ตั้งแต่ที่ใช้เฮโรอีนมา เคยมีอาการ	ไม่เคย	264 (88.0)
	เคย	15 (5.0)
	ไม่ตอบ	21 (7.0)
น็อกจากการใช้ยาเกินขนาด		

ข้อมูล	จำนวน (ร้อยละ)
ในวันที่ไม่สะดวกไปรับเมทาโดนที่ โรงพยาบาลส่วนใหญ่ใช้สารอะไร ทดแทน (n=90) (ร้อยละคิดจากผู้ที่ใช้เฮโรอีนที่ไปรับ เมทาโดนอย่างต่อเนื่อง)	<p>ไม่ใช่อะไรเลย 1 (1.1)</p> <p>เฮโรอีน 81 (91.0)</p> <p>ยาบ้า 17 (19.1)</p> <p>4x100 20 (22.5)</p> <p>กระท่อม 33 (37.1)</p> <p>กัญชา 6 (6.7)</p> <p>ไอซ์ 8 (9.0)</p> <p>บุหรี 23 (25.8)</p> <p>ใบจากมวนยาสูบ 10 (11.2)</p> <p>เหล้า/เบียร์ เหล้าขาว ยาดองเหล้า 1 (1.1)</p> <p>ยาแก้ไอ 1 (1.1)</p> <p>ยากล่อมประสาท ยานอนหลับ 2 (2.2)</p>
เคยเข้ารับการบำบัดรักษายาเสพติด	<p>ไม่สะดวกให้ข้อมูล 160 (53.3)</p> <p>ไม่เคย 73 (24.3)</p> <p>เคย 67 (22.3)</p>
เหตุผลที่เข้ารับการบำบัดรักษาครั้ง ล่าสุด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<p>มีปัญหาด้านสุขภาพกาย 6 (8.8)</p> <p>มีปัญหาด้านสุขภาพจิต 2 (2.9)</p> <p>ไม่มีเงินซื้อยาเสพติด 11 (16.2)</p> <p>หาซื้อยาเสพติดยาก 17 (25.0)</p> <p>ทางบ้านบังคับหรือขอร้อง 21 (30.9)</p> <p>โรงเรียนส่งมา -</p> <p>เงื่อนไขของสถานประกอบการ -</p> <p>อยากเลิก 30 (44.1)</p> <p>กลัวถูกจับ 9 (13.2)</p> <p>สมัครใจด้วยความเต็มใจ 32 (47.1)</p> <p>สมัครใจตามประกาศ คสช. ฉบับที่ 108/2557 4 (5.9)</p> <p>พ.ร.บ.สุขภาพจิต2551 1 (1.5)</p> <p>สมัครใจระหว่างรอการพิจารณาของศาล/ ศาลเยาวชนฯ 3 (4.4)</p> <p>สมัครใจตามประมวลกฎหมายอาญา ม.56 (คุมความประพฤติ) 1 (1.5)</p> <p>พ.ร.บ. พินทุสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 9 (13.2)</p> <p>อื่น ๆ 2 (2.9)</p>
จำนวนครั้งที่เคยรับการบำบัดรักษา (n=62) (mean)	3.3 (SD=3.5) (พิสัย 1-20)
อยากเลิกยาเสพติด	<p>ไม่อยาก 85 (28.3)</p> <p>อยาก 211 (70.3)</p> <p>ไม่ตอบ 4 (1.3)</p>

เมื่อถามเกี่ยวกับสัมพันธภาพของกลุ่มตัวอย่างกับสมาชิกในครอบครัว พบว่า กลุ่มตัวอย่างกว่าครึ่งติดต่อกับคนในครอบครัวที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกัน ซึ่งรวมถึงการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียน การพูดคุยทางโทรศัพท์ เขียนจดหมายหรือการส่งข้อความทางอิเล็กทรอนิกส์เกือบทุกวันหรือทุกวัน เมื่อมีปัญหาร้ายแรงสามารถพึ่งพาคนในครอบครัวได้มาก (ร้อยละ 38.7) สามารถเล่าเรื่องความกังวล ให้คนในครอบครัวฟังได้ (ร้อยละ 38.3) นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างสามารถพึ่งพาภรรยา/สามี/แฟน เวลาที่มีปัญหาร้ายแรงได้มาก และกลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 70 รายงานว่าได้ติดต่อสื่อสารกับเพื่อนทุกวันหรือเกือบทุกวัน (ตาราง 4.10)

ตารางที่ 4.10 สัมพันธภาพของกลุ่มตัวอย่างกับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อน ๆ (n=300)

	จำนวน (ร้อยละ)
ความถี่ในการติดต่อกับคนในครอบครัวที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกัน ซึ่งรวมถึงการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียน การพูดคุยทางโทรศัพท์ เขียนจดหมายหรือการส่งข้อความทางอิเล็กทรอนิกส์	
เกือบทุกวันหรือทุกวัน	153 (51.0)
ทุกสัปดาห์	47 (15.7)
เดือนละ 1-3 ครั้ง	51 (17.0)
น้อยกว่าเดือนละครั้ง หรือ ไม่เคยเลย	43 (14.3)
ไม่ตอบ	6 (2.0)
เมื่อมีปัญหาร้ายแรง สามารถพึ่งพาคนในครอบครัวได้ (ไม่รวมภรรยา/สามี/แฟนของท่าน)	
ได้มาก	116 (38.7)
ได้บ้าง	109 (36.3)
ได้เล็กน้อย	48 (16.0)
ไม่ได้เลย	22 (7.3)
ไม่ตอบ	5 (1.7)
สามารถเล่าเรื่องความกังวล ให้คนในครอบครัวฟังได้	
ได้มาก	115 (38.3)
ได้บ้าง	102 (34.0)
ได้เล็กน้อย	51 (17.0)
ไม่ได้เลย	25 (8.3)
ไม่ตอบ	7 (2.3)
สามารถพึ่งพาภรรยา/สามี/แฟน เวลาที่มีปัญหาร้ายแรงได้	
ไม่มีแฟน	149 (49.7)
ได้มาก	59 (19.7)
ได้บ้าง	45 (15.0)
ได้เล็กน้อย	37 (12.3)
ไม่ได้เลย	4 (1.3)
ไม่ตอบ	6 (2.0)

ความถี่ในการติดต่อสื่อสารกับเพื่อน

เกือบทุกวันหรือทุกวัน	221 (73.7)
ทุกสัปดาห์	46 (15.3)
เดือนละ 1-3 ครั้ง	15 (5.0)
น้อยกว่าเดือนละครั้ง หรือ ไม่เคยเลย	14 (4.7)
ไม่ตอบ	4 (1.3)

หมวด F เปรียบเทียบข้อมูลในการศึกษาระยะแรกและการศึกษาระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง

จากตาราง 4.11 กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้และติดตามไม่ได้ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอจะนะและอำเภอหาดใหญ่ซึ่งมีสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนอายุเฉลี่ยของกลุ่มที่ติดตามได้มีอายุมากกว่ากลุ่มที่ติดตามไม่ได้เพียงเล็กน้อย กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้ส่วนมากเป็นคนโสด (ร้อยละ 51.2) พักอาศัยอยู่กับพ่อแม่และมีที่อยู่อาศัยที่เป็นบ้านของตนเองหรือบ้านของครอบครัว (ร้อยละ 58.1 และ 81.9 ตามลำดับ) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้มักเป็นคนโสดเช่นเดียวกับกลุ่มที่ติดตามได้ (ร้อยละ 47.4) ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 34.3 และ 33.6 ตามลำดับ) พักอาศัยอยู่กับพ่อแม่และมีที่อยู่อาศัยที่เป็นบ้านของตนเองหรือบ้านของครอบครัว (ร้อยละ 55.5 และ 79.6 ตามลำดับ) จะเห็นว่าข้อมูลทั่วไปของทั้งสองกลุ่มไม่ได้มีปัจจัยที่แตกต่างกันมากนักที่อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ไม่สามารถติดตามได้ ปัจจัยที่สำคัญดังที่ได้บอกไปแล้วข้างต้นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่งติดคุก เสียชีวิต ส่วนที่ตามไม่พบ มีหลายปัจจัยคือ ผู้ช่วยนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ภาคสนามเอง เมื่อไม่พบกลุ่มตัวอย่างในครั้งแรกส่วนใหญ่ไม่ได้กลับไปติดตามในครั้งที่สองเพราะไม่ต้องการเสียเวลาและงบประมาณที่จำกัด เนื่องจากโครงการไม่ได้สำรองงบประมาณในการเดินทางไปติดตามซ้ำ จึงหากกลุ่มตัวอย่างรายใหม่แทน อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างในบางพื้นที่ที่เป็นชาวประมงและต้องออกเรือหาปลา ซึ่งต้องใช้เวลาหลายสัปดาห์ในการรอคอยกลุ่มตัวอย่างกลับเข้าฝั่ง ผู้วิจัยจึงไม่รอและหากกลุ่มตัวอย่างรายใหม่มาแทน บางรายรักษาตัวอยู่โรงพยาบาล และไปเข้ารับการรักษาในศูนย์บำบัดฟื้นฟู

ตารางที่ 4.11 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาระยะแรกและติดตามได้จำนวน 160 ราย และกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้ จำนวน 140 ราย (แต่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ 137 ราย อีก 3 รายข้อมูลไม่ครบถ้วนสมบูรณ์)

ข้อมูลทั่วไป		กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้ n = 160 (ร้อยละ)	กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้ n = 137 (ร้อยละ)
อำเภอ	จะนะ	72 (45.0)	50 (36.5)
	เทพา	9 (5.6)	2 (1.5)
	นาทวี	5 (3.1)	23 (16.8)
	สิงหนคร	-	1 (0.7)
	สะเดา	17 (10.6)	9 (6.6)
	เมือง	12 (7.5)	6 (4.4)
	หาดใหญ่	41 (25.6)	33 (24.1)
	ระโนด	4 (2.5)	13 (9.5)
อายุ : mean±sd		37.26 (SD=9.2) (พิสัย 20-65)	35.43 (SD=9.2) (พิสัย 15-56)

ศาสนา	พุทธ	86 (53.8)	71 (51.8)
	อิสลาม	73 (45.6)	66 (48.2)
	อื่น ๆ	1 (0.6)	-
สถานภาพสมรส	โสด	82 (51.2)	65 (47.4)
	สมรส	62 (38.8)	58 (42.3)
	หม้าย	8 (5.0)	8 (5.8)
	หย่าร้าง	4 (2.5)	3 (2.2)
	แยกกันอยู่	4 (2.5)	3 (2.2)
ระดับการศึกษา	ไม่ได้เรียนหนังสือ	7 (4.4)	4 (2.9)
	ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า	45 (28.1)	38 (27.7)
	มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	76 (47.5)	70 (51.1)
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	22 (13.8)	13 (9.5)
	ปวช./ปวส.	8 (5.0)	12 (8.8)
	อื่น ๆ	2 (1.2)	-
อาชีพ	ว่างงาน/ไม่ได้ประกอบอาชีพ	30 (18.8)	24 (17.5)
	เกษตรกรกรรม	24 (15.0)	47 (34.3)
	ค้าขาย	20 (12.5)	11 (8.0)
	รับจ้างทั่วไป	38 (23.8)	46 (33.6)
	อาชีพอิสระ	13 (8.1)	5 (3.6)
	ข้าราชการหรือพนักงานของรัฐ	1 (0.6)	-
	อื่น ๆ	34 (21.2)	4 (2.9)
บุคคลที่พักอาศัยด้วย	คนเดียว	13 (8.1)	5 (3.6)
	พ่อแม่	93 (58.1)	76 (55.5)
	พี่น้อง/ญาติ	7 (4.4)	10 (7.3)
	เพื่อน	2 (1.2)	-
	แฟน	42 (26.2)	44 (32.1)
	อื่น ๆ	3 (1.9)	2 (1.5)
ลักษณะของที่พักอาศัย	บ้านของตนเอง หรือบ้านของครอบครัว	131 (81.9)	109 (79.6)
	บ้าน/ อพาร์ทเมนต์เช่า	24 (15.0)	15 (10.9)
	ไม่มีที่อยู่แน่นอน	2 (1.2)	3 (2.2)
	ห้องพักชั่วคราว (หอพัก)	1 (0.6)	8 (5.8)
	อื่น ๆ	2 (1.2)	2 (1.5)

จากตาราง 4.12 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้ มี 4 รายที่ใช้เฮโรอีนอย่างเดียว และ 7 รายไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้สารเสพติดชนิดอื่นชนิดเดียว (ใช้ 4x100 ชนิดเดียว 5 ราย ใช้กระท่อมชนิดเดียว 1 ราย และสูบบุหรี่อย่างเดียว 1 ราย) ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้ ใช้ 4x100 ชนิดเดียว 2 ราย กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้ส่วนใหญ่มักใช้เฮโรอีนและใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ มากกว่า 2 ชนิดขึ้นไป ถึงร้อยละ 38.1 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้มักใช้ เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดอื่นไม่เกิน 2 ชนิด เช่น ใช้เฮโรอีน 4x100 บุหรี่ หรือเฮโรอีน กระท่อม กัญชา (ร้อยละ 56.2) นอกจากนี้ยังพบว่าในกลุ่มที่ติดตามได้ มีผู้ใช้เฮโรอีน 4x100 ยาอี 3 ราย และพบว่าในกลุ่มที่ติดตามได้ และติดตาม

ไม่ได้ มีผู้ใช้เฮโรอีนและสารเสพติดชนิดอื่น 5 ชนิดขึ้นไปมีจำนวนกลุ่มละ 8 ราย บางรายใช้เฮโรอีน กระท่อม 4x100 ยาบ้า ไอซ์ กัญชา ยาากล่อมประสาท บุหรี่ และสุรา

ตารางที่ 4.12 อัตราความชุกของการใช้เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดต่าง ของกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้จำนวน 160 ราย และกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้ จำนวน 140 ราย (แต่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ 137 ราย อีก 3 รายข้อมูลไม่ครบถ้วนสมบูรณ์)

สารเสพติดที่ใช้ใน 3 เดือนที่ผ่านมา	กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้ n = 160 (ร้อยละ)	กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้ n = 137 (ร้อยละ)
ไม่ใช้เฮโรอีน แต่ใช้สารเสพติดชนิดอื่นชนิดเดียว เช่น บุหรี่ 4x100 กระท่อม	7 (4.4)	2 (1.5)
ไม่ใช้เฮโรอีน แต่ใช้สารเสพติดชนิดอื่นสองชนิดขึ้นไป เช่น บุหรี่ 4x100 กระท่อม ยาบ้า	40 (25.0)	7 (5.1)
เฮโรอีน	4 (2.5)	-
เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดอื่นไม่เกิน 2 ชนิด เช่น เฮโรอีน 4x100 บุหรี่ หรือ เฮโรอีน กระท่อม กัญชา	48 (30.0)	77 (56.2)
เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดอื่นมากกว่า 2 ชนิด เช่น ยาบ้า ไอซ์ กัญชา ยาากล่อมประสาท ยาไอ้ บุหรี่ สุรา	61 (38.1)	51 (37.2)

ตารางที่ 4.13 ความถี่ในการใช้เฮโรอีน ในกลุ่มตัวอย่าง 160 คน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) และข้อมูลระยะการติดตามกลุ่มตัวอย่าง (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้)

ใช้เฮโรอีนใน 3 เดือนที่ผ่านมา		ระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563)					รวม
		จำนวน (ร้อยละ)					
		ไม่ใช้	ใช้ 1-2 ครั้ง	ใช้ทุกเดือน	ใช้ทุกสัปดาห์	ใช้เกือบทุกวัน/ทุกวัน	
การเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560)	ไม่ใช้	4 (2.6)	1 (0.6)	-	2 (1.3)	2 (1.3)	9 (5.8)
	ใช้ 1-2 ครั้ง	3 (1.9)	-	-	3 (1.9)	1 (0.6)	7 (4.5)
	ใช้ทุกเดือน	2 (1.3)	-	-	1 (0.6)	1 (0.6)	4 (2.6)
	ใช้ทุกสัปดาห์	5 (3.2)	1 (0.6)	-	6 (3.9)	6 (3.9)	18 (11.6)
	ใช้เกือบทุกวัน/ทุกวัน	27 (17.4)	3 (1.9)	9 (5.8)	31 (20.0)	47 (30.3)	117 (75.5)
จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับเมทาโดน 35 ราย							
การเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560)	ไม่ใช้	0	0	0	1	0	1
	ใช้ 1-2 ครั้ง	0	0	0	0	1	1
	ใช้ทุกเดือน	0	0	0	0	0	0
	ใช้ทุกสัปดาห์	0	1	0	3	0	4
	ใช้เกือบทุกวัน/ทุกวัน	4	1	3	10	11	29

หมายเหตุ : ไม่รวม missing 5 ราย

กลุ่มตัวอย่างที่สามารถดำเนินการติดตามได้จากการศึกษาเมื่อปี 2560 จำนวน 160 ราย พบว่า เป็นผู้ใช้เฮโรอีนทุกวัน จำนวน 117 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 75.5 เมื่อเก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างเดิมในระยะติดตามในปี 2563 พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 47 ราย ยังคงใช้เฮโรอีนทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 30.3

จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 160 ราย มีผู้รายงานว่าได้รับเมทาโดนจำนวน 35 ราย และในจำนวนนี้ พบว่า 11 ราย ที่ยังคงใช้เฮโรอีนทุกวันตั้งแต่ปี 2560 จนถึงปัจจุบันแม้จะได้รับเมทาโดนด้วยก็ตาม (ตาราง 4.13)

ในกลุ่มตัวอย่างที่รายงานว่า ใช้กระท่อมเพื่อทดแทนเฮโรอีน มีจำนวน 45 ราย และรายงานว่าใช้กระท่อมเพื่อวัตถุประสงค์อื่น เช่น ใช้เพื่อทำงาน ใช้เพื่อสันตนาการ มีจำนวน 10 ราย เมื่อดูแบบแผนการใช้สารเสพติดในกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว พบว่า กลุ่มที่ใช้กระท่อมเพื่อทดแทนเฮโรอีน มี 4 ราย ที่ใช้เฮโรอีนอย่างเดียว ใช้เฮโรอีนกับบุหรี่ปริหรือเฮโรอีนและสุรา จำนวน 15 ราย ใช้เฮโรอีน ยาบ้า บุหรี่ หรือ เฮโรอีน ยาบ้า สุรา จำนวน 12 ราย ใช้เฮโรอีนและสารเสพติดชนิดอื่นมากกว่า 2 ชนิดขึ้นไป เช่น ยาบ้า ไอซ์ กัญชา บุหรี่ สุรา จำนวน 9 ราย นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มดังกล่าว ไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้สารเสพติดชนิดอื่น เช่น ยาบ้า ไอซ์ กัญชา บุหรี่ สุรา จำนวน 5 ราย เช่นเดียวกับกลุ่มที่ใช้กระท่อมเพื่อวัตถุประสงค์อื่น (ตาราง 4.14)

ตารางที่ 4.14 แบบแผนการใช้สารเสพติดในกลุ่มผู้ใช้กระท่อมเพื่อทดแทนเฮโรอีนและเพื่อวัตถุประสงค์อื่น

แบบแผนการใช้สารเสพติด	วัตถุประสงค์ของการใช้กระท่อม		
	ไม่ใช้กระท่อม (n=105)	ใช้กระท่อม เพื่อวัตถุประสงค์อื่น (n=10)	ใช้กระท่อม เพื่อทดแทนเฮโรอีน (n=45)
ไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้สารเสพติดชนิดอื่น เช่น ยาบ้า ไอซ์ กัญชา บุหรี่ สุรา		5	5
เฮโรอีน		-	4
เฮโรอีน บุหรี่/สุรา		-	15
เฮโรอีน ยาบ้า บุหรี่/สุรา		2	12
เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดอื่นมากกว่า 2 ชนิดขึ้นไป เช่น ยาบ้า ไอซ์ กัญชา บุหรี่ สุรา		3	9

ตารางที่ 4.15 อัตราความชุกของการใช้เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดต่าง ๆ ในกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาระยะแรก (N=297) และระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (N=300)

สารเสพติดที่ใช้ใน 3 เดือนที่ผ่านมา	กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล	กลุ่มตัวอย่างในระยะติดตาม
	ครั้งแรก (2560) จำนวน (ร้อยละ)	(2563) จำนวน (ร้อยละ)
เฮโรอีน	66 (22.2)	6 (2.0)
เฮโรอีน บุหรี่	39 (13.1)	26 (8.7)
เฮโรอีน ใบจากมวนยาสูบ	22 (7.4)	5 (1.7)
เฮโรอีน บุหรี่ ใบจากมวนยาสูบ	17 (5.7)	16 (5.3)
เฮโรอีน ยาแก้ไอ	13 (4.4)	1 (0.3)
เฮโรอีน ยาแก้ไอ ใบจากมวนยาสูบ	12 (4.0)	4 (1.3)
เฮโรอีน ยาบ้า	12 (4.0)	23 (7.7)
เฮโรอีน ยาบ้า บุหรี่	11 (3.7)	7 (2.3)
เฮโรอีน กัญชา	10 (3.4)	2 (0.7)
ใช้เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดอื่นไม่เกิน 3 ชนิด	33 (11.1)	24 (8.0)
ใช้เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดอื่นมากกว่า 3 ชนิด	44 (14.8)	110 (36.7)
ไม่ใช้เฮโรอีน แต่ใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ	17 (5.7)	63 (21.0)
ไม่ใช้สารเสพติดชนิดใดเลย	1 (0.3)	13 (4.3)

การใช้เฮโรอีนและสารเสพติดชนิดต่าง ๆ ในกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลในครั้งแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เฮโรอีนคือสารเสพติดที่กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลครั้งแรกใช้มากที่สุด (ร้อยละ 22.0) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาระยะติดตามมีเพียง 6 รายเท่านั้น (ร้อยละ 2.0) ที่รายงานว่าใช้เฮโรอีนอย่างเดียว แต่กลับพบว่า การใช้เฮโรอีนและใช้สารเสพติดชนิดอื่นมากกว่า 3 ชนิด เพิ่มสูงขึ้นจากการเก็บข้อมูลในครั้งแรกเกือบสามเท่า จากร้อยละ 14.8 เมื่อปี 2560 เป็นร้อยละ 36.7 ในปี 2563 และยังคงพบว่า กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาระยะติดตามมีอัตราการใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ แต่ไม่ได้ใช้เฮโรอีนใน 3 เดือนที่ผ่านมาสูงกว่าการศึกษาในครั้งแรก (จากร้อยละ 5.7 เมื่อปี 2560 เป็นร้อยละ 21.0 ในปี 2563) (ตาราง 4.15)

ตารางที่ 4.16 เปรียบเทียบข้อมูลสุขภาพในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (n=160)

สุขภาพใน 3 เดือนที่ผ่านมา	ระยะติดตาม (2563)		
	สมบูรณ์แข็งแรง	มีโรคประจำตัว/ เจ็บป่วยเรื้อรัง	missing
การเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560)			
สมบูรณ์แข็งแรง	107 (92.2)	6 (5.2)	36
มีโรคประจำตัว/ เจ็บป่วยเรื้อรัง	2 (1.7)	1 (0.9)	1
missing	3	1	3

จากตาราง 4.16 พบว่า ในการเก็บข้อมูลครั้งแรกผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 113 คน มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง คิดเป็นร้อยละ 92.2 ในขณะที่การเก็บข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 6 คน (ร้อยละ 5.2) มีโรคประจำตัวหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง และจากตารางที่ 4.17 จะเห็นว่ากลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนในปี 2563 ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล มีอัตราการลดลงจากการศึกษาในระยะแรก แต่กลับพบว่า ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับในปี 2563 มีปริมาณเฉลี่ยสูงกว่าปริมาณที่ได้รับในการศึกษาครั้งแรกประมาณ 11 cc (ตาราง 4.18)

ตารางที่ 4.17 เปรียบเทียบข้อมูลสุขภาพในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=160)

สุขภาพใน 3 เดือนที่ผ่านมา	การเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) จำนวน (ร้อยละ)	ระยะติดตาม (2563), จำนวน (ร้อยละ)
ไม่ไปรับยาเมทาโดน	117 (73.1)	112 (70.0)
รับเมทาโดน	32 (20.0)	26 (16.3)
รับยาต้านไวรัส	2 (1.3)	1 (0.6)
รักษาอาการเจ็บป่วย	1 (0.6)	6 (3.8)
รับเมทาโดนและรับยาต้านไวรัส	2 (1.3)	2 (1.2)
รับยาต้านไวรัสและรักษาอาการเจ็บป่วย	1 (0.6)	1 (0.6)
ไม่ระบุ	5 (3.1)	12 (7.5)

ตารางที่ 4.18 เปรียบเทียบปริมาณเมทาโดนที่ได้รับต่อวันในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=21)

การรับยาเมทาโดน	การเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560)	ระยะติดตาม (2563)	ความแตกต่าง ระหว่าง 2 ครั้ง
ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับต่อวันโดยเฉลี่ย	45.5±22.0	57.2±26.2	11±20.5

(cc/ml): mean±sd

ตารางที่ 4.19 เปรียบเทียบอาการน็อกยาจากการใช้เฮโรอีนเกินขนาดในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในการเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=160)

เคยน็อกยา จากการใช้เฮโรอีนเกินขนาด		ระยะติดตาม (2563) จำนวน (ร้อยละ)		
		ไม่เคย	เคย	missing
การเก็บข้อมูลครั้งแรก (2560)	ไม่เคย	125 (87.4)	6 (4.2)	3
	เคย	10 (7.0)	2 (1.2)	1
	missing	12	-	1

จากตาราง 4.19 พบว่า ในการเก็บข้อมูลครั้งแรกผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 125 ราย ไม่เคยมีอาการน็อกยาจากการใช้เฮโรอีนเกินขนาด คิดเป็นร้อยละ 87.4 ในขณะที่การเก็บข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในกลุ่มดังกล่าวนี้มีจำนวน 6 ราย (ร้อยละ 4.2) เคยน็อกยาจากการใช้เฮโรอีนเกินขนาด

จากตารางที่ 4.20 แบบแผนการใช้กระท่อมและเฮโรอีนในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองการศึกษา พบว่า กลุ่มที่ใช้เฮโรอีนแต่ไม่ใช้กระท่อมในปี 2560 มีจำนวน 52 คน ในปี 2563 ก็ยังคงมีพฤติกรรมไม่แตกต่างจากเดิมคือใช้เฮโรอีนแต่ไม่ได้ใช้กระท่อม แต่มี 30 รายที่ใช้ทั้งกระท่อมและเฮโรอีน ส่วนกลุ่มที่ใช้เฮโรอีนและใช้กระท่อมในปี 2560 จำนวน 14 ราย ยังคงใช้เหมือนเดิมในปี 2563 นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 ราย ที่ไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้กระท่อม โดยมีแบบแผนการใช้สารเสพติดในตาราง 4.20a กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เฮโรอีนและสารเสพติดชนิดอื่น ๆ ในปี 2560 เมื่อเก็บข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวในปี 2563 พบว่า ไม่ใช้เฮโรอีน แต่ยังคงใช้สารเสพติดผิดกฎหมายชนิดอื่น เช่น ยาบ้า ไอซ์ กัญชา และทั้ง 4 รายนี้ก็ยังคงใช้พืชกระท่อม ในปี 2560 มีเพียง 1 รายที่ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แต่ในระยะติดตามผลการรักษา ทั้ง 4 รายไม่ได้ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลเลย

ตารางที่ 4.20 แบบแผนการใช้กระท่อมและเฮโรอีน ในกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=160)

ใช้กระท่อม และ/หรือ เฮโรอีน ใน 3 เดือนที่ผ่านมา		ระยะติดตาม (2563)			
		ไม่ใช้เฮโรอีน ไม่ใช้กระท่อม	ไม่ใช้เฮโรอีน ใช้กระท่อม	ใช้เฮโรอีน ไม่ใช้กระท่อม	ใช้เฮโรอีน ใช้กระท่อม
การเก็บข้อมูล ครั้งแรก (2560)	ไม่ใช้เฮโรอีน ไม่ใช้กระท่อม	3	1	2	1
	ไม่ใช้เฮโรอีน ใช้กระท่อม	0	0	2	0
	ใช้เฮโรอีน ไม่ใช้กระท่อม	25	4	52	30
	ใช้เฮโรอีน ใช้กระท่อม	9	4*	13	14

ตารางที่ 4.20a แบบแผนการใช้สารเสพติดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้กระท่อมเพื่อทดแทนเฮโรอีน จากการศึกษาระยะที่ 1 ใช้เฮโรอีนและใช้กระท่อม แต่ในระยะติดตามไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้กระท่อม จำนวน 4* ราย

รายที่	แบบแผนการใช้สารเสพติดใน 3 เดือนที่ผ่านมา (จำนวน 4 ราย)		รับเมทาโดนที่โรงพยาบาล	
	2560	2563	2560	2563
1	เฮโรอีน ยาบ้า ไอซ์ กัญชา ยากล่อมประสาท บุหรี่	ไอซ์ กัญชา บุหรี่	x	x
2	เฮโรอีน	ยาบ้า บุหรี่	✓	x
3	เฮโรอีน	ยาบ้า บุหรี่	x	x
4	เฮโรอีน ยาบ้า ไอซ์ กัญชา บุหรี่ สุรา	ไอซ์ กัญชา บุหรี่ สุรา	x	x

ตารางที่ 4.21 แบบแผนการใช้ 4x100 และเฮโรอีน ในกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=160)

ใช้ 4x100 และ/หรือ เฮโรอีน ใน 3 เดือนที่ผ่านมา		ระยะติดตาม (2563)			
		ไม่ใช่เฮโรอีน ไม่ใช่ 4x100	ไม่ใช่เฮโรอีน ใช้ 4x100	ใช้เฮโรอีน ไม่ใช่ 4x100	ใช้เฮโรอีน ใช้ 4x100
การเก็บข้อมูล ครั้งแรก (2560)	ไม่ใช่เฮโรอีน	0	0	0	1
	ไม่ใช่ 4x100				
	ไม่ใช่เฮโรอีน	0	4	1	3
	ใช้ 4x100				
	ใช้เฮโรอีน	11	0	16	9
	ไม่ใช่ 4x100				
	ใช้เฮโรอีน	11	20*	56	28
	ใช้ 4x100				

หมายเหตุ : แถบสีในตาราง หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดในการเก็บข้อมูลครั้งแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่างเหมือนเดิม

จากตาราง 4.21 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดในการเก็บข้อมูลครั้งแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่างเหมือนเดิมมากที่สุด เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ทั้งเฮโรอีนและ 4x100 จำนวน 28 ราย ส่วนกลุ่มที่ใช้เฮโรอีนและใช้ 4x100 ในปี 2560 มีจำนวน 20 ราย แต่ปี 2563 ไม่ใช่เฮโรอีนแต่ใช้ 4x100

โดยมีแบบแผนการใช้สารเสพติดในตาราง 4.21a กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เฮโรอีนและสารเสพติดชนิดอื่น ๆ ในปี 2560 เมื่อเก็บข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวนี้ในปี 2563 พบว่า ไม่ใช่เฮโรอีน แต่ยังคงใช้สารเสพติดผิดกฎหมายชนิดอื่น คือ ยาบ้า จำนวน 7 ราย มี 5 รายที่ไม่ใช้สารเสพติดชนิดใดเลยนอกจาก 4x100 และอีก 8 ราย สูบบุหรี่ อย่างไรก็ตามทั้งหมดนี้ก็ยังใช้ 4x100 โดยมีใบกระท่อมเป็นส่วนผสมหลักและยังคงเป็นยาเสพติดผิดกฎหมายประเภท 5

ในปี 2560 มีเพียง 1 รายที่ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แต่ในระยะติดตามผลการรักษาไม่ได้ไปรับแล้ว อีก 1 รายไม่ได้รับเมทาโดนในปี 2560 แต่ไปรับในปี 2563 ส่วนรายที่เหลือ ไม่ได้ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลเลยทั้งการรักษาระยะแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 4.21a แบบแผนการใช้สารเสพติดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ 4x100 เพื่อทดแทนเฮโรอีน จากการศึกษาระยะที่ 1 ใช้เฮโรอีนและใช้ 4x100 แต่ในระยะติดตามไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้ 4x100 จำนวน 20* ราย

รายที่	แบบแผนการใช้สารเสพติดใน 3 เดือนที่ผ่านมา (จำนวน 20 ราย)		รับเมทาโดนที่โรงพยาบาล	
	2560	2563	2560	2563
1	เฮโรอีน กัญชา	บุหรี่	x	x
2	เฮโรอีน	ยาบ้า บุหรี่	x	x
3	เฮโรอีน ยาบ้า บุหรี่	none*	x	x
4	เฮโรอีน	none*	x	x
5	เฮโรอีน ยาบ้า	ยาบ้า บุหรี่	x	✓
6	เฮโรอีน	ยาบ้า	x	x
7	เฮโรอีน ยาบ้า	none*	✓	x
8	เฮโรอีน บุหรี่	none*	x	x
9	เฮโรอีน	ยาบ้า	x	x
10	เฮโรอีน บุหรี่	บุหรี่	x	x
11	เฮโรอีน	none*	x	x
12	เฮโรอีน ยาบ้า	ยาบ้า	x	x
13	เฮโรอีน	บุหรี่	x	x
14	เฮโรอีน บุหรี่	บุหรี่	x	x
15	เฮโรอีน	ยาบ้า	x	x
16	เฮโรอีน	บุหรี่	x	x
17	เฮโรอีน	ยาบ้า บุหรี่	x	x
18	เฮโรอีน บุหรี่	บุหรี่	x	x
19	เฮโรอีน	บุหรี่	x	x
20	เฮโรอีน บุหรี่	บุหรี่	x	x

หมายเหตุ : none* คือ ไม่ใช้สารเสพติดชนิดใดเลยนอกจาก 4x100

บทที่ 5 ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นเพศชาย จำนวน 26 ราย เลิกเฮโรอีนได้ 4 ราย อีก 2 รายไม่ใช้เฮโรอีนเพราะได้รับเมทาโดน ที่เหลือ 20 รายยังคงใช้เฮโรอีนแม้หลายรายได้รับเมทาโดนแล้วก็ตาม ในจำนวนนี้ 13 รายลดการใช้เฮโรอีนลงหลังจากการใช้ 4x100 เป็นประจำ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นคนวัยทำงาน อายุเฉลี่ย 35 ปี (มีอายุระหว่าง 20-63 ปี) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและเกษตรกรกรรม นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม สรุปประเด็นสำคัญ ดังนี้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 26 คน พบว่า อายุที่เริ่มใช้เฮโรอีนโดยเฉลี่ยประมาณ 24 ปี ใช้มาประมาณ 2-10 ปี ก่อนมารับเมทาโดนใช้เฮโรอีนประมาณวันละ 2-14 ตัว ปัจจุบันส่วนใหญ่ก็ยังคงใช้เฮโรอีนแม้มารับเมทาโดนแล้วก็ตาม มีเพียง 4 รายที่สามารถเลิกเฮโรอีนได้ แต่ยังคงใช้ 4x100 ทุกวัน สาเหตุในการใช้และปริมาณกระต้อมที่ใช้นั้นในแต่ละวันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้ เช่น ใช้เพื่อเลิกเฮโรอีน ใช้เพื่อทดแทนเฮโรอีนหรือเมทาโดน และใช้เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน

ตารางที่ 5.1 แบบแผนการใช้กระต้อมและ 4x100 ในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน

อายุที่เริ่มใช้เฮโรอีน (mean)	24.1 (16-33 ปี)
จำนวนปีที่ใช้เฮโรอีน	2-10 ปี
ก่อนรับเมทาโดนใช้เฮโรอีน	วันละประมาณ 2-14 ตัว
ปริมาณการใช้เฮโรอีนต่อวัน	1-4 ตัว
ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับจาก รพ.	โดยเฉลี่ย ประมาณ 40-100 cc มี 3 รายที่ไม่เข้าสู่กระบวนการรักษา
ระยะเวลาในการรับเมทาโดน	1-5 ปี
สารเสพติดที่ใช้เสริม	ยาบ้า ไอซ์ กัญชา (ในบางรายเท่านั้น)
สาเหตุการใช้กระต้อม/4x100 ในการทดแทนเฮโรอีน	1) ใช้เพื่อเลิกเฮโรอีน (6 คน) 2) ใช้เพื่อทดแทนเฮโรอีนและหรือเมทาโดน (13 คน) 3) ใช้เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน (7 คน)
ปริมาณการใช้ใบกระต้อม	10-20 ใบ
ปริมาณกระต้อมที่ใช้ต้ม 4x100 (ใบ)	20-600 ใบ (ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้แต่ละครั้ง)
ปริมาณน้ำที่ต้ม	โดยเฉลี่ยประมาณ 1.5-2 ลิตร ต่อใบกระต้อม 20-50 ใบ
ระยะเวลาในการต้ม	ส่วนใหญ่ใช้เวลาประมาณ 15-30 นาที มี 1 รายใช้เวลา 1.30 ชม.
ส่วนผสม	บางรายกินน้ำต้มใบกระต้อมเปล่า ๆ ส่วนใหญ่ใส่ไค้ก ยาแก้ไอ ซามีช บัวย
สถานภาพการใช้เฮโรอีน	ปัจจุบันเลิกเฮโรอีนและไม่ต้องมารับเมทาโดน 4 คน อีก 2 คนไม่ใช้เฮโรอีนเพราะยังรับเมทาโดนและมีความตั้งใจที่จะเลิก หลายรายที่รับเมทาโดนและยังใช้เฮโรอีน บางรายยังคงใช้สารเสพติดเกือบทุกชนิด
สารเสพติดที่ยังใช้ ณ ปัจจุบัน	4x100, หลายรายที่ยังรับเมทาโดนและใช้เฮโรอีน บางรายใช้กัญชา กระต้อม เฮโรอีน ยาบ้า ไอซ์

หมายเหตุ : เฮโรอีน 1 ตัว = 50 มิลลิกรัม = 100 บาท 1 ฝาหรือ 1 บีก = 200 มิลลิกรัม
 กระต้อม ครั้งกิโลกรัม มีประมาณ 400-600
 ใบสด 100 ใบหนัก 150-250 กรัม (ตัวอย่างกระต้อมจากพื้นที่ ตำบลน้ำพุ จ.สุราษฎร์ธานี)

แบบแผนการใช้กระท่อม/4x100 ในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน

สาเหตุการใช้กระท่อม/4x100 ในการทดแทนเฮโรอีน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่บอกว่าใช้กระท่อมหรือน้ำต้มใบกระท่อม (4x100) เพื่อช่วยทดแทนเฮโรอีนในวันที่หาเฮโรอีนไม่ได้ หรือในวันที่ไม่ได้ไปรับยาเมทาโดนที่โรงพยาบาล ซึ่งกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้กระท่อมทดแทนเฮโรอีนมาจากคนในชุมชน คนเฒ่าคนแก่ จากรุ่นพี่และกลุ่มเพื่อนผู้เฒ่า บางรายรู้จากประสบการณ์ตรงที่เคยใช้ 4x100 มาก่อน

- “เวลาที่เสียนเฮโรอีน ไม่ได้เล่นของ ก็เก็บกระท่อมที่บ้านปลูกไว้ แต่ถ้าใช้เฮโรอีนแล้วจะไม่กินกระท่อม”
- “รู้มาตั้งนานแล้ว คนเฒ่าคนแก่เขาบอก รุ่นพี่ที่ใช้เฮโรอีนก็บอกต่อ ๆ กันมา ก็ลองกินดู ต้มใส่ขวดไว้ พอเวลาที่เสียนยาก็ลองกินดู ก็บรรเทาได้ มันช่วยได้”
- “ก็รุ่นพี่ที่ว่าเล่นเฮโรอีน เวลาเขาจะหยุดเขาจะใช้กระท่อม ก็รู้มาจากเขา”
- “วันไหนที่หาเฮโรอีนไม่ได้ ก็กินน้ำกระท่อมแทนได้ ใช้ทดแทนได้เยอะด้วย”
- “กระท่อมมันทดแทนกันได้เวลาที่เฮโรอีนไม่มี กระท่อมมันเอาอยู่ มันแก้เสียนได้ แต่ชั่วคราว เพราะถ้าจะให้ไม่มีอาการเลยต้องใช้ปริมาณมาก แล้วจะไปหากระท่อมที่ไหน กระท่อมมันแพง ผมมั่นใจเลยว่ากระท่อมทดแทนได้ เพราะใช้มานานแล้ว”
- “ก่อนที่จะมารับเมทาโดน ใช้น้ำต้มมาก่อน พอมาอยู่หาดใหญ่ไม่ค่อยได้ต้มก็เคี้ยว ช่วงไหนไม่มีเฮโรอีนก็เคี้ยวใบกระท่อม ประมาณ 10 ใบก็เอาอยู่แล้ว เคี้ยวไปเรื่อยๆ ประมาณ 5 นาทีก็ออกฤทธิ์ ช่วยลดอาการทรมานจากอาการลงแดง”
- “มันเบื่อ ใช้เฮโรอีนมานานแล้ว ก็หาวิธีการด้วยการใช้น้ำกระท่อม ที่รู้จักคือคนในหมู่บ้าน คนเฒ่าคนแก่บอกว่าเวลาเสียนเฮโรอีนสามารถใช้ทดแทนได้ เราก็มาปรับใช้ว่าเราจะใช้ ปริมาณแค่ไหน ที่เหมาะกับเรา”
- “มีอยู่ช่วงหนึ่งในหมู่บ้านของชาติ ไม่มีเฮโรอีน เลยหันมากินกระท่อมใช้แบบ 4x100 รุ่นพี่ที่เคยใช้เขาบอกเรา”

วิธีการใช้/ ใช้อย่างไร แต่ละครั้งใช้จำนวนกี่ใบ ใช้กระท่อมร่วมกับอะไรบ้าง

ในกรณีที่ใช้ใบกระท่อมเคี้ยวเพื่อทดแทนเฮโรอีนนั้น ส่วนใหญ่มักใช้ไม่เกิน 20 ใบต่อวัน เนื่องจากต้องเคี้ยวเรื่อย ๆ ผู้ใช้ส่วนใหญ่บอกว่าไม่สามารถทนต่อความขมของใบกระท่อมได้ จึงใช้วิธีการต้มแล้วผสมสารอื่น ๆ ลงไป แต่มีบางรายไม่ผสมสารอะไรเลย โดยแบบแผนการทำ 4x100 ส่วนใหญ่มีวิธีการที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

- ใช้ใบกระท่อมตั้งแต่ 20-100 ใบ (กระท่อมในพื้นที่มีราคาขายอยู่ที่ประมาณ 100 บาท กระท่อม 40-50 ใบ) ก่อนต้มต้องขยี้ใบกระท่อมก่อน เพราะจะย่นกว่า (เมากว่า) ไม่ได้ขยี้ใบ ต้มในน้ำ 1.5-2 ลิตร ต้มให้เหลือประมาณ 1.5 ลิตร ใช้เวลาต้มโดยเฉลี่ยไม่เกิน 30 นาที รอให้เย็นแล้วนำมากรอง บ้างก็ใช้ผ้าขาวบาง บ้างก็ใช้สำลี โดยม้วนสำลีอุดไว้ที่ปากขวดน้ำดื่ม แล้วยกหม้อต้มกระท่อมเทลงไป
- จากนั้นก็ใส่ส่วนผสมเพื่อช่วยลดความขมฝืนของใบกระท่อม เช่น โศกและยาแก้ไอ หากไม่มียาแก้ไอก็ใช้ชา มิกซ์หรือบ๊วย

ความถี่และปริมาณการใช้ในแต่ละวัน

ความถี่และปริมาณในการใช้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ใช้เฮโรอีน มีรายละเอียด ดังนี้

กรณีการใช้น้ำต้มใบกระท่อมผสมสารชนิดอื่น (4x100) เพื่อเลิกเฮโรอีน

จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 6 ราย สามารถเลิกเฮโรอีนได้ 4 ราย และอีก 2 ราย ยังต้องรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แต่ก็พยายามตั้งใจที่อยากจะเลิก ส่วนในรายที่สามารถเลิกเฮโรอีนได้แล้วนั้น พบว่า ยังคงใช้ 4x100 วันละ 1-2 ชุด

- ปริมาณกระท่อมที่ใช้ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาและปริมาณการใช้เฮโรอีน เช่นใช้ 5-10 ปีขึ้นไป ใช้ 3 ตัว - 1 ฝาต่อวัน
- ช่วงที่หยุดใช้เฮโรอีน และยังไม่ได้ไปรับเมทาโดน วันที่ 1-2 จะมีอาการทรมาณมาก วันที่ 3-7 อาการเริ่มทุเลาลง
- ใช้กระท่อมประมาณ ครึ่งกิโลกรัม หรือประมาณ 200-600 ใบต่อวัน ในการต้ม 4x100 ในช่วงแรกของการเลิกเฮโรอีน
- หลังจากต้ม 4x100 ประมาณ 10-15 นาที อาการปวดเริ่มทุเลาลง และสามารถลดอาการลงแดงได้ประมาณ 1-2 ชม. หลังจากนั้นก็จะเริ่มปวดและมีอาการอื่น ในทุกๆ 2 ชม. ก็ดื่มไปเรื่อยๆ ทั้งวัน
- หลังจากนั้นลดปริมาณลงมาเรื่อยๆ ประมาณ 1 เดือน อาการอยากใช้เฮโรอีนไม่มีแล้ว

“ถ้าตอนที่เลิกเมทาโดน เลิกของใหม่ๆ ใช้วันละ 3 ชุดประมาณ 15 วัน เช้า 1 ชุด เที่ยง 1 ชุด เย็นอีก 1 ชุด (ชุดละ 0.6 ลิตร) ใช้กระท่อมประมาณ 200 ใบ วันที่ 15 คิดถึงเฮโรอีนบ้างแต่ไม่มาก ในใจคือไม่เอาแล้ว พอต่อมาก็ลดปริมาณลง ปัจจุบัน 1 ชุด จากที่ใช้กินเช้า เที่ยง เย็น ก็ลดปริมาณลงเรื่อย ๆ เพราะเราไม่มียาเมทาโดน ไม่มีเฮโรอีนเข้าไปในร่างกายแล้ว มันจะลดปริมาณกระท่อมลงมาเอง ถ้ากินมากมันจะเจ็บหัว ปีบหัว เราจะรู้ในตัวเราเองเลยว่าจะใช้ปริมาณขนาดไหน มันจะปีบหัวเลยถ้าว่าเรากินท่อมมาก คนที่กินจะรู้ตัวเองเลยว่า กินมาก ๆ มันจะปีบประสาท มันจะบังคับให้เราลดลงมาเอง พอกินเข้าไปมาก มันก็เจ็บหัว คนที่กินก็จะค่อยๆ ลดปริมาณกระท่อมลงมา”

“วันแรกที่ตั้งใจเลิก มีอาการเคล็ด เมื่อย ทรมาณมาก มันเหมือนคนเป็นไข้หวัดใหญ่ ปวดเมื่อยร่างกาย น้ำท่อมมันก็ช่วยได้ แต่มันก็ยังมีอาการอยู่บ้าง และมันอยู่ที่ใจด้วย อาการแบบไข้หวัดใหญ่เป็นประมาณ 3 วัน แต่มันก็จะค่อย ๆ เบาลง ๆ ในวันที่มีอาการแบบไข้หวัดใหญ่ก็กินน้ำท่อมวันละ 3 ชุด ประมาณ 3-4 วัน หลังจากนั้นก็เหลือ 2 ชุด มันจะค่อยเบาลง ๆ จนมาปัจจุบันเหลือ 1 ชุด อาการที่หนัก ๆ คือ 3 วันแรก ช่วงที่เลิกไม่ยอมให้ใครมายุ่ง มันหงุดหงิด ไม่ยอมให้ใครมาเลยที่บ้าน ปิดประตูบ้านเลย นอนอยู่คนเดียว ไม่ยอมให้ใครมาพูดด้วย เวลาเสียนยามันอยากอยู่คนเดียว อาบน้ำวันละ 3-4 รอบ 3 เดือนแล้ว ที่ไม่ใช้เฮโรอีน ไม่มารับยาเมทาโดน คนที่เล่นเฮโรอีนนี่มันหยุดไม่ได้มันต้องเล่นทุกวัน ร่างกายตอนนี้ก็เริ่มเข้าสู่ภาวะปกติแล้ว ตั้งแต่หยุดของรู้สึกว่าร่ากายดีขึ้น”

อาการทรมาณจากการเลิกกระท่อมจะมีอาการหนักมากในช่วงสัปดาห์แรก หนักสุดคือ 1-3 วันแรก อาการส่วนใหญ่ ได้แก่ ปวดกระดูก หงุดหงิด ปวดท้อง ปวดหัว ส่วนใหญ่มีอาการหนักตั้งแต่วันแรกที่เลิกเฮโรอีน บางรายมีอาการหนักในวันที่ 2 “เพราะวันแรกฤทธิ์ยามันยังมีอยู่ อาการนานเป็นสัปดาห์กว่าจะหายจากอาการทรมาณ อาการหนาวเข้ากระดูก ปวดท้อง ไปไหนไม่ได้เลย ครั้นเนื้อครั้นตัว กลางคืนก็นอนไม่หลับ พลิกไปพลิกมา”

ในรายที่สามารถเลิกเฮโรอีนได้ 2 ปีแล้ว เล่าว่า “เมื่อก่อนเคยใช้เฮโรอีน แล้วพอมากินใบกระท่อมมันทดแทนได้ แต่ต้องใช้กระท่อมเยอะมาก อาการตอนที่เลิกมันทรมาณมาก มันกระสับกระส่าย อยู่ไม่ได้เลย ใครพูดอะไรก็ไม่เข้าหู หงุดหงิด อารมณ์ร้อน ปวดท้องเที่ยงลึกลงอยู่ ยาแก้ปวดก็ช่วยไม่ได้ เคยใช้ยาพารา แต่ส่วนใหญ่ไม่กินเพราะรู้ว่าช่วยอะไรไม่ได้ ช่วงแรก ๆ ใช้พารา 2 เม็ด ไม่หาย กินตอนที่ปวด อาการจะทรมาณประมาณ 3-4 วัน แต่พอกินน้ำท่อมมันจะหายไปเลย”

อีกรายบอกว่า “วันแรกที่เลิก มันลุกขึ้นไปไหนไม่รอด งานก็ไม่ได้ทำ ซ้ำก็เลยลุกขึ้น ปวดเนื้อปวดตัว ปวดท้อง ปวดหัว มีหมดเลย ปวดทุกอย่าง ร้อนที่หลัง จะใช้ก็ไม่ใช่ อาการปวดท้อง ปวดแบบโรคกระเพาะ เข้าห้องน้ำก็ไม่ถ่าย กินข้าวได้แต่ก็ปวดท้อง กินได้ไม่เยอะ”

“วันแรกที่เลิกเฮโรอีนมีอาการหนักมาก ร้อนเนื้อร้อนตัว อารมณ์ร้อน หงุดหงิด ต้องอยู่คนเดียวหลังจากนั้นก็กินกระท่อมมา อาการก็ค่อย ๆ ลดลง”

“ของพมนั่นนอนไม่ได้เลย อาการที่นอนไม่หลับประมาณ 3-4 วัน ที่ทรมาณมาก หนาว ห่มผ้า 2-3 ชั้น มันหนาวจริง ๆ”

ปริมาณการใช้ 4x100 ขึ้นอยู่กับปริมาณและระยะเวลาของการใช้เฮโรอีน ซึ่งบางรายบอกว่าใช้ 1 ชุดตอนเช้าและเย็น อีก 1 ชุด รวมทั้งวันก็ประมาณ 100 ใบ ประมาณ 15 นาที กระทั่งออกฤทธิ์ และฤทธิ์ของน้ำกระท่อมที่ทำให้ไม่ปวดหรือมีอาการลงแดง อยู่ได้นานเป็นครั้งวัน-1 วัน “กระท่อมครั้งก็โลกรั่มฤทธิ์อยู่ได้แค่ครั้งวัน ก็กินไปเรื่อย ๆ” พอกินเข้าไป ประมาณ 2-3 นาทีก็เริ่มออกฤทธิ์ อาการปวดต่างๆ ก็เริ่มหาย ก็อยู่ได้ประมาณ 1-2 ชั่วโมง แล้วจึงเริ่มมีอาการหนาว น้ำตาไหล พอมีอาการดังกล่าวก็ไปหยิบอีกขวดมากิน ต้องใช้น้ำกระท่อมในปริมาณมาก ๆ ที่จะเข้าสู่ภาวะปกติ ประมาณ 1 สัปดาห์ อีกรายใช้วันละ 2 ชุดประมาณ 1 เดือน และค่อย ๆ ลดปริมาณใบลงจาก 100 ใบ เหลือ 50 ใบ ส่วนอีกรายใช้วันละครั้งก็โลกรั่มจนกว่าจะหายประมาณ 2 สัปดาห์ แล้วก็ค่อย ๆ ลดปริมาณใบกระท่อมลงจนปัจจุบันเหลือครั้งก็โลใช้ 3 วัน

“ช่วงวันแรก ๆ ในการเลิกใช้กระท่อมครั้งก็โลต้มหมดเลย 1 หม้อ ได้น้ำ 2 ลิตร ให้มันเข้มข้น ใช้กระท่อมวันละครั้งก็โลประมาณ 1-2 สัปดาห์ จากนั้นก็ค่อย ๆ ลดปริมาณลงไปเรื่อย ๆ ตอนนี่ครั้งก็โลใช้ได้ 3 วัน”

“วันแรกใช้กระท่อม ประมาณ 2 ชุด 1 ชุดมี 40 ใบ 2 ชุดก็ 80 ใบ ที่เอาอาการลงแดงอยู่ในช่วง 3-4 วันแรกของการหยุดเฮโรอีน ที่ทำให้ชีวิตเป็นปกติไม่ทรมาณ”

กรณีใช้กระท่อม/ 4x100 เพื่อทดแทนเฮโรอีนและหรือเมทาโดน

ผู้ให้ข้อมูล บอกว่า แม้กระท่อมหรือ 4x100 สามารถใช้ทดแทนเฮโรอีนได้ แต่ก็ช่วยได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถเทียบเท่ากับเฮโรอีน เพราะหากต้องใช้กระท่อมทดแทนอย่างจริงจังนั้น ต้องใช้กระท่อมจำนวนเยอะมาก ๆ จึงจะไม่มีอาการถอนยาจากเฮโรอีน

- 4x100 เป็นทางเลือกเมื่อหาสารเสพติดไม่ได้
- ยากเลิก แต่ไม่ยากไปรับเมทาโดนกลัวติด ก็ใช้กระท่อมช่วย และลดปริมาณการใช้เฮโรอีนลง “เพื่อน ๆ ผมที่ไปรับเมทาโดนบอกว่า อาการติดเมทาโดน เลิกยากกว่าเฮโรอีนและยาเสพติดชนิดอื่น ๆ”

หลายรายจึงลองใช้ 4x100 เพื่อทดแทนเฮโรอีน และเห็นผล ดังนี้

- เดือนแรก ใช้ 4x100 2 ชุด/วัน จากที่เคยใช้เฮโรอีนวันละ 3 ตัว ลดลงเหลือ 2 ตัว
- เดือนที่ 2 ใช้กระท่อม 2 ชุดต่อวัน ลดการใช้เฮโรอีนเหลือ 1 ตัว
- เดือนที่ 3 ใช้กระท่อม 2 ชุดต่อวัน ไม่ใช้เฮโรอีน
- ระยะเวลาและปริมาณการใช้ 4x100 ในการช่วยลดการใช้เฮโรอีนขึ้นอยู่กับปริมาณและระยะเวลาการใช้ยา และการได้รับเมทาโดน

“วันที่ไหนที่หาเฮโรอีนไม่ได้ หรือของไม่ถึง ก็ใช้น้ำกระท่อม ช่วยทดแทนได้เยอะด้วย”

“เวลามีอาการลงแดงมันเคล็ด เมื่อยหมด ปวดข้อ หงุดหงิด พอมีอาการเริ่มน้ำตาไหล หาว อาการปวดตัวเริ่มมาแล้ว ก็ไปหากระท่อมมาต้ม ถ้าเฮโรอีน 1 ตัวจากที่เคยใช้ 2 ตัวก็ต้องใช้น้ำกระท่อม 2-3 ขวด ถ้า 3 ขวด ใช้กระท่อมประมาณ 70-80 ใบ ถ้าเฮโรอีนไม่มีเลยก็เพิ่มปริมาณน้ำกระท่อมอีกเท่าตัว”

“ปกติไม่ใช้น้ำกระท่อม จะใช้เฉพาะวันที่ไม่มีเฮโรอีน” เนื่องจากของหาไม่ได้ หรืออาจไม่มีเงิน

“ใช้เฉพาะเวลาที่ไม่มีเฮโรอีน กระท่อมก็จะช่วยได้ เพราะอาการมันคล้าย ๆ กัน กับเฮโรอีน ใช้สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ใช้เฉพาะวันที่ไม่มีของ และใช้แค่วันละครั้งเดียว ใช้มาประมาณ 5 ปี”

“วันที่ไม่มีของ พออาบน้ำเสร็จก็ต้องหาตัวแทน ก็หันไปหากระท่อม เพราะอาการออกฤทธิ์ของกระท่อมมันคล้ายกับเฮโรอีน คือในสมองมันจะสลิ้มรสเหมือนกันเวลาที่ได้รับในปริมาณมาก ๆ”

“ช่วงแรก ๆ ที่รับเมทาโดนแล้วกินน้ำกระท่อมด้วย เพราะช่วงแรกเมทาโดนยังได้ในปริมาณ 30 cc มันเอาไม่อยู่ ก็ต้องเล่น 2 ตัว ถ้าไม่มีเฮโรอีนก็ใช้ 4x100 ช่วย ปัจจุบันรับเมทาโดนวันละ 65 cc ก็ไม่ต้องใช้สารเสพติดอะไรเลย”

กรณีใช้กระท่อม/ 4x100 เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน

ผู้ให้ข้อมูล บอกว่า การใช้ 4x100 นั้น ใช้เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน เพราะกระท่อมหรือ 4x100 ทดแทนเฮโรอีนไม่ได้ แม้ว่าวันที่มีเฮโรอีนใช้ก็ยังคงใช้ 4x100 เนื่องจากเฮโรอีนมีราคาแพงก็ต้องหาสารอื่นมาช่วยเสริมฤทธิ์ บางรายแม้มารับเมทาโดนที่โรงพยาบาลวันละ 40 cc ก็ยังคงใช้เฮโรอีนวันละ 2-3 ตัว หากมารับเมทาโดนแล้วแต่ไม่ได้ใช้เฮโรอีน วันนั้นต้องใช้ 4x100 ประมาณ 3 ชุด (1 ชุด = กระท่อม 25 ใบ ราคา 50 บาท ยาแก้ไอครึ่งขวด 80 บาท โค้ก 10 บาท น้ำแข็ง 5 บาท)

- เป็นกลุ่มที่ใช้สารเสพติดทุกชนิด เฮโรอีน เมทาโดน ยาบ้า กัญชา ไอซ์ และ 4x100
- 4x100 เป็นทางเลือกเมื่อหาสารเสพติดไม่ได้
- บางวันที่ไม่มารับเมทาโดน ก็ใช้เฮโรอีน ยาบ้า 4x100
- หรือมารับเมทาโดนแล้วแต่ก็ยังใช้ยาบ้า และ 4x100

“ใช้อะไรก็ได้ที่ทำให้เมา เคลิ้ม และมีความสุข”

“สำหรับผมใช้ 4x100 เพื่อช่วยให้เมา บางวันเงินไม่พอเล่นเฮโรอีน หรือเอเย่นไม่อยู่ในพื้นที่ ก็ใช้ 4x100 ยาบ้า ไอซ์ กัญชา มีอะไรก็ใช้ไปก่อน”

“ผมใช้กัญชา กินกระท่อม ผิดเฮโรอีนพร้อมๆ กันเลยวันหนึ่ง เป็นแบบนี้ทุกวัน ก็จะใช้พร้อม ๆ กันเลย มันจะเมาหลาย ๆ อย่าง เวลาเมาหลาย ๆ อย่างมันหรรอยแล ผมชอบ มันเมาเพิ่มขึ้นอีก”

ผลจากการใช้พืชกระท่อมในการทดแทนสารเสพติด

ช่วยลดอาการปวดกล้ามเนื้อ คลายเส้น ลดอาการปวด

เวลาลงแดงต้องใช้กระท่อม ถ้าเป็นน้ำต้มจะดีกว่า ฤทธิ์มันแรงกว่า ปริมาณมันเยอะกว่า เพราะต้มทีก็ประมาณ 40 ใบกว่าจะได้มาใช้สัก 1 ลิตร พอกินเข้าไปหายทันทีเลย มันจะแก้อาการลงแดงได้ทันทีเลย ช่วยได้สักพัก แล้วก็กลับมา

อาการอีก ประมาณ 1-2 ชั่วโมงที่แก้เสียนได้ แต่ถ้าได้กินเยอะๆ ก็ได้หลับ พักผ่อนอาการทรมาณจากการลงแดงก็หายไป

บางรายหลังจากที่ใช้น้ำต้มกระท่อมแล้วมีอาการปวดหัว อาจเนื่องมาจากดื่มมากเกินไปในครั้งเดียว บางรายบอกว่าไม่เป็นไร แม้จะใช้ในปริมาณมาก ๆ ในครั้งเดียว โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากเขาใช้สารเสพติดมานานและใช้สารทุกชนิด จึงไม่รู้สึกรู้ว่าเมากะท่อมเมื่อดื่มมาก ๆ ในคราวเดียว

“น้ำต้มถ้าเทียบกับ 4x100 เมทาโดนก็เมาอีกแบบ มันเมามัน ๆ หัว มันไม่เคลิ้มเหมือนกระท่อม ถ้าเมาท่อมมันเมาแล้วหลับ เหมือนกับเมาเฮโรอีน”

“เมื่อใช้น้ำต้มแล้ว ประมาณ 10-15 นาทีออกฤทธิ์ อาการลงแดงเริ่มทุเลาลง ประมาณครึ่งชั่วโมงร่างกายกลับสู่ภาวะปกติ อาการจะคงที่ประมาณ 2-3 ชั่วโมงได้ ต้องใช้ 3 ขวดทุก 3 ชั่วโมง เคยใช้มากที่สุดต่อวันประมาณ 9-10 ขวด กินแทนน้ำเปล่าเลย”

“เมื่อกินไปแก้วแรกไม่เกิน 3 นาทีออกฤทธิ์ทันที เราจะมีอาการเมาของกระท่อม กระท่อมกับเฮโรอีนถ้าเรากินเยอะๆ จะมีอาการเมาคล้ายกันเลย ออกฤทธิ์เหมือนกันเลยกับที่เมาเฮโรอีน”

ผลกระทบจากการใช้พืชกระท่อม/4x100

ผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกราย บอกว่า การใช้กระท่อม และ 4x100 ไม่มีผลกระทบทางลบใดๆ ต่อร่างกายและจิตใจเลย มีบางรายที่มีอาการท้องผูก แต่ในกรณีคนที่ไม่ได้ใช้ 4x100 เป็นประจำมักไม่มีปัญหานี้ รวมทั้งไม่มีผลกระทบต่อชุมชนและครอบครัวเลย

ภาวะสุขภาพกายและจิตใจ ณ ปัจจุบัน การเข้าถึงบริการการรักษา

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีเจ็บไข้ได้ป่วย มี 1 รายเป็นผู้ป่วย HIV และส่วนใหญ่ยังต้องรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลทุกวัน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายพืชกระท่อม

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะทำให้พืชกระท่อมถูกกฎหมาย เพื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือกให้กับผู้ใช้ยาสามารถใช้พืชกระท่อมทดแทนเฮโรอีนได้ แต่มีบางรายที่ยังกังวลว่าวัยรุ่นจะเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น และมีการใช้ 4x100 กันเพิ่มมากขึ้น อาจเป็นอีกปัจจัยของการเพิ่มปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ ต่อเยาวชน

“ถ้าปล่อยให้กระท่อมเสรีก็ยากอีก การควบคุมดูแลมันก็ยาก อย่างเหล้ามีปัญหาทุกวัน เมาแล้วขับ ปัญหาเยอะที่สุด อย่างในข่าวบอกว่าคนที่กินกระท่อมจะมีอาการอย่างโน้นอย่างนี้ คนกินกระท่อมจริง ๆ ไม่ก้าวร้าวนะ ใช้แล้วก็ไม่ไปมีปัญหากับใคร เวลาออกข่าวบอกว่าเมาน้ำกระท่อม อย่างเรากินฟังแล้วมันชั้ตหู”

“ไม่คิดว่ากระท่อมจะเป็นสารเสพติดชนิดแรกที่วัยรุ่นใช้แล้วก็จะไปใช้สารอย่างอื่นขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม ถ้ากระท่อมหาง่ายก็อาจจะเปลี่ยนมาใช้กระท่อมอย่างเดียว แต่ช่วงนี้ใบกระท่อมหายาก”

ปัจจัยความสำเร็จในการเลิกเฮโรอีน

ผู้ที่เลิกเฮโรอีนได้ ส่วนใหญ่บอกว่า อยู่ที่ใจของตัวเองและคนในครอบครัว จุดเปลี่ยนที่อยากเลิกและไม่อยากกลับไปใช้อีก คือ เปื้อ เสียหายเงินเพราะหมดเงินไปเยอะมากกับการใช้เฮโรอีน เสียเวลาและร่างกายทรุดโทรม หลายรายบอกว่าสงสารพ่อแม่ ครอบครัว เวลาที่มาโรงพยาบาลเจอคนรู้จักก็อาย ไม่อยากมารับเมทาโดน จึงตัดสินใจบอกตัวเองเลยว่าต้องเลิกให้ได้ “ผมบอกตัวเองเลยว่าต้องเลิก ทุกอย่างมันอยู่ที่ใจ”

“เปื้อแล้ววจรนี้ เปื้อเวลาเสียน ทรมาณ เล่นมานานแล้ว และเปื้อ ใช้ชีวิตแบบนี้มานาน อายุก็ 40 กว่าปีแล้ว ก็สมควรเลิกได้แล้ว ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลก็เปื้อ ทางมันไกล ระยะทางจากบ้านมาโรงพยาบาล ประมาณ 40 กว่ากิโลเมตร ค่าน้ำมัน 50 บาท แล้วต้องมาโรงพยาบาลทุกวัน แล้วก็ต้องไปเล่นเฮโรอีนอีก โดยเฉลี่ยใช้เงินวันละ 300 บาท เปื้อแบบแผนชีวิตการใช้ยาเข้ามาทุกวันนานหลายปีแล้ว”

อะไรเป็นตัวเสริมที่จะทำให้คนเลิกเฮโรอีนได้ง่ายขึ้น “มันพูดยาก อย่างคนที่มากินยาเมทาโดนก็เล่นยาทุกคนเลย เราห้ามคนมันห้ามไม่ได้ เพราะเราไม่ได้อยู่กับเขาทั้งวัน พาไปบำบัดก็ยังคงกลับมาเล่น สุดท้ายก็วนเวียน ทุกอย่างอยู่ที่ใจ ผลกระทบมันมากมาย แยกยาก ไม่รู้กี่ปีมาแล้ว ก็รัฐบาลมาแล้ว แก้ไม่ได้ จนวันหนึ่งคนใช้ยาเปื้อก็เลิกเอง หรือไม่ก็ตายหรือติดคุก”

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาแบบแผนการใช้พืชกระท่อมเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน ในจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นการศึกษาในระยะติดตามผล กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เป็นผู้เคยเข้าร่วมโครงการนี้เมื่อปี 2560 จำนวน 300 ราย ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 300 ราย เป็นกลุ่มตัวอย่างเก่าที่สามารถติดตามได้จำนวน 160 ราย กลุ่มตัวอย่างใหม่อีกจำนวน 140 ราย กลุ่มตัวอย่างเก่าที่ไม่สามารถติดตามได้เนื่องจาก เสียชีวิต 4 ราย ติดคุก 16 ราย ส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติด ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เหลือคือตามไม่พบ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอจะนะรองลงมาคืออำเภอเมือง และอำเภอสะเดา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 38 ปี (พิสัย 19-65 ปี) กลุ่มตัวอย่างนับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 56.3) และนับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 43.3) ส่วนใหญ่ยังใ้สอดรองลงมาคือแต่งงานแล้ว (ร้อยละ 56.5 และ 34.7) ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า รองลงมาคือระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาคือว่างงาน เกษตรกรรมและค้าขาย รายได้ส่วนใหญ่ของครอบครัวมาจากการทำงานเองของกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 77.7) และจากพ่อแม่ (ร้อยละ 40.7)

แบบแผนการใช้กระท่อมแบบพื้นบ้านใน 3 เดือนที่ผ่านมา ในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน พบว่า เคยใช้พืชกระท่อมทุกวันหรือเกือบทุกวันคิดเป็นร้อยละ 20.7 จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เคยใช้พืชกระท่อมใน 3 เดือนที่ผ่านมาจำนวน 116 ราย พบว่า อายุที่ใช้กระท่อมครั้งแรกเฉลี่ย 27 ปี วัตถุประสงค์ในการใช้กระท่อม เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน และหรือทดแทนเฮโรอีน ใช้เพื่อทำงาน ใช้เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ และใช้เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากยาบ้าและหรือทดแทนยาบ้า และใช้เพื่อรักษาโรค ส่วนอาการที่เกิดหลังจากใช้กระท่อมในครั้งแรก พบว่า ลดอาการปวดเมื่อย ผ่อนคลายความเครียด คลื่นไส้ พะอืดพะอม มือสั่น ตัวสั่น เวียนหัว อาเจียน แขนขาอ่อนแรง มีนหัวปวดหัว และง่วงซึม นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 80 ยืนยันว่าการใช้กระท่อมช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน ลดอาการปวดเมื่อย และผ่อนคลายความเครียด ผู้ใช้กระท่อมใช้เฉลี่ยวันละประมาณ 20 ใบต่อวัน (พิสัย 2-100 ใบต่อวัน) โดยการเคี้ยวใบกลืนน้ำแล้วคายกากทิ้ง กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อมว่า ส่วนใหญ่มักใช้ร่วมกับบุหรี่ ใบจากมวนยาสูบ เครื่องดื่มชูกำลัง และน้ำเปล่า ผู้ใช้กระท่อมที่บอกว่าไม่ติดกระท่อม คิดเป็นร้อยละ 39.1 ส่วนในรายที่คิดว่าตนเองติดกระท่อม คิดเป็นร้อยละ 37.4 และที่บอกว่าไม่แน่ใจ คิดเป็นร้อยละ 23.5 ส่วนค่าใช้จ่ายในการซื้อหาพืชกระท่อมโดยเฉลี่ยประมาณ 1,000 บาท ต่อเดือน (พิสัย 50-5,000 บาทต่อเดือน) ปริมาณการใช้พืชกระท่อมใน 1 เดือนที่ผ่านมา พบว่า ส่วนใหญ่ใช้ในปริมาณเท่าเดิม นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่ากระท่อมไม่มีผลเสียต่อสุขภาพ ไม่มีผลเสียต่อครอบครัว ไม่มีผลเสียต่อชุมชน และเห็นด้วยหากรัฐบาลจะอนุญาตให้ใช้พืชกระท่อมแบบพื้นบ้านและสามารถปลูกไว้เพื่อใช้แต่ห้ามจำหน่ายหรือนำไปใช้ในทางที่ผิด เช่น 4x100

แบบแผนการใช้ 4x100 ใน 3 เดือนที่ผ่านมา ในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเคยใช้ 4x100 ทุกวันหรือเกือบทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 26.7 จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เคยใช้ 4x100 ใน 3 เดือนที่ผ่านมาจำนวน 120 ราย พบว่า เริ่มใช้ 4x100 ครั้งแรก อายุเฉลี่ย 24 ปี (พิสัย 14-50) วัตถุประสงค์ในการใช้ 4x100 ครั้งแรก คือ เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ รองลงมาคือใช้เพื่อ ช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนหรือทดแทนเฮโรอีน ในทางกลับกัน วัตถุประสงค์ในการใช้ 4x100 ในปัจจุบันนั้น ส่วนใหญ่ใช้เพื่อช่วยลดอาการถอนยาจากเฮโรอีนหรือทดแทนเฮโรอีน รองลงมาคือ ใช้เพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายและสังสรรค์ กลุ่มตัวอย่างกว่าร้อยละ 80 บอกว่าการใช้ 4x100 ช่วยลดอาการปวดเมื่อย ผ่อนคลายความเครียด และลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน ส่วนอาการที่เกิดหลังจากใช้ 4x100 ในครั้งแรก พบว่า ช่วยผ่อนคลายความเครียด ลดอาการปวดเมื่อย ง่วงซึม คลื่นไส้ พะอืดพะอม แขนขาอ่อนแรง อ่อนเพลีย ปวดหัว เวียนหัว และอาเจียน ผู้ใช้ 4x100 บอกว่าปริมาณใบกระท่อมที่ใช้ดื่มต่อครั้ง ใช้เฉลี่ยประมาณ 32

ใบต่อครั้ง (พิสัย 15-100 ใบต่อครั้ง) ปริมาณน้ำที่ใช้ดื่มประมาณ 2 ลิตร เคี้ยวให้เหลือประมาณ 1.7 ลิตร ระยะเวลาในการดื่มประมาณ 42 นาที ส่วนผสมของ 4x100 ได้แก่ น้ำดื่มใบกระท่อม ผสมกับโค้ก และยาแก้ไอ หากไม่มียาแก้ไอส่วนใหญ่มักใช้ ซามิกส์ หรือบิวแทน เพื่อลดความขมเฝื่อนของน้ำกระท่อม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ 4x100 โดยเฉลี่ยวันละประมาณ 2 ครั้ง ส่วนปริมาณที่ใช้ต่อคนต่อวัน เฉลี่ยประมาณ 2.3 ลิตร และใช้มานานประมาณ 10 ปี ผู้ใช้ส่วนใหญ่คิดว่าตัวเองติด 4x100 คิดเป็นร้อยละ 42.0 ในขณะที่กลุ่มผู้ใช้บางรายบอกว่าไม่แน่ใจว่าตนเองติด 4x100 หรือไม่ คิดเป็นร้อยละ 38.7 และที่บอกว่าไม่ติด 4x100 คิดเป็นร้อยละ 19.3 และยังพบว่าใน 1 เดือนที่ผ่านมา ผู้ใช้ 4x100 เกือบร้อยละ 50 ยังคงใช้ในปริมาณเท่าเดิม นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่า 4x100 ไม่มีผลเสียต่อสุขภาพ ไม่มีผลเสียต่อครอบครัว และไม่มีผลเสียต่อชุมชน

อัตราความชุกและความถี่ของการใช้สารเสพติดชนิดต่างๆ พบว่า ใน 3 เดือนที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่ไม่ใช้เฮโรอีนถึงร้อยละ 23.5 ใช้ 1-2 ครั้ง ร้อยละ 5.8 ใช้ทุกเดือน ร้อยละ 6.8 ใช้ทุกสัปดาห์ ร้อยละ 28.3 และใช้เกือบทุกวันหรือทุกวันถึงร้อยละ 35.5 นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ยาบ้า กัญชา ไอซ์ เกือบทุกวันหรือทุกวัน (ร้อยละ 25.6, 10.5, และ 5.8 ตามลำดับ) ในขณะที่บุหรี่ยังเป็นสารที่กลุ่มตัวอย่างใช้มากที่สุดโดยใช้เกือบทุกวันหรือใช้ทุกวันถึงร้อยละ 63.4

กลุ่มที่ใช้เฮโรอีนชนิดเดียว มักใช้การฉีดถึงร้อยละ 64.9 รองลงมาคือใช้เฮโรอีนโดยการสูบ ร้อยละ 34.6 และพบ 1 รายที่ใช้โดยการสูดเฮโรอีนเข้าจมูกโดยตรง นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 20 ราย ที่รายงานที่ใช้เฮโรอีนร่วมกับสารเสพติดชนิดอื่น ในจำนวนนี้ พบว่าใช้เฮโรอีนผสมกับยาบ้าหรือผสมกับไอซ์แล้วฉีด 13 ราย และยังพบว่ากลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 56 ราย ที่รายงานที่ใช้สารสลับกัน โดยใช้สารหลักก่อนแล้วค่อยด้วยสารตัวอื่น เช่น ตอนเช้าใช้เฮโรอีน สายๆ ใช้กัญชา ตอนเย็นใช้ยาบ้า หรือ 4x100

เหล่าเบียร์และกัญชา เป็นสารเสพติดที่เยาวชนเริ่มใช้เมื่ออายุก่อน 20 ส่วนเฮโรอีน อายุที่เริ่มใช้โดยเฉลี่ยประมาณ 21 ปี ในขณะที่กระท่อมและไอซ์ อายุที่เริ่มใช้โดยเฉลี่ยเกือบ 30 ปี กลุ่มตัวอย่างรายงานว่ามีบุหรี่ยี่สิบสามชนิดแรกที่ใช้ และยังพบว่าสารเสพติดชนิดแรกที่กลุ่มตัวอย่างใช้ ได้แก่ ใบจากมวนยาสูบ 4x100 เฮโรอีน และยาบ้า ส่วนสาเหตุของการใช้สารเสพติดในครั้งแรก คือ อยากรอง ต้องการความสนุกสนาน และเพื่อนชวน

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 203 รายมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี อีก 18 รายมีโรคประจำตัวและเจ็บป่วยเรื้อรัง มี 72 ราย ที่ไปโรงพยาบาลเพื่อรับเมทาโดน ไปรับยาต้านไวรัส 7 ราย รักษาอาการเจ็บป่วยจำนวน 13 ราย ผู้ใช้เฮโรอีนที่มารับเมทาโดนอย่างต่อเนื่อง รับมาแล้วประมาณเกือบ 8 ปี (พิสัย 1-60 ปี) ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับในปัจจุบันโดยเฉลี่ยประมาณ 50 cc ต่อวัน (พิสัย 20-140 cc) เมื่อถามเกี่ยวกับสารที่ใช้ทดแทนในวันที่ไม่สะดวกไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กลับไปใช้เฮโรอีน คิดเป็นร้อยละ 91 รองลงมาคือใช้พืชกระท่อมทดแทนสูบบุหรี่ ใช้ 4x100 และใช้ยาบ้าทดแทน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 รายที่รายงานว่ามีอาการน็อกจาจากการใช้ยาเกินขนาด กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 67 รายที่เคยเข้ารับการรักษาพยาบาล เหตุผลที่เข้ารับการรักษาครั้งล่าสุด เนื่องจากสมัครใจด้วยความเต็มใจ อยากรู้อีก ทางบ้านบังคับหรือขอร้อง หาซื้อยาเสพติดยากและไม่มีเงินซื้อยาเสพติด และเมื่อถามกลุ่มตัวอย่างทั้ง 300 รายว่าอยากเลิกยาเสพติดหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างที่บอกว่าอยากเลิกยาเสพติดมีถึงร้อยละ 70.3

กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้และติดตามไม่ได้ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอจะนะและอำเภอหาดใหญ่ซึ่งมีสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก อายุเฉลี่ยของกลุ่มที่ติดตามได้มีอายุมากกว่ากลุ่มที่ติดตามไม่ได้เพียงเล็กน้อย ประกอบอาชีพเกษตรกรและรับจ้างทั่วไป กลุ่มตัวอย่างที่ติดตามได้ส่วนมากเป็นคนโสด พักอาศัยอยู่กับพ่อแม่และมีที่อยู่อาศัยที่เป็นบ้านของตนเองหรือบ้านของครอบครัว เช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามไม่ได้ ซึ่งข้อมูลทั่วไปของทั้งสองกลุ่มไม่ได้แตกต่างกันมากนักที่อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ไม่สามารถติดตามได้ สาเหตุดังกล่าวได้บอกไปแล้วข้างต้นว่ากลุ่ม

ตัวอย่างส่วนหนึ่งติดคุก เสียชีวิต ส่วนที่ตามไม่พบ มีหลายปัจจัยคือ นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ภาคสนามเอง เมื่อไม่พบกลุ่มตัวอย่างในครั้งแรกส่วนใหญ่ไม่ได้กลับไปสัมภาษณ์ในครั้งที่สองเพราะไม่ต้องการเสียเวลาและงบประมาณที่จำกัด เนื่องจากโครงการไม่ได้สำรองงบประมาณในการเดินทางไปตามตามซ้ำ จึงหากกลุ่มตัวอย่างรายใหม่แทน อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างในบางพื้นที่ที่เป็นชาวประมงและต้องออกเรือหาปลา ซึ่งต้องใช้เวลามากหลายสัปดาห์ในการรอคอยกลุ่มตัวอย่างกลับเข้าฝั่ง ผู้วิจัยจึงไม่รอและหากกลุ่มตัวอย่างรายใหม่มาแทน บางรายรักษาตัวอยู่โรงพยาบาล และไปเข้ารับการรักษาในศูนย์บำบัดฟื้นฟู

กลุ่มตัวอย่างที่สามารถดำเนินการติดตามได้จากการศึกษาเมื่อปี 2560 จำนวน 160 ราย พบว่า เป็นผู้ใช้เฮโรอีนทุกวัน จำนวน 117 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 75.5 เมื่อเก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างเดิมในระยะติดตามในปี 2563 พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 47 ราย ยังคงใช้เฮโรอีนทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 30.3

จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 160 ราย มีผู้รายงานว่าได้รับเมทาโดนจำนวน 35 ราย และในจำนวนนี้ พบว่า 11 ราย ที่ยังคงใช้เฮโรอีนทุกวันตั้งแต่ปี 2560 จนถึงปัจจุบันแม้จะได้รับเมทาโดนด้วยก็ตาม

ในการเก็บข้อมูลครั้งแรกผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 113 คน มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ในขณะที่การเก็บข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 6 คน มีโรคประจำตัวหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง กลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนในปี 2563 ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล มีอัตราการลดลงจากการศึกษาในระยะแรก แต่กลับพบว่า ปริมาณเมทาโดนที่ได้รับในปี 2563 มีปริมาณเฉลี่ยสูงกว่าปริมาณที่ได้รับในการศึกษาครั้งแรก

ในการเก็บข้อมูลครั้งแรกผู้ใช้เฮโรอีนจำนวน 125 ราย ไม่เคยมีอาการน็อกจาจากการใช้เฮโรอีนเกินขนาด ในขณะที่การเก็บข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในกลุ่มดังกล่าวนี้มีจำนวน 6 ราย เคยมีอาการน็อกจาจากการใช้เฮโรอีนเกินขนาด

แบบแผนการใช้กระท่อมและเฮโรอีนในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองการศึกษา พบว่า กลุ่มที่ใช้เฮโรอีนแต่ไม่ใช้กระท่อมในปี 2560 มีจำนวน 52 คน ในปี 2563 ก็ยังคงมีพฤติกรรมไม่แตกต่างจากเดิมคือใช้เฮโรอีนแต่ไม่ได้ใช้กระท่อม แต่มี 30 รายที่ใช้ทั้งกระท่อมและเฮโรอีน ส่วนกลุ่มที่ใช้เฮโรอีนและใช้กระท่อมในปี 2560 จำนวน 14 ราย ยังคงใช้เหมือนเดิมในปี 2563 นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 ราย ที่ไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้กระท่อม โดยมีแบบแผนการใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ พบว่า ไม่ใช้เฮโรอีน แต่ยังคงใช้สารเสพติดผิดกฎหมายชนิดอื่น เช่น ยาบ้า ไอซ์ กัญชา และทั้ง 4 รายนี้ก็ยังคงใช้พืชกระท่อม ในปี 2560 มีเพียง 1 รายที่ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แต่ในระยะติดตามผลการรักษาทั้ง 4 รายไม่ได้ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลเลย

กลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดในการเก็บข้อมูลครั้งแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่างเหมือนเดิมมากที่สุด เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ทั้งเฮโรอีนและ 4x100 จำนวน 28 ราย ส่วนกลุ่มที่ใช้เฮโรอีนและใช้ 4x100 ในปี 2560 มีจำนวน 20 ราย แต่ปี 2563 ไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้ 4x100 โดยมีแบบแผนการใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ พบว่า ไม่ใช้เฮโรอีน แต่ยังคงใช้สารเสพติดผิดกฎหมายชนิดอื่น คือ ยาบ้า จำนวน 7 ราย มี 5 รายที่ไม่ใช้สารเสพติดชนิดใดเลย นอกจาก 4x100 และอีก 8 ราย สูบบุหรี่ อย่างไรก็ตามทั้งหมดนี้ก็ยังคงใช้ 4x100 โดยมีใบกระท่อมเป็นส่วนผสมหลัก และยังคงเป็นยาเสพติดผิดกฎหมายประเภท 5 ในปี 2560 มีเพียง 1 รายที่ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แต่ในระยะติดตามผลการรักษาไม่ได้ไปรับแล้ว อีก 1 รายไม่ได้รับเมทาโดนในปี 2560 แต่ไปรับในปี 2563 ส่วนรายที่เหลือ ไม่ได้ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลเลยทั้งการศึกษาระยะแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลจากการศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นเพศชาย จำนวน 26 ราย เลิกเฮโรอีนได้ 4 ราย อีก 2 รายไม่ใช้เฮโรอีนเพราะได้รับเมทาโดน ที่เหลือ 20 รายยังคงใช้เฮโรอีนแม้หลายรายได้รับเมทาโดนแล้วก็ตาม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นคนวัยทำงาน อายุเฉลี่ย 35 ปี (มีอายุระหว่าง 20-63 ปี) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษา

ตอนปลาย มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและเกษตรกรกรรม นัถือศาสนาพุทธและอิสลาม อายุที่เริ่มใช้เฮโรอีนโดยเฉลี่ยประมาณ 24 ปีใช้มาประมาณ 2-10 ปี การใช้และปริมาณกระต้อมที่ใช้ในแต่ละวันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้ เช่น ใช้เพื่อเลิกเฮโรอีน ใช้เพื่อทดแทนเฮโรอีนหรือเมทาโดน และใช้เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน

สาเหตุการใช้กระต้อม/4x100 ในการทดแทนเฮโรอีน : เพื่อช่วยทดแทนเฮโรอีนในวันที่หาเฮโรอีนไม่ได้ หรือในวันที่ไม่ได้ไปรับยาเมทาโดนที่โรงพยาบาล ซึ่งกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้กระต้อมทดแทนเฮโรอีนมาจากคนในชุมชน คนเฒ่าคนแก่ จากรุ่นพี่และกลุ่มเพื่อนผู้ใช้ยา บางรายรู้จากประสบการณ์ตรงที่เคยใช้ 4x100 มาก่อน

วิธีการใช้/ ใช้อย่างไร แต่ละครั้งใช้จำนวนกี่ใบ ใช้กระต้อมร่วมกับอะไรบ้าง : ในกรณีที่ใช้ใบกระต้อมเคี้ยวเพื่อทดแทนเฮโรอีนนั้น ส่วนใหญ่มักใช้ไม่เกิน 20 ใบต่อวัน เนื่องจากต้องเคี้ยวเรื่อย ๆ ผู้ใช้ส่วนใหญ่บอกว่าไม่สามารถทนต่อความขมของใบกระต้อมได้ จึงใช้วิธีการต้มแล้วผสมสารอื่น ๆ ลงไป แต่มีบางรายไม่ผสมสารอะไรเลย วิธีการทำ 4x100 ส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น ใช้ใบกระต้อมตั้งแต่ 20-100 ใบ ก่อนต้มต้องขยี้ใบกระต้อมก่อน ต้มในน้ำ 1.5-2 ลิตร ต้มให้เหลือประมาณ 1.5 ลิตร ใช้เวลาต้มโดยเฉลี่ยไม่เกิน 30 นาที รอให้เย็นแล้วนำมากรอง บ้างก็ใช้ผ้าขาวบาง บ้างก็ใช้สาลี โดยมีวนสำลีสอดไว้ที่ปากขวดน้ำต้ม แล้วเทน้ำต้มใบกระต้อมลงไป รอให้เย็นจากนั้นก็ใส่ส่วนผสมเพื่อช่วยลดความขมเผื่อนของใบกระต้อม เช่น โฉกและยาแก้ไอ หากไม่มียาแก้ไอก็ใช้ซามิกซ์หรือบิว

กรณีการใช้น้ำต้มใบกระต้อมผสมสารชนิดอื่น (4x100) เพื่อเลิกเฮโรอีน : ปริมาณกระต้อมที่ใช้ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาและปริมาณการใช้เฮโรอีน เช่น ใช้ 5-10 ปีขึ้นไป ใช้ 3 ตัว - 1 ผาต่อวัน ช่วงที่หยุดใช้เฮโรอีน และไม่ได้ไปรับเมทาโดนวันที่ 1-2 จะมีอาการทรมาณมาก วันที่ 3-7 อาการเริ่มทุเลาลง ใช้กระต้อมประมาณ ครึ่งกิโลกรัม หรือประมาณ 200-600 ใบต่อวัน ในการต้ม 4x100 ในช่วงแรกของการเลิกเฮโรอีน หลังจากต้ม 4x100 ประมาณ 10-15 นาที อาการปวดเริ่มทุเลาลง และสามารถลดอาการลงแดงได้ประมาณ 1-2 ชม. หลังจากนั้นก็จะเริ่มปวดและมีอาการอีก ในทุกๆ 2 ชม. ก็ต้มไปเรื่อย ๆ ทั้งวัน หลังจากนั้นลดปริมาณลงมาเรื่อย ๆ ประมาณ 1 เดือน อาการอยากใช้เฮโรอีนไม่มีแล้ว

กรณีใช้กระต้อม/ 4x100 เพื่อทดแทนเฮโรอีนและหรือเมทาโดน : กระต้อมหรือ 4x100 สามารถใช้ทดแทนเฮโรอีนได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถเทียบเท่ากับเฮโรอีน เพราะหากต้องใช้กระต้อมทดแทนอย่างจริงจังนั้น ต้องใช้กระต้อมจำนวนมาก จึงจะไม่มีอาการถอนยาจากเฮโรอีน 4x100 เป็นทางเลือกเมื่อหาสารเสพติดไม่ได้ หลายรายบอกว่าอยากเลิกเฮโรอีน แต่ไม่อยากไปรับเมทาโดนเพราะกลัวติด “เพื่อน ๆ ผมที่ไปรับเมทาโดนบอกว่า อาการติดเมทาโดน เลิกยากกว่าเฮโรอีนและยาเสพติดชนิดอื่น ๆ” ก็ใช้กระต้อมช่วย และลดปริมาณการใช้เฮโรอีนลง เช่น เดือนแรก ใช้ 4x100 2 ชุด/วัน จากที่เคยใช้เฮโรอีนวันละ 3 ตัว ลดลงเหลือ 2 ตัว เดือนที่ 2 ใช้กระต้อม 2 ชุดต่อวัน ลดการใช้เฮโรอีนเหลือ 1 ตัว เดือนที่ 3 ใช้กระต้อม 2 ชุดต่อวัน ไม่ใช้เฮโรอีน ระยะเวลาและปริมาณการใช้ 4x100 ในการช่วยลดการใช้เฮโรอีนขึ้นอยู่กับปริมาณและระยะเวลาการใช้ยา และการได้รับเมทาโดน

กรณีใช้กระต้อม/ 4x100 เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน : การใช้ 4x100 นั้น ใช้เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน เพราะกระต้อมหรือ 4x100 ทดแทนเฮโรอีนไม่ได้ แม้ว่าวันที่มีเฮโรอีนใช้ก็ยังคงใช้ 4x100 เนื่องจากเฮโรอีนมีราคาแพงก็ต้องหาสารอื่นมาช่วยเสริมฤทธิ์ บางรายแม้มารับเมทาโดนที่โรงพยาบาลวันละ 40 cc ก็ยังคงใช้เฮโรอีนวันละ 2-3 ตัว หากมารับเมทาโดนแล้วแต่ไม่ได้ใช้เฮโรอีน วันนั้นต้องใช้ 4x100 ประมาณ 3 ชุด (1 ชุด = กระต้อม 25 ใบ ราคา 50 บาท ยาแก้ไอครึ่งขวด 80 บาท โฉก 10 บาท น้ำแข็ง 5 บาท) โดยกลุ่มที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ใช้สารเสพติดทุกชนิด เฮโรอีน เมทาโดน ยาบ้า กัญชา ไอซ์ และ 4x100 บางวันที่ไม่มารับเมทาโดน ก็ใช้ใช้เฮโรอีน ยาบ้า 4x100 หรือมารับเมทาโดนแล้วแต่ก็ยังใช้ยาบ้า และ 4x100

ผลจากการใช้พืชกระต้อมในการทดแทนสารเสพติด : ช่วยลดอาการปวดกล้ามเนื้อ คลายเส้น ลดอาการปวด “เวลาลงแดงต้องใช้กระต้อม ถ้าเป็นน้ำต้มจะดีกว่า ฤทธิ์มันแรงกว่า ปริมาณมันเยอะกว่า เพราะต้มทีก็ประมาณ 40 ใบ กว่าที่จะ

ได้มาใช้สัก 1 ลิตร พอกินเข้าไปหายทันทีเลย มันจะแก้อาการลงแดงได้ทันทีเลย ช่วยได้สักพัก แล้วก็กลับมามีอาการอีก ประมาณ 1-2 ชั่วโมงที่แก้ได้ แต่ถ้าได้กินเยอะๆ ก็ได้หลับ พักผ่อนอาการทรมาณจากการลงแดงก็หายไป” บางรายหลังจากที่ใช้น้ำต้มกระท่อมแล้วมีอาการปวดหัว อาจเนื่องมาจากดื่มมากเกินไปในครั้งเดียว บางรายบอกว่าไม่เป็นไร แม้จะใช้ในปริมาณมาก ๆ ในครั้งเดียว โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากเขาใช้สารเสพติดมานานและใช้สารทุกชนิด จึงไม่รู้สึกรว่าเมากระท่อมเมื่อดื่มมาก ๆ ในคราวเดียว

ผลกระทบจากการใช้พืชกระท่อม/4x100 : การใช้กระท่อม และ 4x100 ไม่มีผลกระทบทางลบใดๆ ต่อร่างกายและจิตใจเลย มีบางรายที่มีอาการท้องผูก แต่ในกรณีคนที่ไม่ได้ใช้ 4x100 เป็นประจำมักไม่มีปัญหานี้ รวมทั้งไม่มีผลกระทบต่อชุมชนและครอบครัว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายพืชกระท่อม : ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะทำให้พืชกระท่อมถูกกฎหมาย เพื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือกให้กับผู้ค้ายาสามารถใช้พืชกระท่อมทดแทนเฮโรอีนได้ แต่มีบางรายที่ยังกังวลว่าวัยรุ่นจะเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น และมีการใช้ 4x100 กันเพิ่มมากขึ้น อาจเป็นอีกปัจจัยของการเพิ่มปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ ต่อเยาวชน

ปัจจัยความสำเร็จในการเลิกเฮโรอีน : ผู้ที่เลิกเฮโรอีนได้ ส่วนใหญ่บอกว่า อยู่ที่ใจของตัวเองและคนในครอบครัว จุดเปลี่ยนที่อยากเลิกและไม่อยากกลับไปใช้อีก คือ เปื่อ เสียหายเงินเพราะหมดเงินไปเยอะมากกับการใช้เฮโรอีน เสียเวลาและร่างกายทรุดโทรม หลายรายบอกว่าสงสารพ่อแม่ ครอบครัว เวลาที่มาโรงพยาบาลเจอคนรู้จักก็อาย ไม่อยากมารับเมทาโดน จึงตัดสินใจบอกตัวเองเลยว่าต้องเลิกให้ได้ “ผมบอกตัวเองเลยว่าต้องเลิก ทุกอย่างมันอยู่ที่ใจ”

จากผลการศึกษาเชิงปริมาณจะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่สามารถไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลได้แม้หลายรายจะกลับไปใช้เฮโรอีนเหมือนเดิม แต่มีถึงร้อยละ 37 ที่บอกว่าใช้กระท่อมทดแทน อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างที่สามารถติดตามได้ที่ใช้เฮโรอีนและใช้ 4x100 ในปี 2560 แต่ปี 2563 ไม่ใช้เฮโรอีนแต่ใช้ 4x100 มีจำนวน 20 รายนั้น เมื่อดูแบบแผนการใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ พบว่า มี 5 ราย ไม่ใช้สารเสพติดชนิดใดเลยนอกจาก 4x100 และอีก 8 ราย สูบบุหรี่ อีก 7 ราย ใช้น้ำยาสูบ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่กระท่อมและ 4x100 ช่วยในการลดและทดแทนเฮโรอีนได้ หรืออาจสรุปได้ว่ากระท่อมและ 4x100 สามารถใช้เป็นสารเสพติดทางเลือกเพื่อช่วยลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดชนิดอื่นที่มีความรุนแรงของปัญหาต่าง ๆ (Harm reduction) กระท่อมและ 4x100 เมื่อเทียบกับสารเสพติดชนิดอื่นแล้ว มีโทษต่อร่างกายและสังคมน้อยกว่า อย่างไรก็ตามเนื่องจากกระท่อมในพื้นที่ศึกษาค่อนข้างหายากและมีราคาแพงเมื่อเทียบกับยาบ้า ที่มีราคาถูกและเข้าถึงง่ายกว่า จากข้อมูลจึงเห็นว่าแม้กลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนในระยะติดตามจะสามารถเลิกเฮโรอีนได้ แต่ยังคงใช้ยาบ้า

ข้อจำกัดของการศึกษา

- การเก็บข้อมูลในระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากสามารถติดตามกลุ่มตัวอย่างได้เพียง 160 ราย เมื่อต้องการวิเคราะห์ข้อมูลที่ลึกลงไป เช่นการหาความสัมพันธ์ของการใช้กระท่อมและ 4x100 กับการลดและเลิกใช้เฮโรอีน จึงไม่สามารถทำได้ในการศึกษานี้
- ข้อมูลจากการศึกษานี้เป็นการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ อีกทั้งกระท่อมและ 4x100 ก็ยังเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดในพื้นที่ ซึ่งอาจต่างจากพื้นที่หรือภูมิภาคอื่น ๆ ดังนั้นการจะนำผลการศึกษานี้ไปใช้ควรต้องพิจารณาให้รอบด้าน

บรรณานุกรม

1. สาวิตรี อักษรณงค์กรชัย และ อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา, พิษกระท่อมในสังคมไทย. 2548, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม.
2. Grewal, K.S., *Observations on the pharmacology of mitragynine*. The Journal of Pharmacology and Experimental Therapeutics, 1932. 46: 251-271.
3. Grewal, K.S., *The effect of mitragynine on man*. British Journal of Medical Psychology 1932. 12: 41-58.
4. Chittrakarn, S., et al., *The neuromuscular blockade produced by pure alkaloid, mitragynine and methanol extract of kratom leaves (Mitragyna speciosa Korth.)*. J Ethnopharmacol, 2010. 129(3): 344-9.
5. Matsumoto, K., et al., *Inhibitory effect of mitragynine, an analgesic alkaloid from Thai herbal medicine, on neurogenic contraction of the vas deferens*. Life Sci, 2005. 78(2): 187-94.
6. Suwanlert, S., *A study of kratom eaters in Thailand*. Bull Narc, 1975. 27(3): 21-7.
7. สมสมร ชิตตระการ, และคณะ., ลักษณะ คุณสมบัติทางพิษศาสตร์ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา และผลต่อระบบประสาท, ใน พิษกระท่อมในสังคมไทย, สาวิตรี อักษรณงค์กรชัย และ อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา, Editors. 2548, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม: กรุงเทพฯ. หน้า. 97-112.
8. Chittrakarn, S., Sawangjaroen, K., Prasetho, S., Janchawee, B., & Keawpradub, N. 2008. Inhibitory effects of kratom leaf extract (*Mitragyna speciosa* Korth.) on the rat gastrointestinal tract. *Journal of Ethnopharmacology*, 116(1): 173-178.
9. Kumarnsit, E., Keawpradub, N., Nuankaew, W. 2006. Acute and long-term effects of alkaloid extract of *Mitragyna speciosa* on food and water intake and body weight in rats. *Fitoterapia*, 77(5): 339-345.
10. Purintrapiban, J., et al., *Study on glucose transport in muscle cells by extracts from Mitragyna speciosa (Korth) and mitragynine*. Nat Prod Res, 2011. 25(15): 1379-87.
11. Saingam D, Assanangkornchai S, Geater AF, Balhip Q. *Pattern and consequences of kratom (Mitragyna speciosa Korth.) use among male villagers in southern Thailand: a qualitative study*. *Int J Drug Policy*. 2013 Jul;24(4):351-8.
12. Chittrakarn, S., Keawpradub, N., Sawangjaroen, K., Kansanalak, S., & Janchawee, B. 2010. The neuromuscular blockade produced by pure alkaloid, mitragynine and methanol extract of kratom leaves (*Mitragyna speciosa* Korth.). *Journal of Ethnopharmacology*, 129(3): 344-349.
13. กิจจา สว่างเจริญ, สุภาภรณ์ การเสนารักษ์, เบญจมาศ จันทร์ฉวี, สมสมร ชิตตระการ, เอกสิทธิ์ กุมารสิทธิ์, และ วันทนา เจริญมงคล. 2552. การศึกษาเภสัชวิทยาและพิษวิทยาของใบกระท่อม: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ทุนงบประมาณแผ่นดิน 2548-2552.
14. สาวิตรี อักษรณงค์กรชัยและคณะ. บทสรุปของพิษกระท่อม. 2558, สงขลา: หน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
15. Shellard, E.J., *The alkaloids of Mitragyna with special reference to those of Mitragyna speciosa, Korth*. Bull Narc, 1974. 26(2): 41-55.
16. มานพ คณะโตและคณะ. รายงานผลการสำรวจครัวเรือนเพื่อคาดประมาณจำนวนประชากรผู้ใช้สารเสพติดของประเทศไทยปี พ.ศ. 2562. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม; 2562.

17. สมสมร ชิตตระการ. ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของพืชกระท่อม, ใน บทสรุปของพืชกระท่อม, สาวิตรี อักษรณงค์กรชัย, บรรณาธิการ. 2558.หน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์: สงขลา. หน้า 11-13.
18. สมชาย ศรีวิริยะจันทร์, ดาร์เนีย เจ๊ะหะ, ธรรมรัตน์ พนิชยากุล, เอกสิทธิ์ กุมารสิทธิ์, สมสมร ชิตตระการ, และ อภินันท์ อร่ามรัตน์. ศึกษาความสัมพันธ์ของระดับ mitragynine ในเลือดกับผลกระทบต่อสมรรถภาพสมองของผู้ใช้พืชกระท่อมเป็นประจำ: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, ศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด (ศศก.) สสส. 2563.
19. สมสมร ชิตตระการ, เอกสิทธิ์ กุมารสิทธิ์, และ ดาร์เนีย เจ๊ะหะ, ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา บทเรียนจากสัตว์ทดลอง, ใน บทสรุปของพืชกระท่อม, สมสมร ชิตตระการ, บรรณาธิการ. 2563, ศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด, หน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์: สงขลา. หน้า 30.
20. Maruyama T, Kawamura M, Kikura-Hanjiri R, Takayama H, Goda Y. The botanical origin of kratom (*Mitragyna speciosa*; Rubiaceae) available as abused drugs in the Japanese markets. *J Nat Med.* 2009;63(3):340-4.
21. Boyer EW, Babu KM, Adkins JE, McCurdy CR, Halpern JH. Self-treatment of opioid withdrawal using kratom (*Mitragynia speciosa korth*). *Addiction.* 2008;103(6):1048-50.
22. Vicknasingam B, Narayanan S, Beng GT, Mansor SM. The informal use of ketum (*Mitragyna speciosa*) for opioid withdrawal in the northern states of peninsular Malaysia and implications for drug substitution therapy. *Int J Drug Policy.* 2010;21(4):283-8.
23. Havemann-Reinecke U. P01-50-Kratom and alcohol dependence: Clinical symptoms, withdrawal treatment and pharmacological mechanisms- A case report. *Eur Psychiatry.* 2011;26(Suppl 1): 50.
24. McWhirter L, Morris S. A case report of inpatient detoxification after kratom (*Mitragyna speciosa*) dependence. *Eur Addict Res.* 2010;16(4):229-31.
25. Nelsen JL, Lapoint J, Hodgman MJ, Aldous KM. Seizure and coma following kratom (*Mitragyna speciosa* Korth) exposure. *J Med Toxicol.* 2010; 6(4):424-6.
26. สาวิตรี อักษรณงค์กรชัย และดาริกา ไสงาม. แบบแผนการใช้พืชกระท่อมแบบพื้นบ้าน,ในบทสรุปของพืชกระท่อม, สมสมร ชิตตระการ, บรรณาธิการ. 2563, ศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด, หน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์: สงขลา. หน้า 83-88.